

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENERJİ GÜVENLİĞİ EKONOMİK ETKİLER VE POLİTİK HEGEMONYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ALSHAGHEL

**Uluslararası İktisat Anabilim Dalı
Uluslararası İktisat Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. AHMET SEDAT AYBAR

Temmuz, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENERJİ GÜVENLİĞİ EKONOMİK ETKİLER VE POLİTİK HEGEMONYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ALSHAGHEL

(Y1612.160012)

**Uluslararası İktisat Anabilim Dalı
Uluslararası İktisat Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. AHMET SEDAT AYBAR

Temmuz, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Uluslararası İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı Y1612.160012 numaralı öğrencisi **Hasan ALSHAGHEL**'in "ENERJİ GÜVENLİĞİ EKONOMİK ETKİLER VE POLİTİK HEGEMONYA" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 24.05.2018 tarih ve 2018/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından **AYBAR, T.İ.** ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak **KABUL** edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :11/07/2018 – 14:00

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Sedat AYBAR

.....
Ahmet Sedat Aybar

2) Jüri Üyesi : Doç. Dr. Meral FIRAT

.....
Meral Firat

3) Jüri Üyesi : Doç. Dr. Tefvik Mesut EREN

.....
Tefvik Mesut Eren

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Enerji Güvenliği Ekonomik Etkiler Ve Politik Hegemonya” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (.../.../2018)

Hasan ALSHAGHEL

ÖNSÖZ

Beni destekleyen ve bana ilham veren, Prof. Dr. AHMET SEDAT AYBAR'a çok teşekkür ederim.

Beni her zaman her konuda destekleyen ANNEM, BABAM ve arkadaşım TÜLİN GÜVEL'e çok teşekkür ederim.

Temmuz, 2018

Hasan ALSHAGHEL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
KISALTMALAR	xv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xix
ÖZET.....	xxi
ABSTRACT	xxiii
1. GİRİŞ	25
2 ENERJİ KAYNAKLARININ COĞRAFYASI.....	26
2.1 Enerji Nedir?.....	26
2.2 Enerji Kaynakları	26
2.2.1 Yenilenemez enerji kaynakları.....	26
2.2.2 Yenilenebilir kaynak türleri	28
2.3 Enerjinin Önemi	31
2.4 Petrol.....	32
2.4.1 Petrol çıkarma maaliyetleri ve fiyatlar arasındaki ilişki	35
2.4.2 Petrolün coğrafi dağılımı	36
2.4.3 En çok petrol üreten ülkeler	39
2.4.4 Petrol tüketmekte olan ülkeler	41
2.4.5 Petrol talebinin olası seyri.....	42
2.5 Doğal Gaz	43
2.5.1 Küresel gaz rezervi	44
En çok doğal gaz rezervi ülkeleri.....	45
3. ENERJİ GÜVENLİĞİ.....	47
3.1 Güvenlik Kavramı:	47
3.2 Enerji Güvenliği Kavramı:.....	48
3.3 ABD Politikasında Enerji Güvenliği:	53
3.3.1 Birincisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin enerji güvenliğinin iç ve dış belirleyicileri:.....	54
3.3.1.1 Küresel enerji tüketiminin artırılması	54
3.3.1.2 Petrol başda olmak üzere, küresel olarak enerji kaynaklarının fiyatlarındaki artış	54
3.3.1.3 Enerji kaynaklarına yönelik terör tehditleri	55
3.3.1.4 Körfez bölgesindeki istikrarsızlık.....	56
3.3.2 ABD'nin enerji güvenliğinin iç belirleyicileri	56
3.3.2.1 Petrol lobisinin rolü	56
3.3.2.2 ABD'nin enerji tüketiminin artırılması	58
3.3.3 ABD dış politikasının enerji güvenliği için temel araçlar	58
3.3.3.1 Askeri güç ve enerji güvenliği.....	58
3.3.3.2 Enerji için ekonomik ve diplomatik destek.....	60

3.4 Çin Siyasetinde Enerji Güvenliği.....	61
3.4.1 Çin'in enerji güvenliği ve Malacca Boğazı.....	65
3.5 AB Enerji Güvenliği Politikaları.....	66
3.5.1 Avrupa enerji güvenliğinin belirleyicileri:	66
3.5.2 Enerji Güvenliği ve AB ile Rusya Arasındaki Karşılıklı İlişkiler	69
3.6 Rus Siyasetinde Enerji Güvenliği	71
3.6.1 Rus enerji güvenliğinin iç politikası	71
3.6.2 Rus dış enerji güvenliği politikası.....	73
3.7 Körfez Ülkelerinde Enerji Güvenliği	74
3.7.1 Körfezin enerji güvenliğine yaklaşımları	75
3.7.1.1 Arap körfez devletleri için enerji güvenliği zorlukları	76
3.7.1.2 Petrol için uygun fiyat problemi	76
3.7.1.3 Arz Yollarının Güvenliği	78
3.7.1.4 Uluslararası piyasalardaki kaya yağı rekabeti.....	78
4. BORU HATLARI, POLİTİK VE EKONOMİK ETKİLERİ	81
4.1 Nabucco Boru Hattı Projesi	83
4.1.1 Nabucco ve uluslararası ilgi alanları oyunu	83
4.2 Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP Projesi).....	87
4.2.1 TANAP projesinin önemi.....	89
4.2.2 Rusya ve ABD'nin TANAP ile ilgili görüşleri.....	90
4.2.3 TANAP Projesinin Azerbaycan, Türkiye ve AB ülkelerine olan önemi ..	91
4.3 Türk Akımı Boru Hattı Projesi ve Ukrayna Krizi.....	92
4.3.1 Ukrayna krizi ve tedarik yolları üzerindeki etkisi.....	93
4.4 İran-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı (ITE) Projesi	95
4.5 Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı (BTC).....	98
4.5.1 Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, büyük oyunun başlangıcı (boru hattı politikası).....	100
4.5.2 Boru Hatları Politikası Ana Oyuncuları	100
4.6 Kerkük Ceyhan Boru Hattı.....	103
4.7 Türkiye Boru Hatları İçin Stratejik Bir Yer	105
4.7.1 Türkiye'yi bir güç dağıtıcısına dönüştürecek hususlar	106
4.7.2 Siyasi etkiler	107
4.7.3 Ekonomik etkiler.....	108
4.8 Doğu Akdeniz Gazı Çatışması.....	109
4.8.1 İsrail-Lübnan çatışması:	112
4.8.2 Kıbrıs Türk çatışması:	112
4.8.3 İsrail'den Avrupa'ya Gaz Boru Hattı Projesi:	114
4.9 Arap Körfez Petrol Boru Hatları:.....	115
4.9.1 Suudi boru hattı ve Yemen limanları projesi:.....	116
4.9.2 Doğu-batı Suudi boru hattı:	118
4.9.3 Arap körfezini arap denizi'ne bağlayan kanal projesi (suudi yüzyıl projesi)	119
4.10 Suriye'de Tedarik Yolları Üzerindeki Çatışma.....	120
4.10.1 Oyuncular	121
4.10.2 Suriye'de dünya savaşı ve bölgesel savaş	123
4.10.3 Suriye'deki gaz boru hatları savaşı.....	126
4.10.3.1 İslami dostluk boru hattı veya şii boru hattı.....	126
4.10.3.2 Katar Türkiye gaz boru hattı projesi.....	126
4.10.4 Boru hatları gelişme süreci	127
4.10.5 Suriye bölünmesinin olası haritası	131

5. SONUÇ	132
5.1 Öneri.....	134
KAYNAKLAR	136
ÖZGEÇMİŞ	140

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri.
AB	: Avrupa Birliği .
TANAP	: Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi.
BTC	: Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı.
UNITA	: Angola'nın Toplam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik.
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri.
IEA	: Uluslararası Enerji Ajansı.
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkler Örgütü.
SOCAR	: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi.
TAP	: Trans Adriatic Pipeline.
ITE	: İran-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı.
UAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı.
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı.
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge.
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi.
OAPEC	: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü.
CNPC	: China National Petroleum Corporation.

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Dünyada tüketilen enerji kaynakları	31
Şekil 2.2 : Dünya tespit edilmiş üretilebilir petrol rezervleri (milyar varil)	37
Şekil 2.3 : En çok petrol rezervine sahip olan ülkeler (Milyar varil)	37
Şekil 2.4 : En çok petrol üreten ülkeler 2014 (Milyon varil/gön)	41
Şekil 2.5 : En çok petrol tüketen ülkeler 2014 (milyon varil/günde)	42
Şekil 2.6 : Küresel doğal gaz rezervleri	44
Şekil 2 7 : en çok doğal gaz rezervleri ülkeleri Trilyon metre küp	46
Şekil 3.1 : Malacca Boğazı Haritası	65
Şekil 3.2 : AB Gaz Tedarik Kaynakları, 2014(Pamir,2016).....	68
Şekil 3 3 : Gazprom-Avrupa'ya Gaz ihracı 2014.....	70
Şekil 3 4 : Rusya ihracatında mal ve hizmetlerin payları 2013 %	72
Şekil 4 1 : Nabucco boru hattı projesinin haritası	83
Şekil 4.2 : Nabucco hattını destekleyecek Arap Hattı.....	86
Şekil 4 3 : TANAP Boru Hattı Haritası.....	88
Şekil 4 4 : TANAP VE Rus boru hattı.....	91
Şekil 4.5 : Türk Akımı Boru Hattı Projesi haritası.....	92
Şekil 4.6 : Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Haritası.....	99
Şekil 4.7 : Kerkük Ceyhan Boru Hattı Haritası	104
Şekil 4.8 : Türkiye'nin Jeopolitik Konumu haritası	106
Şekil 4 9 : Türkiye doğalgaz ithalatı 2014	108
Şekil 4 10: Türkiye Petrol ithalatında ülke payları %	109
Şekil 4 11: Doğu Akdeniz'de gaz alanlarının haritası	111
Şekil 4 12: İsrail - Türkiye Boru Hattı Projesi Haritası.....	115
Şekil 4.13: Hürmüz Boğazı Haritası.....	116
Şekil 4 14: Körfez ülkelerinde tedarik hatları Haritası.....	117
Şekil 4 15: Suriye Genel Durumu Haritası	123
Şekil 4 16: Katar Türkiye ve İslami hat proje hattı haritası.....	127
Şekil.4.17: Suriye bölünmesinin olası haritası.....	131

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2 1: Petrol ve sıvı yakıt talebi, 1990-2040	43
Çizelge 2 2: Küresel Doğal Gaz Rezervleri ve ömrü Milyar metreküp	45
Çizelge 4 1: En önemli boru hattı rotalarının bir tablosu	82

ENERJİ GÜVENLİĞİ EKONOMİK ETKİLER VE POLİTİK HEGEMONYA

ÖZET

Bu çalışma, enerji güvenliğinin, ulusal güvenliğin sürdürülmesi perspektifinde dünyadaki tüm ülkeler için en önemli hedeflerden biri olduğunu göstermektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde, enerji bir ulusal güvenlik meselesi olup, ekonominin ve hayatın tüm alanlarında ana temel olarak tanımlanmaktadır. Devletlerin enerji güvenliğinin sağlanması için politik ve askeri vesileler kullanması anormal bir davranış değildir.

ABD'nin 2001 Afganistan savaşında, Hazar Denizi'ndeki petrol ve gaz rezervlerine yakın bir ABD üssü kurulmuştur. Bir süre sonra, ABD, Irak'ın petrol rezervlerini kontrol etmeye başlamıştır. Bu nedenlerle, ABD Ortadoğu'yu ve dünyada tek kutup olarak kalması için diğer küresel enerji rezervlerini kontrol edebilmektedir.

Diğer taraftan, AB ülkeleri, Hazar bölgesindeki petrol ve doğal gaz rezervlerine erişim yoluyla Avrupa enerji piyasasında Rus tekelini sonlandırmaya çalışmaktadırlar. 2008 yılında, AB Hazar Deniz'den başlayarak Türkiyeden geçen boru hattını kurmaya çalışırken, Rusya enerji güvenliğini korumak için Gürcistan'a savaş ilan edip Kırım'ı işgal etmiştir. Ayrıca Rusya, Katar'dan ve İran'dan Avrupa Birliği'ne kadar uzanan boru hattının gelişini engellemek için Suriye'ye askeri müdahalede bulunmuştur. Bu da hem ABD hem de Rusya'nın Suriye'deki boru hatları ve enerji projelerini korumak için rekabete girdiklerini ve Suriye'ye müdahale etme amaçlarının sadece siyasi sebeplerden olmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Enerji Güvenliği, Jeopolitik, Enerji kaynakları.*

ENERGY SECURITY ECONOMIC EFFECTS AND POLITICS HEGEMONIA

ABSTRACT

According to this study, provision of energy security and maintaining national security are one of the most important goals for countries around the world. Especially in industrialized countries, energy is a matter of national security, as energy is the main basis in economy and all aspects of life. Therefore, it is not unusual for states to use political and military means to ensure its energy security. Establishing a US base near to oil and gas reserves in the Caspian Sea in 2001 US war in Afghanistan was one of the undeclared targets of this war. After a while, US was trying to control Iraq's oil reserves through its war on Iraq. For these reasons, the US was able to control Middle East and still trying to control other global energy reserves to remain dominant country in the world. Likewise, those who control energy sources can dominate the world economy. On the other hand, EU countries were trying to end the Russian monopoly on European energy market by accessing oil and natural gas reserves in the Caspian region. When EU, was trying to build its pipeline from Caspian Sea via Turkey, in 2008, Russia declared the war on Georgia as it was concerned about its energy security and invaded the Crimea in Ukraine for the same reason. Lately Russia went to a military intervention in Syria to prevent the pipeline supply from Qatar and Iran to the European Union. Thus, both the US and Russia have entered into a competition to protect its pipelines and energy projects in Syria, and this shows that the intention to intervene in Syria was not only for political reasons.

Key words: *Energy Security, Geopolitics, Energy sources.*

1. GİRİŞ

“Enerji kaynaklarını kontrol edemeyen ulus, kendi geleceğini de kontrol edemez.”

(Barack Obama)

“Her şey enerjidir ve her şey yalnızca bundan ibarettir, sahip olmayı istediğiniz gerçekliğin frekansına uyumlandığınızda artık yapacak bir şey yoktur, gerçeklik size ait olur. Bundan başka bir yol bulamamaktadır. Bu felsefe değildir, bu fiziktir.”

(Albert Einstein)

Enerji kaynakları, gelişmiş ekonomilerin yükselişinin temelini oluşturmaktadır. Enerji kaynaklarına olan talep her yıl artmaktadır. Yenilenemez enerji kaynakları, özellikle de gaz, petrol ve kömür, coğrafi dağılımdaki kıtlık ve eşitsizlikler ile karakterize edilmektedirler. Orta Doğu'daki petrol, dünya petrol rezervlerinin %47,7'sinden fazlasını oluşturmaktadır. Suudi Arabistan, dünya petrol rezervlerinin yalnızca %15,7'sini oluşturmaktadır. AB'deki petrol dünya çapında kanıtlanmış rezervlerin %0,3'ü kapsarken, dünyanın doğal gaz rezervleri, özellikle İran ve Katar'da, Orta Doğu'da kanıtlanmış rezervlerin %42,7'sini oluşturmaktadır. Bu, Orta Doğu rezervlerini önemli bir stratejik bölge haline getirmiş ve özellikle Soğuk Savaş sonrasında, kontrol için uluslararası bir çatışma alanı şekline dönüştürmüştür. Orta Doğu'nun konumu, önemli stratejik ve uluslararası rekabetin sonucu olarak, zaman zaman savaşımlardan ve huzursuzluklardan etkilenmektedir, ABD ve Irak savaşı gibi savaşımlar yaşanmıştır.

Dünyada birbirini takip eden krizleri anlamak için, enerji boru hattına ve enerjinin üretimi alanlarına büyük önem veren bölgelerin bulunduğu ülkelerin coğrafi etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.

2. ENERJİ KAYNAKLARININ COĞRAFYASI

2.1 Enerji Nedir?

Enerji, damarlarımızdan akan kan dolaşımı gibidir. Bizi ışık ve sıcaklıkla temin etmektedir. Yıllardır, insanlar hayatlarının her aşamasında ve yaşamının her alanında enerji kullanmak için çalışmaktadırlar. Makineler icat edildikten sonra enerji kaynaklarının kullanımı başlatılmış ve bu da insanın ilerlemesine önemli ölçüde yol açan büyük endüstriyel kazanımlara ulaşmasına neden olmuştur. Petrol ve gaz rezervleri, geniş kapsamlı olmasına rağmen sınırlıdır. Bu nedenle ülkeler, güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kullanımını geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Bilim adamları, artan enerji talebi ile özellikle sanayileşmiş ülkelerde, gelişmekte olan ülkelerde ve nüfusu yoğun olan ülkelerde bu enerjileri geliştirmeye çalışmaktadırlar. Nükleer enerji zengin kapasiteye sahip olsa da, özellikle çevre güvenliği açısından çok tehlikelidir. Küçük bir kaza ciddi tehlikelere neden olabilmektedir. Bunu da belirtmek gerekir ki Uranyum, çok zor bulunan bir elementtir.

Enerji, kısaca, bir cismin iş yapabilme yeteneği anlamına gelmektedir. Potansiyel, kinetik, ısı, ışık, elektrik, kimyasal, nükleer ve ses enerjisi olmak üzere toplamda sekiz ana enerji çeşidi vardır. Unutmamamız gereken en önemli husus ise hiçbir enerji türünün kaybolmaması, ancak başka bir enerji türüne dönüşmesidir. (Fatih Uyar,2017)

2.2 Enerji Kaynakları

Enerji iki ana kaynağa ayrılır:

- **Yenilenemez Kaynaklar**
- **Yenilenebilir Kaynaklar**

2.2.1 Yenilenemez enerji kaynakları

Yenilenemez enerji kaynakları, geniş kullanımdan dolayı zamanla tükenecektir. Bu kaynaklar, doğada çevrenin kirletilmesinin yanısıra, sınırlı miktarda ve yenilenemez nitelikte bulunur ve genel olarak dünyanın ihtiyaçlarının %87'sini

oluştururlar. Kalan %4 nükleer reaktörlerden, %7 ise hidroelektrik projelerden elde edilmektedir. Yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları dünya enerjisine sadece %2' katkıda bulunmaktadır. (pamir, 2016)

Yenilenemez Kaynak Türleri

- **KÖMÜR**

Kömür enerji kaynağı olarak kabul edilmektedir. Özellikle buharlı makinelerin icadından sonra kömür kullanımında ciddi artım gözükmemektedir. İlk olarak 1860'lı yıllarda kömür, enerji kaynağı olarak kullanılmıştır. Daha sonra termik santraller kullanılmaya başlanılmıştır. Kömürden elektrik elde edildiği için ülkemizdeki enerji kaynakları arasında en çok tüketilenler sırasında büyük bir paya sahiptir. Kömür, fosil yakıtlar arasında en önemli yerlerden birini kapsamaktadır. Yenilenemez enerji kaynaklarına sahip olan kömürün, Türkiye'deki kullanımı sayfanın alt kısmında yer almaktadır.(pamir, 2016)

- **PETROL**

Dünyada petrol üretimi 1900'lü yıllarda başlamıştır. O yıllardan bugüne kadar, petrol kullanımının artması ile doğru orantılı petrol üretimi de sürekli olarak artmıştır. Petrol çok önemli bir enerji kaynağıdır. Petrolün yakılması ile elektrik de üretilmektedir. Ayrıca jeneratör, araba gibi araçlar başta olmak üzere, akla gelebilecek tüm alanlarda petrol kullanılmaktadır.

Günümüzde KKTC, elektrik üretmek için çok yoğun şekilde petrol kaynağı kullanmaktadır. Ayrıca, tükenbilir enerji kaynakları arasında olan petrolün yaklaşık elli yıllık bir rezervi kaldığı da bilinmektedir. Petrol de fosil yakıtlar arasında yer almaktadır. Yani hayvan ve bitkilerin zamanla fosilleşmesi sonucu meydana gelerek oluşan kaynaklar arasındadır. (Fatih Uyar, 2017)

- **DOĞAL GAZ**

Doğal gaz, yenilenemez enerji kaynakları içerisinde çok önemli bir kaynak olarak bilinmektedir. Ülkemiz açısından da doğal gaz çok önemli yere sahiptir. Çünkü Türkiye, günümüzde doğal gaz ile elektrik üretimini çok yoğun olarak kullanmaktadır. İlk olarak 1950'li yıllarda doğal gaz, enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Dünyadaki doğalgaz rezervinin yaklaşık 8100 tcf olduğu bilinmektedir. Yıllık tüketilen doğal gaz miktarı hesaba katıldığında,

dünyanın yüz yirmi yıllık doğal gaz rezervinin kaldığı söylenebilir. (Fatih Uyar,2017)

- **NÜKLEER**

Nükleer enerji, yenilenemez enerji kaynakları arasındadır. Fosil yakıt değildir. İlk nükleer santral, 1950 yılında faaliyete geçmiştir. O yıllarda, nükleer enerjinin ne kadar verimli olduğu tespit edilmiş olup, günümüze kadar nükleer santral sayıları da sürekli artmıştır. Nükleer enerji santralleri, oldukça yüksek verime sahiptir. Örneğin, bir ton uranyum ile elde edilen enerji miktarı, 20.000 ton kömür ile elde edilen enerji miktarına eşittir. Amerika ve Rusya başta olmak üzere, nükleer enerjiyi en yoğun kullanan bölge Avrupa'dır. Nükleer enerji santrallerinin en büyük olumsuz yanı, yakıtlarının radyoaktif olmasıdır. Bu durumda olası bir kaza, çevreye ve canlı yaşamına çok büyük ve kalıcı hasarlara yol açabilmektedir. (Fatih Uyar,2017)

2.2.2 Yenilenebilir kaynak türleri

Yenilenebilir kaynaklar, fosil yakıtlar ve yenilenemez enerji kaynaklarına göre daha az zararlı veya zararı olmayan enerji kaynaklarıdır. Bu enerji kaynakları, kendisini doğada sürekli yenileyebilen enerji kaynaklarıdır. Tükenmeyen enerji kaynakları olarak da adlandırılmaktadırlar.

A) GÜNEŞ ENERJİSİ

Güneş enerjisi, temiz, doğal ve yenilenebilir enerji kaynakları sırasındadır. Güneş enerjisi, çok temiz bir enerji kaynağı olup, doğaya ve çevreye neredeyse hiçbir zararı yoktur. Güneş'ten Dünya'ya vuran güneş enerjisinin $1,7 \times 10^{17}$ MW olduğu bilinmektedir. Güneş'ten gelen bu enerjinin üçte biri uzaya geri gönderilmektedir. Geriye kalan enerji miktarı da dünyada üretilen enerji miktarından binlerce kat fazladır. Ancak insanlar bu enerjinin çok küçük bir kısmı için birçok yöntem kullanılmaktadır. Güneş enerjisi ile elektrik üretimi yapılabilmektedir. "Güneş enerjisi santrali, elektrik üretimi, termal ve fotovoltaik bunların başında gelir" isimli makalemize bakabilirsiniz. Sürdürülebilir enerji kaynakları içinde bulunan güneş enerjisi, Türkiye'nin 2023 hedefleri arasında bulunmaktadır. (Fatih Uyar,2017)

B) RÜZGAR ENERJİSİ

Yenilenebilir enerji kaynakları çok yeni bir kavram değildir. Rüzgardan elektrik üretme hikayesi arasında bulunan rüzgar enerjisi, günümüzde çok yoğun kullanılmaya başlanılmıştır. Danimarka, rüzgar türbini üretimi, tasarımı ve gelişimi ile öncülük eden ülkeler sırasında en başda gelmektedir. Günümüzde rüzgar türbinleri, 1MW'a kadar elektrik üretebilmektedir. Ancak sürekli yapılan Ar-Ge çalışmaları neticesinde bu sayı, 7 MW'a kadar çıkarılabilmektedir.

Doğal enerji kaynakları içerisinde bulunan rüzgar ile elektrik üretimi için, rüzgar türbinleri kullanılmaktadır. Birden fazla rüzgar türbininin birleştirilmesi ile rüzgar çiftlikleri veya rüzgar enerjisinin avantajları ve rüzgar tarlaları oluşturulmaktadır. Tabii bu doğal enerji kaynağı, temiz olan enerji kaynakları arasında bulunmaktadır. Türkiye'de rüzgar enerjisi kullanımı açısından en verimli iller arasında Afyon, Çanakkale, Aydın ve Balıkesir gelmektedir.(Fatih Uyar, 2017)

C) HİDROLİK ENERJİSİ (HİDROELEKTRİK ENERJİSİ)

Hidrolik enerji, yenilenebilir enerji kaynakları arasında en çok kullanılanlar sırasındadır. Suyun akışı ile elde edilen bir enerji kaynağıdır. Temiz ve doğal enerji kaynakları arasında bilinmektedir. Hidroelektrik santralleri ile hidrolik enerjisinden elektrik üretilmektedir.

1900'lü yıllarda Niagara Şelalesi'nde kurulan hidroelektrik santrali, Nikola Tesla tarafından yapılmıştır. 1930 yılında Amerika'nın Elektrik Enerjisi Kurulu, gücünün yaklaşık %40'ını hidroelektrik santrallerinden oluşturmuştur. Türkiye'nin de enerji kaynakları içerisinde hidroelektrik enerjisinin payı oldukça yüksektir. (Fatih Uyar,2017)

D) JEOTERMAL ENERJİ

Jeotermal enerji, yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde verimli ve temiz enerji kaynaklarından biri olup, Yerkürenin içerisindeki ısı enerjisinden oluşmaktadır. Atmosfere gönderilen ısı hızı, 0,05 Watt/m²'dir. Cbu hız, sıcaklığın her bir km'de 30 °C değişmesine neden olmaktadır.

Yerküre kabuğunun altındaki ilk 10 kilometre yer kabuğunun homojen olmamasından dolayı farklılık göstermektedir. Yüzeyin altında sıcaklığı tahmin

edilen değerden daha yüksek olan yerler vardır. Bu sıcaklık, kayalar tarafından emilerek depolanmaktadır. Bu türdeki yüzeyde yapılacak bir kazı, sıcak buharın yüzeye çıkmasına neden olmaktadır. Çıkan buhar, elektriğe veya başka bir enerjiye de dönüşebilmektedir. Doğal enerji kaynakları içerisinde bulunan jeotermal enerji, ticari anlamda 1900'lü yıllarda ilk olarak İtalya'da gerçekleştirilmiştir. 1900-1985 yılları arasında jeotermal enerjinin elektrik kapasitesi 4500 MW iken, termal kapasitesi 7500 MW olmuştur.

Ülkemizde de jeotermal enerji kaynakları yoğun olarak kullanılmaktadır. Özellikle Aydın, Çanakkale, Denizli ve Manisa jeotermal kaynaklar açısından zengin olan illerimizdendir. (Fatih Uyar,2017)

E) DALGA ENERJİSİ

Dalga enerjisi, okyanus ve deniz yüzeyinin hareketi sonucunda meydana gelmektedir. Bu, dalga ve yüksek dalga enerjisi hareketleri, genellikle rüzgarın su yüzeyindeki etkisiyle oluşmaktadır ve verimi sayesinde yenilenebilir enerji kaynaklarında yerini almaktadır.

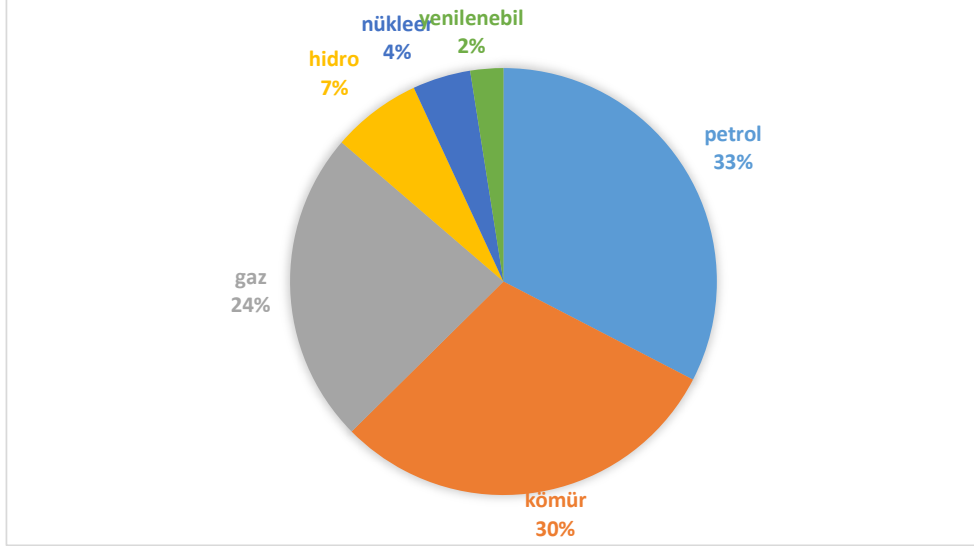
Dalga enerjisinden elektrik üretimi, dalgaların genliğine ve sıklığına bağlıdır. Ekvatorial bölgelerde dalgadan elektrik üretimi, metre başına 10-20 KW iken, yüksek kesimlerde metre başına elektrik üretimi 80 KW'a kadar çıkabilmektedir. Dalga enerjisi, alternatif enerji kaynakları arasında çok önemli yere sahiptir. (Fatih Uyar, 2017)

F) BİYOKÜTLE ENERJİSİ

Biyokütle enerjisi, yenilenebilir enerji kaynakları arasında bulunarak, biyokütleden yararlanma alanları arasında elektrik üretiminden, arabalarda kullanılan biyokütle enerjisi yöntemlerine kadar oldukça geniş bir alana sahiptir. Hareket etmesi için yakıt olarak da kullanılmaktadır.

Biyokütle enerjisinin kullanım potansiyeli oldukça yüksektir. Örneğin; fastfood restoranlarındaki atık yağlar kullanılarak biyodizel üretilebilmektedir. Bu restoranlarındaki günlük atık yağ miktarı düşünüldüğünde, biyokütle enerji kaynaklarının ne kadar büyük potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizde genellikle çöp atıkları ile biyokütle enerji santralleri kurularak, elektrik üretilmektedir. Ancak ülkemizde lisanssız elektrik üretimi teşvikleri dışında, biyokütle için herhangi bir teşvik bulunmamaktadır. (Fatih Uyar,2017)

Şekil 2.1: Dünyada tüketilen enerji kaynakları

Kaynak: BP statistical review of world energy, 2015

2.3 Enerjinin Önemi

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra birçok siyasi araştırmacı, küresel güvenliğin itici gücünün medeniyetler çatışması tarafından yönetileceğini iddia eden uluslararası çerçevenin, özellikle Samuel Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" adlı kitabında merkezi belirleyicileri anlatmaya çalışmıştır. Ancak uluslararası olayların ikna edici analizini yapmamıştır. Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" adlı kitabında, islami Doğu ile hristiyan Batı arasında çatışma olacağı tahmin edilse de, onun bu vizyonu uluslararası gelişmelerde kanıtlanılmamıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, enerji sebebinden dolayı üç müslüman ülkeyi (Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan), iki hristiyan ülkeye (Rusya, Ermenistan) tercih etmiştir. Robert Kaplan'ın Uluslararası Kargaşa Vizyonunun gerçekleşeceği tahmin edilse de, Afrika'da büyük miktarda petrol ve gaz keşfedildiğinde, özellikle kaotik sivil ve mezhepsel savaşlar yaşayan Çad, Angola ve Nijerya gibi ülkelerde enerjiye yatırım yapan çok uluslu şirketler, bu bölgelerde istikrar sağlayabilmişlerdir. Savaş ağaları ile yapılan anlaşmalar ve bu şirketlerin petrol ve doğal gaz kaynaklarını kullanma kabiliyetinde bir tür istikrar sağlanılmıştır (Clare, 2000).

Enerji alanının uluslararası ilişkilerde büyük bir yer tutması şaşırtıcı değildir. Çünkü enerji büyük önem taşımaktadır.

Enerjinin hayatın her alanında kullanımını için; nakliye, ısıtma, elektrik, tarım, sanayi, ticaret ve teknoloji sektörlerinde önemi artmaktadır. Öte yandan, enerji kaynakları dünyada eşit olmayan bir şekilde dağıtılmıştır ve kaynakların bir kısmı gaz, petrol ve kömür gibi erişilebilir olması nedeniyle de önem sağlamaktadır.

Bunun için ülkelerin öncelikli politikalarından olan enerji kaynaklarının edinilmesi, ülkelerin enerji kaynaklarını güvence altına almak için savaşa girmesi bile mümkündür. ABD ve Irak savaşı buna bir örnek olabilir.

Enerji kaynaklarının önemi, uluslararası çağda Çin, Hindistan, Brezilya gibi yeni sanayi uluslarının ortaya çıkmasını artırmıştır. Çin, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra ikinci en büyük enerji tüketici kaynağıdır.

Yaşadığımız bu zaman, sanayi ve ekonomi zamanıdır. Bazı ülkeler mevduatlarının ve endüstrilerinin büyüklüğünden dolayı, uluslararası büyük etkiye sahiptirler. Üretken bir toplumun getirdiği, her türlü endüstriyel ürünün meydana çıkardığı bu etkiler, endüstrinin üretimini korumak için enerjiye ihtiyacı vardır.

1973'te, Arap-İsrail savaşı sırasında İsrail'i destekleyen ülkelere, ihracat konusunda Arap ambargosunun ve yüksek petrol fiyatları ile endüstri ülkelerinde petrolün önemi kanıtlanmıştır. Petrol ve gaz, önemli enerji kaynaklarıdır. Bu malzemeler sıvı halindedir ve boru hatları veya ticaret gemileri vasıtasıyla kolayca taşınabilmektedirler.

Sanayi, askeri ve teknolojik gelişmeler ve enerji kaynakları olmadan ortaya çıkamayacaktır. Büyük güç ve ekonomi imparatorluklarını, enerji kaynaklarına dayalı olarak inşa edebilmektedirler.

2.4 Petrol

Petrol, ağırlıklı olarak hidrokarbonlar ve düşük oranda azot, oksijen ve kükürt içeren bir sıvı olarak tanımlanmaktadır. Bu bileşenler binlerce yıl toplanmaktadır. Kırılmalar, toprak duvarları ve çatlaklar gibi doğal faktörlerden dolayı yağ, yeryüzüne veya petrol kuyularının delinmesi yoluyla

salınmaktadır. Petrolün, asfalt damarları gibi katı veya yarı katı hali, ham petrol gibi sıvı halde olmanın yanı sıra, gaz hali gibi birçok halleri bilinmektedir.

Petrolün ilk keşfi ve kullanımı ABD'de 1854'te, işçilerin yeryüzünde tuz araştırması yaptıktan sonra, yapışkan siyah akıcı madde olarak ortaya çıkmıştır. Bu da Dr. Samuel'in dikkatini çekmiş ve daha sonra bunun yanıcı bir madde olduğunu ve mum yerine kullanılabilir olduğunu keşfetmiştir. Daha sonra ise dünyanın geri kalanında keşifler aşağıda belirtildiği gibi devam etmiştir:

1858'de petrol Polonya ve Kanada'da keşfedilmiştir. 1860'da Romanya'da, 1863'te Peru'da, 1868'de Rusya'da, 1901'de İran'da, 1914'te Venezuela'da, Arap ülkelerinden ilk Mısır'da 1923'te, 1936'da Suudi Arabistan'da, 1940 Katar'da, 1946 Cezayir'de, 1985'te ise Libya'da çok fazla miktarda petrol bulunmuştur. (Dinçer, 2014)

Petrol, keşfedilmesinden bugüne kadar olan süreçte ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal hayatlarının gelişmesine katkıda bulunan en önemli doğal kaynak olarak bilinmektedir. Bu kavram, gelişmiş ülkelerdeki ekonomik koşulların ilerlemesinin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle, ülkeler petrolden en büyük pay elde etmek niyetindedirler.

Ortadoğu'da, İran'ın güneyindeki petrolün ilk keşfi ve özellikle Süleyman Camii'nin büyük etkisi olmuştur. 1901'de, İran'ın güneyindeki petrolün keşfinden sonra, Rusya ve İngiltere, İran'ı kontrol etmek ve petrolü kullanmak için çalışmıştır. İngiltere, Rusya ile bir çatışma sonrasında başlayan ihtilafın sona ermesiyle, İran'ı kontrol altına almıştır. Bu anlaşmazlık, İngiltere'nin petrolün nerede olduğu ve Rusya'nın kuzey kesiminde bulunduğu İran'ın güney kesiminde etki bölüşümü konusunda yapılan bir anlaşma ile sona ermiştir. İngiltere, İran'ın güneyini kontrol ettikten sonra, 1909 yılında İngiliz-İran Petrol Şirketi'ni kurmuş ve ilk kuyuyu kazmaya başlamıştır. Bu şirket, İran'a karşı haksız koşullarla, İran petrolünün yatırımından büyük kazançlar elde etmiştir. Karlarının %80'i, dünyadaki en etkili şirketlerden birine aittir. (Pamir, 2016)

I. Dünya Savaşı sırasında Alman bir bilim adamı, Dicle ve Fırat nehirlerinde büyük miktarda petrol bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere, savaş gemileri için petrol kullanan ilk ülke olmuştur. Fransa, Almanya, Kanada ve ABD gibi sanayileşmiş ülkeler, petrol üzerinde faaliyet göstererek endüstriyel

makinelere geliştirmişler. I. Dünya Savaşı'nda, Irak'taki Musul kentinde petrolün keşfinden sonra İngiltere, petrol güvenliğini sağlamak için çalışmıştır. Bu, İngiliz Deniz Kuvvetleri Genel Sekreteri tarafından yapılan bir öneri ile belirtilmiştir. (Pamir, 2016)

II. Dünya Savaşı'nda petrol, I. Dünya Savaşı'ndan daha fazla ve daha yaygın şekilde kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı'nda, petrol ile çalışan araç, zırh ve uçaklar bulunmaktadır. Müttefikler, bu savaşta yaklaşık 7 milyar varil petrol tüketmiş ve ABD, savaşta tüketilen toplam 6 milyon varil petrolü sağlamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Birleşik Devletler, petrol rezervlerinin üçte birini tüketmiştir. ABD, petrolün önemini fark ettikten sonra üretim ülkelerine yönelmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Fransa ve İngiltere savaştan yorulmuş, Almanya ve Japonya tamamen imha edilmiştir. Birleşik Devletler ise daha fazla kayıplar vermeden ortadan çekilmiştir.

ABD, dünya sanayi üretiminin yarısına sahiptir. Petrol kaynaklarına olan aşırı derece ihtiyacı onu Orta Doğu'ya, ilk Suudi Arabistan'a gitmeye zorlamıştır.

- **Kral Suud ve Başkan Roosevelt arasındaki toplantı:**

Dünyanın en büyük petrol rezervlerinden biri 1936'da Suudi Arabistan'da keşfedilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika direksiyonunun devam ettirilmesi gayesi ile petrol güvenliğini sağlamak için Başkan Roosevelt, Suudi Arabistan Kralı'nın enerji güvenliği anlaşmalarını imzalaması için tarihi bir toplantı düzenlemiştir. şubat 1945'te Roosevelt, Mısır sahilinde USS Quiney adlı bir savaş gemisinde Suudi Kralı Abdulaziz Al Saud ile bir araya gelerek, Batı pazarlarının hayati materyalleri üzerinde anlaşmalar yapmaya karar vermişlerdir.

Birleşik Devletler o dönemde demokrasi, özgürlük ve çoğulculuk fikirlerini yaymak için çalışmaktadır. Ancak bu sırada Suudi rejimini gözden kaçırmış olsa da Roosevelt, Kral Suud bin Abdulaziz ile bir anlaşma imzalamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan Krallığı'nın dış güvenliğini garanti altına almak, Suudi rejimini ve kraliyet ailesini dahili olarak korumak, petrol kuyuları ve arz yolları alanlarını muhafaza etmek, Suudi Arabistan'a silah sağlamak ve Suudi ordusunu eğitme konularında anlaşma sağlamıştır. 1945'te hazırlanan bir ABD Dışışleri Bakanlığı belgesi Suudi Arabistan petrol rezervlerinin ABD için

yaşamsal önemine vurgu yapmıştır. “Suudi Arabistan petrol rezervleri dünyanın en büyük rezervleri arasındadır. İki nedenle bizim kontrolümüzde olmalıdır; bir yandan Türkiye rezervlerinin karşılanması, diğer yandan da dost olmayan ellere geçmemesi için.” diye açıklamada bulunmuştur. (Pamir, 2016)

ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, 1974'te yaptığı açıklamada: “Petrolü kontrol ettiğinizde milletleri, devletleri kontrol altına alırsınız. Gıdayı kontrol altına aldığınızda da, insanları denetim altına almış olursunuz.” ifadesini kullanmıştır.

2.4.1 Petrol çıkarma maliyetleri ve fiyatlar arasındaki ilişki

Petrol üretim maliyetleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Üretim maliyetlerindeki farklılık, petrol fiyatlarını etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Üretim maliyetleri doğal nedenlerden dolayı değişmektedir. Örneğin denizden petrol çıkarıldığında, stok alanına yakındır ve varil üretme maliyeti düşüktür. Ancak Meksika ve Brezilya'da bol olduğu gibi, derin üretim maliyetleri arttığında, yağın kalitesi düşük olduğunda ekstraksiyon maliyeti artar. Bir varil petrol üretimi; maliyeti arama, işletme, tesislerin inşaatı ve teçhizatın dahil olduğu sermaye maliyetinin hesaplanması ile yapılmaktadır. Operasyonel maliyeti ise tarlalar, bakım çalışmaları, işçi ücretleri ve petrol pompalama faaliyetleri içermektedir. Yapılan son araştırmalara göre bir varil İngiliz petrolünün toplam üretim maliyeti 30,72 dolar, işletme masrafı ve varil harcamasının 21,78 dolar, varil ve toplam maliyeti 52,5 dolar olurken, Kuveyt'teki varil başına en düşük üretim değeri 8,5 dolar olmaktadır. Irak petrolünün maliyeti 10,7 dolar (5,6 dolar sermaye harcamaları ve 5,1 dolar işletme giderleri) iken Suudi Arabistan'ın ham petrolü 9,9 dolar olmaktadır, bununla birlikte sermaye harcamaları 4,5 dolar ve işletme giderleri 5,4 dolardır. BAE petrolü varil başına 12,3 dolardır. Bunların 6,6 doları sermaye harcamaları, 5 doları işletme giderleri için kullanılmaktadır. Nijerya, Libya ve Venezuela gibi OPEC'e üye devletleri ham petrol üretiminin en yüksek maliyetine sahiptirler. Nijerya'nın toplam üretim maliyeti varil başına 31,6 dolar, Libya'nın varil başına 23,80 dolar ve Cezayir 23,50 ABD doları varil başına ücretlendirilmektedir (alkhaleeonline,2015). 2014 yılından bu yana petrol fiyatları düştükten sonra varil başına 40 doların altına düştüğü İngiltere gibi bazı ülkeler vardır. Örneğin İngiltere gibi bir ülkede bir varil üretmek için, dünya petrol piyasasındaki fiyattan daha yüksek bir fiyatla 52 dolara bir varil üretiliyor.

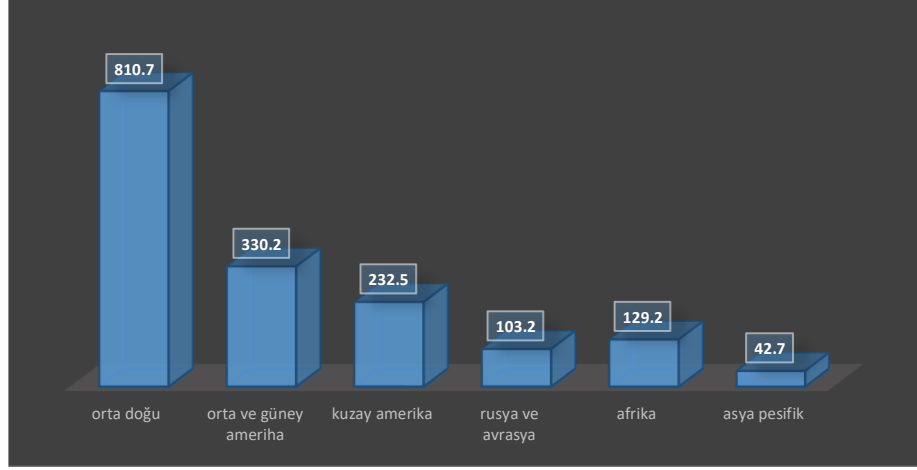
Sadece fiyatlardaki düşüş, ekstraksiyon maliyeti yüksek olan ülkeleri etkilemekle kalmamış, aynı zamanda OPEC ülkelerinin bütçelerini etkileyerek ağır kayıplara uğratmıştır. Bu ülkelerin birçoğu kemer sıkma ve rehberlik planlarını uygulamıştır. Bu ülkeler arasında Irak ve Venezuela gibi ülkeler de bulunmaktadır. Petrol rezervlerine kiracılık yapan ülkeler tabii ki petrole daha çok bağımlıdırlar ve bu ülkeler, petrol gelirlerinde ciddi bir düşüş nedeniyle ekonomik çöküşün eşiğindedirler. Fiyatlardaki bu düşüş ve yüksek maliyet, uluslararası pazarlarda üretim maliyetleri ve fiyatların uyuşmaması nedeniyle çok sayıda petrol şirketlerinin batmasına yol açmıştır.

Petrol sektöründe faaliyet gösteren üreticiler ve şirketler üzerindeki büyük kayıplara rağmen üreticiler arasındaki şiddetli rekabet, yaşanan bu krizi uzatmıştır. Piyasadaki büyük petrol arzından etkilenen pazar payını savunan ülkeler, günde 94 milyon varil bariyerini aşmış, petrol piyasasında bir denge yaratmaya çalışmışlardır. Öte yandan, varil başına 115 ABD dolarını aşan petrol fiyatlarının refah düzeyini aşan önemli sanayi ülkeleri ve o aşamada kullanışlı olan yüksek maliyetli petrolün çıkarılmasını ve elbette ileri teknolojiye sahip büyük sermayeli devletlerin ülkeye girmesi sonucunda, küresel petrol arzını iki katına çıkarmıştır. Bu zenginlik nedeniyle talebin azalması, petrol fiyatlarının bu seviyeye gerilemesine sebep olan temel nedenlerdendir. (Pamir, 2016)

2.4.2 Petrolün coğrafi dağılımı

Son yıllardaki teknolojik ilerlemeler ile toprağa gömülmüş petrol rezervlerinin miktarı hakkında gerçekleri daha yakından bulmak mümkün hale gelmiştir.

Orta Doğu'daki petrolün büyük kısmını kanıtladıktan sonra Orta Doğu, Birleşik Devletler ile Rusya arasındaki Soğuk Savaş'ın bitmesiyle, Orta Doğu kanıtlanmış rezervleri nedeniyle, dünyanın en sıcak bölgelerinden biri haline geldi. Anlaşmalar veya savaş yoluyla petrolün makul fiyatları düzenlenerek, çok uluslu şirketlerin Orta Doğu'da enerji yatırımına yönelmesine neden olmuştur. Suudi Arabistan, dünya rezervlerinin %15,7'sinin 267 milyar varil olduğunu belirlemiş, rezervlerin ön planda ve günlük toplam 11,5 milyon varil üretiminin % 12,9'unu üretmiştir.

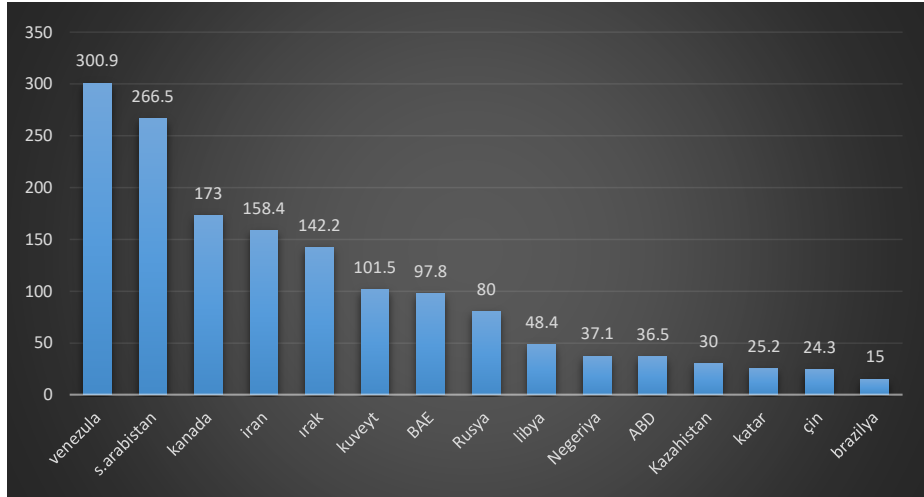

Şekil 2.2: Dünya tespit edilmiş üretilebilir petrol rezervleri (milyar varil)

Kaynak: BP statistical review of world energy, 2016

Türkiye petrolleri .ham petrol ve doğalgaz sektör raporu 2016 ,kaynak

Orta Doğu'daki petrolün büyük rezervlerini üreten ülkelerin, denizlerin ve okyanusların sahillerindeki stratejik konumu, bu ülkelerin sanayi ülkelerinden yakın olması, doğu ve batı sanayi bölgelerine ulaşım kolaylığı, petrol kalitesi ve yeryüzüne yakınlığı nedeniyle yerden çıkarma kolaylığı, ekstraksiyon maliyetini ortalama bir varili 10 dolardan düşük hale getirmek, bölgeyi sanayileşmiş ülkeler ve enerji şirketleri için jeopolitik bir bölge haline getirmiştir.

Şekil 2.3: En çok petrol rezervine sahip olan ülkeler (Milyar varil)

Kaynak: BP statistical review of world energy, 2015

Dünya ülkeleri içerisinde Venezuela petrol zengini olarak tanımlanmıştır. Venezuela dünyadaki en büyük kanıtlanmış rezerve (300.9 milyar varil) veya dünya rezervinin %17.98'ine sahip olmasıyla birinci sırada gelmektedir.

Venezuela hükümeti büyük bir rezerve sahip olsa da, bu rezerv, üretim dışı kalmanın bir sonucudur. Yabancı şirketlerin Venezuela'da faaliyet göstermesini engelleyen Venezüella hükümeti, Chavez'in zamanından beri özellikle de ulusal petrol işçilerinin 2002'de Chavez hükümetine karşı çıkışından sonra bu tutumu izlemiştir.

Venezuela'dan sonra 267 milyar varille dünya rezervlerinin %15.7'sini üreten Suudi Arabistan, en çok petrol üreten ülkelerden biri olarak bilinmektedir. Suudi Arabistan, petrol zengini ülkelerden biri olduğu zaman, devletin kamu harcamalarını ve genel bütçeyi ödemek için petrole dayandığında, Venezuela'nın aksine, üretimini artırmak ve uluslararası pazara sunmak istemiştir. Teknolojik gelişme ve yer altı kaynaklarını kullanma kabiliyeti sonrasında üretimi artırmaya niyetlenmiştir. İran, dünya petrol rezervinin %9,51'lik kısmıyla 157 milyar varil rezerve sahipken, 1901'de İngiliz şirketlerine petrol yatırımı yapan ilk ülkelerden biri olmuştur. Doğu Asya ülkelerinin çoğunluğunun petrol ihtiyaçlarının karşılanmasında İran rezervine güvenilmiştir. Irak, %8,69 ile 142,2 milyar varille dördüncü sıraya yükselerek ABD rezervlerinin dört katını temsil etmiştir. Irak rezervi, dünyada 300 milyar varil petrol rezervinin bulunduğu en önemli rezervlerden biridir. Ancak doğrulanmamış Irak petrolü, tüm alanlarının karada olduğu, kalitesi ve çıkarma kolaylığı ile karakterize edilmektedir. Irak'ta her türlü hafif, orta ve ağır yağ kaynağı bulunmaktadır. Kuveyt, 101,5 milyar varil rezervi ile beşinci sırada, dünya rezervlerinin %6,26'sını kapsamaktadır. Kuveyt'teki petrol, devlet gelirlerinin dayandığı tek unsurdur. Kuveyt'teki petrol kalitesinin avantajı ve ekstraksiyon maliyetinin çok düşük olduğu düşünülmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri 97,8'lik bir rezerv ile dünya üretiminde %5,87'lik oranla altıncı sırada yerleşmektedir. Rusya Federasyonu, 80 milyar varillik rezerv ile yedinci sırada yer alarak dünya rezervinin %4,84'ünü oluşturmaktadır. Libya %48,4'le dünya rezervlerinin %2,91'inde sekizinci sırada yer alıyor. Nijerya 37,1 milyar varille dünya rezervlerinin %2,41'i ile dokuzuncu sıradadır. Amerika Birleşik Devletleri, dünya rezervinin %2.23'ü olan 36.5 milyar varil rezerviyle onuncu sırada yerini almaktadır. Kazakistan, 30 milyar varile dünya rezervinin %1,80'ine karşılık gelerek toplam rezervin onda biri kısmını oluşturmaktadır. Katar 25,2 milyar varil rezervle on ikinci sırayla, dünya rezervlerinin %1,52'sini oluşturmuştur. Bu ülkeler, geleneksel sıvı haldeki petrol rezervlerinde önde gelen

lkeler arasında yer almaktadır. Büyük miktarda kaya veya kum yağı üreten ülkeler de mevcuttur. Kanada, Çin ve ABD, bir sonraki paragrafta konuulacaktır.

2.4.3 En çok petrol üreten ülkeler

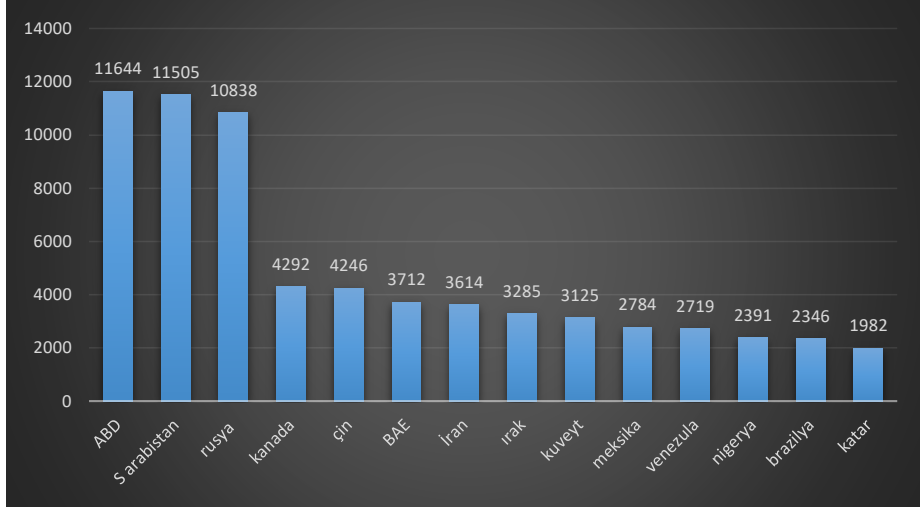
Teknolojideki büyük ilerlemelerle birlikte, enerji kaynakları için artan küresel talep, askeri ve ekonomik g oluşturmak için enerjiye ihtiyaç duyan Çin, Hindistan ve Brezilya gibi yeni sanayi ülkelerinin ortaya ıkıı görülmüştür. Enerji kaynaklarına bağlı sanayi gelişimi, bireysel tüketimin artması ve petrol üreten ülkelerin, hükümet harcamalarına olan bağımlılıkları, petrol gelirleri, uluslararası enerji piyasasındaki spekulasyonlara sebep olmuştur. Birçok lke, büyük miktarda petrol üretimi için baskı yapmış, bazı ülkeler de özellikle 2008 yılındaki küresel finansal kriz sonrasında yüksek petrol fiyatlarının ardından, 150 dolarlık petrolün varil fiyatını artırmıştır. Rezerv kapasitesinden fazlası üretilmeye gönderilmiştir. Petrol retimi, ekonomik ve siyasi baskı araçlarından biri haline gelmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, Orta Doğu lkeleri, özellikle Suudi Arabistan, İnan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere, petrol, arzıyla en zengin ülkeler arasında yer almaktadır. Dünya petrol rezervlerinin %48'i Orta Doğu'da yer almaktadır. Buna rağmen, Suudi Arabistan gibi ülkeler her zaman dünya petrol üretiminin ilk sıralarında yerlememektedir. 2002 yılından bu yana Rusya Federasyonu, en büyük petrol üreticisi olarak tanımlanmıştır. Rusya, petrol ihracatı üzerine yoğunlamı ve ihracatının yarısı, petrol ve gazdır (Pamir, 2016). Rusya ekonomisi, başta Rus Şirketi olan Gazprom olmak üzere petrol ihraç eden Şirketler oluurmaktadır.

2014'te dünyanın günlük ham petrol üretimi 88,7 milyon varile ulaşmıştır. 2014'te ABD, günde 11,644 milyon varil üreten ilk ülke olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, küçük bir konvansiyonel petrol rezervine sahip olmasına rağmen, 2009 yılında petrolün varil fiyatı 150 dolara yükselmiştir. Sonraki süreçlerde ise kaya gazı sömürgesine yönelim artmıştır. Birleşik Devletlerin fazla ihtiyaına ve petrolün fazla tüketimine rağmen, petrolü uluslararası pazarlara ihraç etme girişimi olmuştur. Fakat ABD'nin ihracat politikası, üreten ülkeler üzerinde baskı kurmaya ve fiyatları düşürmek için uluslararası pazarlarda arzı artırmaya yönelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, petrol üreten ülkelere baskı yapmak için farklı politikalar hayata geçirmeye çalışmıştır. Ayrıca, kaya yağı üretiminin zorluğuna ve çevreye zarar verilmesine rağmen, fiyatlarını düşürmek için

uğraşmakta, onlara güvenmemekte ve uluslararası piyasalardaki arzını artırmaktadır. Suudi Arabistan, dünyadaki en büyük rezerve sahiptir ve günde 11,505 milyon varil petrol üretmektedir. Suudi Arabistan devlet bütçesinin ve kamu harcamalarının petrol ihracatına büyük ölçüde bağımlı olmasına rağmen, petrolün büyük miktarda üretimine eğilimi göstermemekte olup, üretimini uluslararası pazarda arz fazlasına dönüştürerek petrol fiyatlarının düşmesine neden olmaktadır. ABD ve Kanada'nın yüksek miktarda kaya yağı ürettikten sonra büyük maliyetlerle Suudi Arabistan'a satarak, uluslararası pazarlardaki üretimlerini ve arzı artırması, petrol varil fiyatlarında daha da düşüşe neden olmuştur. Suudi Arabistan, üretimi artırdığında arz uluslararası piyasalarda artmış ve petrol fiyatları düşmüştür. Kaya yağı maliyeti konvansiyonel petrol fiyatından daha yüksek bir seviyeye gelmiştir.

Rusya Federasyonu, günde 10,838 milyon varil üretimle üçüncü sırada yer almaktadır. Yıllarca Rusya, Avrupa'daki ilk ve en büyük Rus üretimi ithalatçısı olmuş, büyük petrol ihracatı ve tüketici pazarının yakınlığı nedeniyle üretimde ilk sıralarda yer almıştır. Dördüncü ülke olan Kanada, günde 4,292 milyon varil üretmektedir. Bunun yanı sıra, Çin günde 4,246 milyon varil üretmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), günde 3,712 milyon varille altıncı sırada yer almaktadır. İran, günde 3,614 milyon varille yedinci sırayı kapsamaktadır.

ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri İran'a nükleer programından dolayı uluslararası yaptırımlar koyduğu için İran'ın sahip olduğu büyük rezervlerine rağmen, üretimi düşüktür ve ihracat edemez. Irak'taki ABD savaşı ve petrol sahalarında terör örgütlerinin ele geçirilmesi de dahil olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı günde 3,285 milyon varil üretilmektedir. Kuveyt, günde 3,123 milyon varil ile dokuzuncu sırada bulunmaktadır. Meksika, günde 2,784 milyon varil ile onuncu sırada yer almaktadır. Venezuela, dünyadaki en büyük petrol rezervine sahiptir ve bu petrol, günde 2,719 milyon varil üretim ile on birinci sırayı kapsamaktadır. Nijerya'da toplam 2,361 milyon varil / gün üretilmektedir. Brezilya, günde 2,346 varille on üçüncü sırada, Katar ise günde 1,982 milyon varil üreterek on dördüncü sırada yer almaktadır.

Şekil 2.4: En çok petrol üreten ülkeler 2014 (Milyon varil/gön)

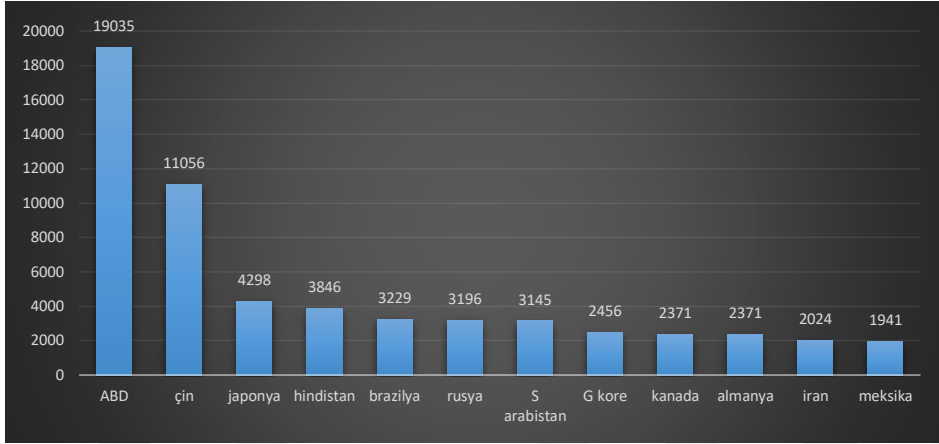
Kaynak: BP statistical review of world energy, 2015

2.4.4 Petrol tüketmekte olan ülkeler

2014'teki istatistiklere göre Amerika Birleşik Devletleri, günlük 19,035 milyon varil tüketimle, en çok petrol tüketen ülke olmuştur. İkinci sırada 11,056 milyon varillik günlük tüketimi olan Çin gelmektedir. Japonya, günlük 4,298 milyon varil enerji tüketimiyle üçüncü sırada yer almaktadır. Büyük bir tüketici haline gelen ve gelişmekte bir ülke olan Hindistan, günlük 3.846 milyon varil tüketmektedir. Brezilya'nın tüketimi günlük 3,329 milyon varile beraberdir. Rusya, günde 3,196 milyon varillik tüketim sağlayarak, petrol üreten bir ülke olarak tanımlanmaktadır. Suudi Arabistan, günlük en fazla 3,185 milyon varil tüketmektedir. Güney Kore, günlük tüketimi yaklaşık 2,456 milyon varile ulaşmıştır. Kanada, günlük 2371 milyon varil, Almanya 2,371 milyon varil, İran 2024 milyon varil ve Meksika günde 1,941 milyon varil tüketmektedir. Küresel petrol tüketim hacminin çok büyük olduğunu görmekteyiz. Modern sanayinin gelişmesi ve gelişmekte olan ülke ve ülkelerin, artan talep sonucunda, petrol tüketimi, süper güçlerin petrol üreten ülkeler üzerinde birçok uluslararası baskı yarattığı izlenilmiştir.

Pamir 2016'da vurgulanan sözleri, Michael Klare, Kan ve Petrol (Blood and Oil) adlı kitabından alınmıştır: "Son yıllarda Afrika ve Asya'da yaşanan birkaç savaşta inceledikten sonra, çağdaş çatışmaların Huntington'unkinden tamamen farklı bir sonuca ulaştım. Bu da doğal kaynakların neden olduğu bir gerçektir. Uygarlıkların ya da kimliklerin farklılığı değil, kökeninde gördüğüm kadarıyla

petrol, su, toprak ve madenlerin her biri, miktarları sınırlı olduğunda veya birden fazla gruplar bunlar üzerinde hak iddia ettiğinde, bir çatışmaya neden olmaları için yeterli neden oluşturmaktadırlar." (Pamir, 2016)

Şekil 2.5: En çok petrol tüketen ülkeler 2014 (milyon varil/günde)

2.4.5 Petrol talebinin olası seyri

Uluslararası Enerji Ajansı'na göre, 2012'deki petrol talebi, günde 87,4 milyon varile, 2013'te küresel talep günde 91,4 milyon varile beraberken, 2020'de günde 98,1 milyon varile, 2040'ta ise küresel petrol talebinin günde 108,5 milyon varile ulaşması beklenilmektedir (Pamir, 2016). Bu beklentiler, özellikle petrol kaynakları endüstrileri için büyük tüketimi olan Çin ve Hindistan gibi yeni bir sanayi devletinin ortaya çıkmasına dayanmaktadır. Bu iki ülke, hızla gelişmekte ve bu gelişme petrol ihtiyacının artmasına, özellikle de bu ülkelerin nüfus yoğunluğunun çoğalmasına neden olmaktadır.

Çizelge 2 1: Petrol ve sıvı yakıt talebi, 1990-2040

(Farklı senaryolara göre) milyon varil/gün

450		Mevcut		Yeni				
senaryosu		politikalar		politikalar				
2040	2020	2040	2020	2040	2020	2013	199	
							0	
21.5	39.5	35.7	40.9	31.3	40.5	41.5	38.9	OECD
43.9	46.7	70.4	49.4	63.1	48.2	41.6	23.4	OECD Dışı
6.5	7.3	10.4	7.7	9.5	7.6	7.0	3.9	İhraklye
71.9	93.4	116.6	98.0	103.9	96.0	90.1	66.1	Dünya petrol talebi
0.6	0.5	0.6	0.5	0.6	0.5	0.5	0.4	OECD Dışı%
8.7	2.1	3.6	1.8	4.6	2.2	1.3	0.1	Dünya Biyoyakıt
80.7	95.5	120.2	99.8	108.5	98.1	91.4	66.3	Dünya Sıvı yakıt talebi

Kaynak: World Energy Outlook 2014, Uluslararası Enerji Ajansı, kasım 2014

Uluslararası Enerji Ajansı'nın bir çalışması olan World Energy Investment Outlook 2014 raporunda, aşağıda belirtilen saptamalar yer almaktadır:

"Fosil yakıtlar, küresel enerji kullanımının tam merkezinde yer almaktadır. Dünyada enerji tüketiminin ağırlık merkezini daha düşük karbonlu yakıtlara dönüştürme çabalarına karşılık, fosil yakıtlarının enerji karışımındaki (energy mix) payı %82 olarak belirlenmiştir. Bu da, 25 yıl öncesinde görülen orana eşitlik sağlamaktadır. Petrol payı önemli oranda azalarak, 2012 yılında %31 olarak gerçekleşse de tüm enerji tüketimi içinde en yüksek orana sahip kaynak konumunu korumaktadır.

2.5 Doğal Gaz

Gaz, en önemli enerji kaynaklarından biridir. Çevreyi kirletmeyen ve düşük maliyetli temiz enerji kaynağıdır. Kimya endüstrisinde de etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Doğal gaz, dünyanın enerji arzının hayati bir bileşenidir. Tüm güç kaynaklarının en temiz, en güvenlisi ve en yararlı kaynaklarından. Doğal gaz, yanıcı gazların ve hidrokarbonların bir karışımından oluşmaktadır. "Doğal

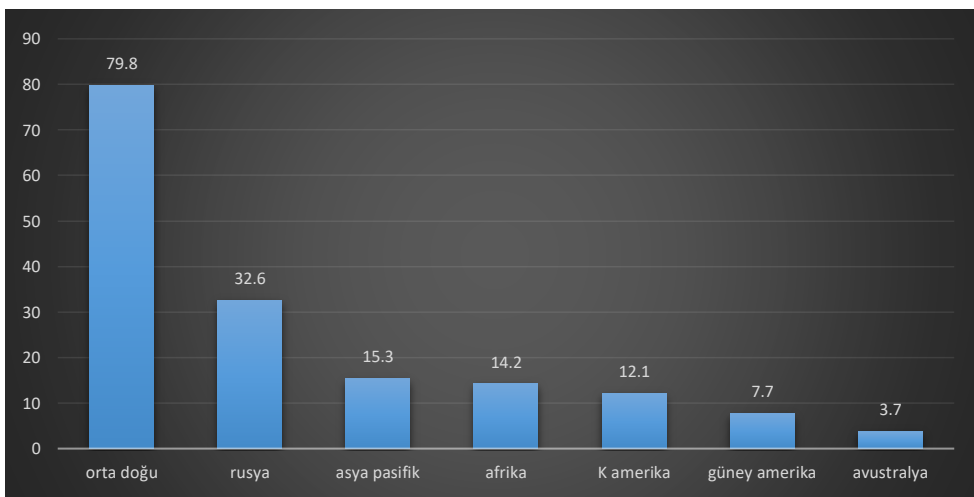
gaz: metan (%73 - %95) etan ve propan karşımından oluşan bir diğer (fosil kökenli) enerji kaynağıdır(Fatih Uyar,2017).

Rezervuarda genelde petrolle birlikte bulunan bu kaynak, petrolün üretildiği ilk yıllarda (uzun bir süre), üretiminden ayrıştırılmasına kadar çeşitli nedenlerle, varlığı ve üretimi arzu edilmeyen bir kaynak olarak değerlendirilmiştir.

”Dünya birincil enerji tüketiminde doğal gazın payı %23,7'dir ve bu oran hızla artmaktadır (Pamir, 2016). Bunun temel nedenleri, doğal gazın diğer fosil yakıtlara oranla daha temiz ve önemli olmasıdır. Doğal gaz; konutlarda, elektrik üretiminde, sanayide ve gübre sanayinde kullanılmaktadır.

2.5.1 Küresel gaz rezervi

Küresel enerji kullanılan gazın oranı % 23,7'dir. Toplam belirlenmiş küresel gaz rezervlerinin 187 trilyon metreküp olduğu tahmin edilmektedir. Orta Doğu'da 79,8 trilyon metreküp doğal gazı bulunmaktadır. Rusya, 32,6 trilyon metreküple dünyanın gaz rezervlerinin yüzde 17,4'üne sahiptir. Rusya, dünyanın en büyük gaz üreticisi ve ihracatçısıdır. Güneydoğu Asya'da 15,3 trilyon metreküple, dünya rezervlerinin yüzde 8,2'sine sahiptir. Afrika'da 14,2 trilyon metreküp, dünya rezervinin %7,6'sı orada bulunmaktadır. Kuzey Amerika'da rezerv oranı 12,1 trilyon metreküp olup, dünya rezervini %6,5 artırmaktadır. Güney Amerika'da 7,7 trilyon metreküp, dünya rezervi yaklaşık %4,1'dir. Avustralya'nın 3,7 trilyon metreküptür rezerve sahiptir .

Şekil 2.6: Küresel doğal gaz rezervleri

Kaynak: Türkiye petrolleri, ham petrol ve doğal gaz sektör raporu 2016

Çizelge 2 2: Küresel Doğal Gaz Rezervleri ve ömrü / Milyar metreküp

Bölge	Rezervleri	Ömrü	Pay
Orta goğu	80	133 yıl	%42.7
Avrupa ve avrasya	58	70 yıl	%31
Asya spesifik	15	29	%8.8
Afrika	14	70 yıl	%7.6
K Amerika	12	13 yıl	%6.5
Latin amerika	8	44 yıl	%4.1

Kaynak: Türkiye petroleri, ham petrol ve doğal gaz sektör raporu 2016

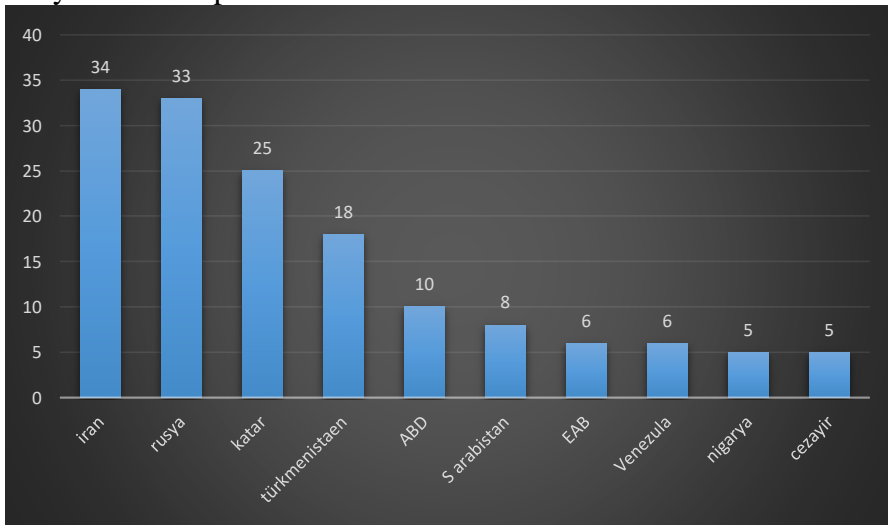
En çok doğal gaz rezervi ülkeleri

İran, 34 trilyon metreküple, dünyanın en büyük doğal gaz rezervine sahiptir. İran'ın büyük rezervlerine rağmen, ilk üretici ve ihracatçıdan biri değildir. İran'ın nükleer programından dolayı, 5+1 ülkelerin İran'a ekonomik ve siyasi yaptırım uygulanmasıyla İrandan gaz ve petrol ithal etmek yasaklanmıştır. İran yalnızca Çin'e ve bazı Doğu Asya ülkelerine ihraç edebilmektedir. İran, yaptırımları kaldırmak için söz konusu ülkelerle 5+1 görüşmeler yapmak için uğraşmaktadır. İran, üretim ve ihracatını artırmaya çalışmaktadır. 2014'te İran, 172 milyar metreküp doğal gaz üretmiş ve aynı yıl 170 milyar metreküp tüketilmiştir. Rusya Federasyonu, 33 trilyon metreküp ile dünyanın ikinci en büyük rezervine sahiptir (Pamir, 2016).

Rusya, en fazla gaz üretim ve ihracatına sahip ülke olarak bilinmektedir. 2014 yılında Rusya, boru hatları vasıtasıyla 201,9 milyar metreküp ihraç etmiştir. Katar dünyadaki en büyük üçüncü doğal gaz rezervine, kanıtlanmış 25 trilyon metreküp rezerve sahiptir. Katar gazı, dünya çapında en yüksek kalitededir. Türkmenistan, petrol ve gaz kaynaklarının büyük miktarda bulunduğu bir Hazar ülkesi olarak 18 trilyon metreküp kanıtlanmış yedek rezerv ile gaz rezervi edinen ülkelerin dördüncüsü olmuştur. Beşinci olarak ABD, 10 trilyon metreküp rezerve sahiptir. Ancak Birleşik Devletler, kaya gazı üretimine de sahiptir. Suudi Arabistan, dünyanın en büyük petrol rezervine ve 8 trilyon metreküp doğal gaz rezervine sahiptir. Birleşik Arap Emirlikleri ise 6 trilyon metreküp ile yedinci sırada yer almaktadır. Venezuela, 6 trilyon metreküp doğal gaz rezervi ile dünyanın en

büyük petrol rezervine sahiptir. Nijerya ve Cezayir'in her biri 5 trilyon metreküp rezerve sahiptir. Global gaz talebi, temiz bir enerji kaynağı olarak büyümüştür. 1990'da küresel gaz tüketimi 2,04 metreküp, 2014 yılında küresel tüketim 3.43 trilyon metreküp olarak kayıtlara geçmiştir. 2020'de küresel gaz talebinin 3,78 trilyon metreküpe ulaşması, 2030'un 4,62 trilyon metreküpe, 2040 yılında 5,38 trilyon metreküpe yükselmesi beklenilmektedir. Gaz talebinin önümüzdeki yıllarda, özellikle de Çin pazarında artması da söz konusudur. Avrupa Birliği ve ABD, en çok doğalgaz tüketen ülkeler olarak bilinmektedirler..

Çizelge 1.9 EN ÇOK DOĞAL GAZ REZERVLERİ ÜLKELERİ
Trilyon metreküp

Şekil 2 7: en çok doğal gaz rezervleri ülkeleri Trilyon metreküp

Kaynak: Türkiye petroleri, ham petrol ve doğal gaz sektör raporu,2016

3. ENERJİ GÜVENLİĞİ

3.1 Güvenlik Kavramı:

İkinci Dünya Savaşı ile Soğuk Savaş döneminde realist teori, uluslararası siyasette egemenliğini korumaktaydı. Özellikle, ABD ile Rusya arasındaki nükleer silahların yayılması aşamasında yaygın olan "Ulus Devletin Güvenliği" kavramına büyük önem verilmiştir. İki ülke, ulusal güvencelerini korumak için silahlanmayı artırmıştır. Ulusal güvenlik kavramı, olası yabancı askeri tehditlerden korunan devletin güvenliğine dayanmaktadır.

Gerçekçilik teorisine göre, her devletin yüksek politikası ve asgari bir politikası vardır. En üst politika, devletin ulusal güvenliğini askeri müdahalelerden korumaktadır. Asgari politika, toplumsal, beşeri ve kültürel güvenliğin korunmasını sağlamaktadır.

Soğuk Savaşın sona ermesinden ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, ekonomik entegrasyon ve kalkınma kavramları gibi uluslararası politikada yeni kavramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Robert Mcnamara'nın kitabı (Emniyet Özü) güvenlik unsurlarının askeri olmayan boyutlarını vurgulamak için kaleme alınmıştır. Güvenliğin sadece askeri boyutları değil, gelişmeyi de içerdiğini ve kalkınmadan bir güvenlik olamayacağını ve büyümeyenlerin güvensiz olacağını söylemiştir. Devlet güvenliği kavramı, daha sonra insanlık kavramı gibi daha yeni kavramları kapsayacak şekilde genişletilebilmektedir. Gıda kavramı, su güvenliği kavramı, enerji güvenliği kavramı, çevre güvenliği kavramlarına ait edilmektedir.

Uluslararası gelişmelerle birlikte, güç dengesindeki farklılıklar ve bu ülkelerin temel eksenlerinden biri olan uluslararası statüye yönelik rekabet eden yeni ülkelerin ortaya çıkması, enerji kaynaklarının kontrolü ve arzının temini haline gelmiştir. Enerji kaynakları, özellikle gaz ve petrol, coğrafi dağılımda kalıcı ve eşit değildir.

Çoğu analistler ve politika yazarları, bir sonraki çatışmanın, enerji kaynağı ve arz mücadelesi olacağını öngörmektedir.

1973 Arap-İsrail savaşı ve Batı ülkelerinin İsrail'le birlik olmalarından sonra OPEC, özellikle ABD'ye ve Avrupa Birliği'ne petrol ihracı yapmamak ve üretimi önemli ölçüde azaltmak için Suudi Arabistan ve İran'ı durdurmuştur. Bu da, küresel petrol talebinin yarattığı bir krize ve küresel ekonomide durgunluğa ve bozulmaya sebep olmuştur. Bu olay, enerji güvenlik gereçlerini kesme riskinin askeri tehditlerle karşılaştırılabilir olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, güvenlik çalışmaları ekonomik boyutlara, güvenlik meselelerine ve tehditlere odaklanmıştır(Abdul Muti, 2014).

3.2 Enerji Güvenliği Kavramı:

Enerji güvenliği kavramı, özellikle 1973'te Arap-İsrail savaşı ve 1979'da İran İslamcı devrimi tarafından temsil edilen uluslararası rejimin ve Körfez Devletleri'ndeki muazzam petrol tesisine terörist tehditi olaylarından sonra, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere başlıca sanayi ülkelerinin politikalarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Uluslararası Enerji Piyasası Petrol fiyatları hızla yükselmiştir. Bu gibi uluslararası olayların ardından enerji endüstrisi ülkeleri, ulusal güvenlik stratejisinde enerji güvenliği kavramını netleştirmiş ve bu ülkeler hem içeride hem de dışarıda enerji tasarrufu için tutarlı bir ulusal strateji oluşturmak için çalışmış ve enerji güvenliği araştırmaları üzerine para harcamaya başlamıştır.

Üretici ve tüketen ülkeler tarafından enerji güvenliği kavramının tanımlanmasında bir mutabakat yoktur. Enerji güvenliği kavramının tanımını etkileyen politikanın ekonomik ve çevresel faktörlere sahip güvenlik boyutu vardır.

Geleneksel anlamıyla enerji güvenliği, uygun fiyatlarla yeterli üretim yapılmasına odaklanarak "arz güvenliği" sağlamaktadır. Herhangi bir ülkenin enerji güvenliği, makul fiyatlarla enerji için bir kaynak içeriyorsa başarı sağlanabilmektedir. Ancak bazı üreticileri yüksek fiyat talep edip, tüketen ülkelere karşı bir politika ireli sürmektedir. Bu nedenle, devletlerin bu talepleri karşılamak için üreten devletlere karşı büyük politik ve askeri müdahaleleri oluşmuştur.

Enerji güvenliği kavramı, arz güvenliğine odaklanmaktadır. Uluslararası pazardaki düşük arz, enerji kaynaklarının (petrol ve gaz) fiyatlarında bir artışa neden olup, tüketen ülkenin ulusal ekonomik güvenliğini etkileyecektir.

Arz güvenliği geleneksel olarak uygun bir fiyat bulma ve uygun fiyatı belirleme gibi bir tanıma sahiptir ve üreten ülkeler, tüketen ülkenin arzusunu tatmin edecek uygun bir fiyata nasıl ulaşılabacağıyla ilgili pek çok soruyu gündeme getirmektedir. Petrol ve gaz üreten ülkeler gelişmekte olan ülkelerdir ve kamu harcamalarını toplumda güvence altına almak için petrol ve gaz ihracat gelirlerine dayanmaktadırlar. Yüksek fiyat devlete ve vatandaşa ağır yükler yüklediği için tüketiciler düşük fiyat talep etmektedir. Enerji kaynaklarının düşük veya yüksek fiyatları enerji güvenliğinde önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Çalışmalara göre, uluslararası ticaret ve ticaret bütünleşmesi üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu için, uzun vadede enerji kaynaklarının fiyatlarındaki artış, üreten ülkelerin menfaatini sağlamaz. Enerji kaynaklarının fiyatları yükselirse, uluslararası ticarete konu olan malların üretim maliyetleri de artacaktır. Bu mallar, uluslararası piyasadan ithal eden, enerji kaynaklarını üreten ülkeleri etkileyecektir.

Bazı araştırmalar (enerji arzının güvenliği), vatandaşların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve gerekli gelişim düzeyini yakalamak için bir miktar enerji bulunduğunu göstermiştir. (Abdul Muti, 2014). Sonuç olarak bu ülkeler, özellikle mümkün olan en büyük paya sahip olanlar, uluslararası rekabet ışığında, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi için bir politika izlemektedirler.

Ayrıca, enerji kaynakları üreten ülkelerde istikrarlı ve yasal bir yatırım sistemi vasıtasıyla bu şirketlerin enerji güvenliği konseptine dayanan enerji yatırımları yapan çok uluslu şirketlerin enerji güvenliği de bulunmaktadır.

Petrol şirketlerinin oynadığı roldan dolayı, "enerji kaynaklarının rezervinin korunması" biçiminde enerji üreten ülkelerde bir algı yaratılmaktadır. Üreten ülkeler rezervlerini korumak için politikalar benimsemiştir. Bu da, üreten ülkelerin enerji zincirini ekstraksiyondan nakliyeye ve dağıtıma kadar tamamen kontrol etmesini sağlamıştır. Tüketilen ülkeler arasında enerji güvenliği kavramında bir fark bulunmaktadır. Bu da enerji güvenliğini sağlamak için devletleri hem siyasi hem de askeri açıdan karşı karşıya getiren tek bir enerji

güvenliği konsepti üzerinde anlaşmaya varmak için bir ikilem oluşturmaktadır. Sanayi ithalatçıları, enerji arzının kesintiye uğramasını önlemek için öncelikle, kaynakların çeşitlendirilmesi, üretimin uluslararası pazara sunulmasına yardımcı olacak altyapının güvence altına alınması, tüketimin azaltılması için teknolojiye güvenilmesi gibi önlemler olmaktadır. Gelişen ülkeler enerji kaynaklarına olan talebin artmasıyla artan talebi karşılamak, arz kaynaklarını çeşitlendirmek, tüketimi azaltmak, vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için teknolojiye güvenerek enerji kaynaklarını güvence altına almayı hedeflemektedir (Abdul Muti, 2014).

Orta ve düşük gelirli ülkeler, dış ithalat yoluyla vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamayı bir hedef olarak görmektedir.

Uluslararası Enerji Ajansı enerji güvenliğini uygun fiyatların istikrara kavuşturulması ve çevre sorunlarına dikkat edilmesi gibi tanımlamaktadır. Bu ajansın kurulması fikri, petrol fiyatlarının yükselmesine neden olan Arap-İsrail savaşındaki İsrail'e verilen destek nedeniyle, İsrail yanlısı devletler, özellikle de ABD'nin Arap boykotundan sonra 1974'te ortaya çıkmıştır.

UAEK aşağıda belirtilen araçları kullanarak enerji güvenliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapmıştır:

- Ajansa üye devletlerinin enerji sektörlerinde çeşitlilik, yetkinlik ve esnekliği teşvik etmek.
- Arz ve talep değişikliklerine cevap vermek için herkesi koordine etmek.
- Enerji piyasasındaki tüm aktörlerle uluslararası işbirliğinin genişletilmesini sağlamak.

Dünya Bankası tanımı: İki hedefi başarmak için makul bir maliyetle ülkeler tarafından enerji üretiminin ve kullanımının sağlanması olmuştur. Birinci hedef, yoksulluğun azaltılmasına yol açan ekonomik büyümeyi kolaylaştırmasına, ikinci hedef ise vatandaşların yaşam standartlarının modern enerji hizmetlerine erişmesi için doğrudan iyileştirilmesine yöneliktir (Abdul Muti, 2014).

ABD enerji güvenliği konsepti, etanol gibi yerel olarak üretilen yakıtları teşvik ederek ve tedarikçileri çeşitlendirerek, fiyat şoku riskini azaltarak ithal enerji kaynaklarına bağımlılığı azaltmaktır. ABD, ulusal güvenliğinin en önemli

unsurlarından biri olan fosil yakıt alternatif enerjisine, biyolojik alternatiflere güvenmeyi amaçlamaktadır.

Çin'in enerji güvenliği konsepti: Malzemeleri çeşitlendirmek ve enerji güvenliğini sağlamak için hem iç hem de dış yollarla hareket ederek enerji ithalatının güvence altına alınmasına dayanmaktadır. Çin, 2020 yılında 500 milyon varile ulaşacağı tahmin edilmektedir. O yüzden büyük bir stratejik stok inşa etmeye çalışmaktadır (Paul, 2016). Dış düzeyde Çin, Ortadoğu, Orta Asya, Afrika'daki bazı ülkeler ve Latin Amerika'daki kaynaklarını çeşitlendirmektedir. Bundan başka, Çin enerji yatırımları alanında çalışacak büyük şirketler kurmak için çalışmaktadır.

Avrupa Birliği Kavramı: Avrupa Komisyonu, Avrupa enerji güvenliğinin dört ana direğini belirlemiştir.

- Talep yönetimi, enerji tüketimini olabildiğince azaltmak demektir.
- Enerji kaynaklarında çeşitlendirme, belirli bir bölge veya ülkeye bağımlılığı azaltacaktır.

Enerji piyasasında krizden kaçınma: Bu, arz güvenliğinin pazarda krizlerin oluşmasına izin vermeyecek şekilde düzenlenmiş olmasını gerektirdiğine dönük inancı ifade etmektedir.

Harici arzın kontrolü: AB'nin içinde bulunduğu gaz ve petrol ihtiyacını güvence altına almakla yükümlü başlıca ülkelerle birlikte şirketlere girmektir.

Enerji güvenliği konusunda ülkeler arasındaki uluslararası pazardaki gerekli miktarların anlaşılabilir ve istikrarlı bir fiyata bulunması, mevcut enerji kaynaklarının teknolojiyle geliştirilmesi üzerinde çalışılması, artan ihtiyacı karşılayan yeni kaynaklar araması, enerji kullanımının rasyonalize edilmesi gibi farklılıkları görebilmektedir (Abdel Nabi,2015).

Enerji Güvenliği Zorlukları: Enerji güvenliği, ulusal ve küresel enerji güvenlik stratejisini etkileyen çeşitli zorluklarla bağlantılıdır ve ülkelerin iç ve dış düzeydeki mevcut durumuna uygun farklı politika ve araçlar benimsemelerine yol açmaktadır.

- Küresel enerji piyasasında arz ve talep dengesizliği, enerji kaynakları tüketiminin artması, küresel nüfus artışı, özellikle Hindistan ve Çin'in

büyüme hedeflemesi bulunmaktadır. Her yıl tüketimde belirgin bir artış yaşayan ve artan küresel talebi karşılamak için enerji kaynakları yetersiz olarak kalmaktadır.

- Enerji kaynağı üretim kısıtlamaları; Paul Horsesnell tarafından belirlenen üç tür kısıtlama mevcuttur:

Zorlayıcı nedenlerden dolayı ortaya çıkan engeller- üretici üretimini savaş gibi iç veya dış koşullar için dışa aktarmadığı zaman ortaya çıkmaktadır.

İhracat kısıtlamaları ile alakalı engeller- bir üretici ya da üreten bir grup ülke, politik veya stratejik nedenlerle ihracatlarına kısıtlamalar getirmek istediğinde ortaya çıkmaktadır.

Tüketici bir devlet, belirli bir üretici devletten ithalata kısıtlamalar getirirken ortaya çıkan engeller.

- Terör örgütleri, enerji kaynaklarının altyapısına saldırmıştır. 11 Eylül 2001 olaylarından sonra El-Kaide, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere büyük enerji tüketen ülkeleri hedef almak için Suudi Arabistan, Irak ve Yemen'deki petrol altyapısına sabotajda bulunarak düşman ekonomisine doğrudan vurmayı amaçlayan yeni bir ekonomik cihad politikasını kabul etmiştir.
- Uluslararası petrol şirketlerinin karşılaştığı zorluklar: bu zorluklar, yeteneklerini ve etkinliklerini sınırlayan üç ana zorlukla ve dolayısıyla küresel pazara ihracat yeteneği ile özetlenebilmektedir.

Birinci zorluk, çalışanları ve onların menşei için güvenlik tehditleri ile ilgilidir.

İkinci zorluk, yatırım sözleşmelerinin ilgili yasalarındaki bir değişikliklerle siyasi çıkarlardan kaynaklanabilecek tehditlerdir.

Üçüncü zorluk, halkın bu şirketlere olumsuz bir şekilde karşı durmalarıdır (Abdul Muti, 2014).

Ulusal güvenlik ve enerji güvenliği arasında araçsal bir ilişki mevcuttur. Enerji güvenliği, ulusal güvenliğin kilit bir bileşeni haline gelmiştir. Enerji güvenliğinin korunması, toprakların herhangi bir dış saldırganlığa karşı korunması kadar önem kazanmıştır. Örneğin 2002, 2006 ve 2010 yıllarındaki son üç ABD ulusal

güvenlik stratejisi ABD enerji güvenliğine yönelik stratejilerdir (Abdul Muti, 2014).

Bu da, enerji kaynaklarının kesintiye uğratılmasının, onları korumak için askeri savaflara giryeyeceği sorusunu gündeme getirmektedir. 1980'lerde toprakları ele geçirme mücadelesinin artık olmadığını söyleyen Stephen Olman, özellikle artan talep ve arz sıkıntısı sonrasında süper güçler arasında enerji kaynakları için bir mücadele ve rekabet ortaya çıkmıştır. 1980'lerin başında, 1979'da Sovyetlerin Afganistan'ı istila etmesiyle ve Başkan Carter'ın Körfez bölgesindeki stratejik çıkarlarını savunmak için ABD'nin askeri güç kullanacağını ilan ederek, askeri çatışmanın söz konusu olmasını sağlamıştır. ABD'nin 2003'deki Irak savaşı, Çeçenistan'a karşı Rus askeri kampanyası ve 2008'de Gürcistan'a karşı Rus savafları en önemli örnekler olarak gösterilebilmektedir. Bu savaflar enerji güvenliğini sağlamak için ortaya çıkmıştır. Birçok çalışmaya göre, enerji güvenliği kavramı büyük ülkelerin en önemli stratejilerinden biri haline gelmiştir.

3.3 ABD Politikasında Enerji Güvenliği:

ABD'deki enerji güvenliği ulusal bir güvenlik önceliği haline gelmiştir. Bu nedenle demokratikçi veya cumhuriyetçi ABD yönetimi, ABD için enerji güvenliği meselesine büyük önem vermektedir. Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın en çok petrol tüketilen ulusudur. Enerji güvenliğindeki ABD kaynaklı ilgi, yüksek tüketimli yeni ülkeler için yeni rakipler ortaya çıkınca artmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin çalışmaları çerçevesinde, denizlerinde petrol ve doğal gaz araması yoluyla kendine yeterlilik sağlamak için bir şeyler gerçekleştirerek, kaya gazı çıkarma çalışmalarını hızlandırmıştır. ABD yetkilileri tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi kendine yeterli olma becerisine ilişkin açıklamalar bulunmaktadır ancak rakamlar ve istatistikler yoluyla zor bir görev olduğunu kabullenmek olası bir durumdur. Çünkü üretimde zirvede, üretimi günde 11.500 milyon varilden ABD'de tüketim oranı günlük 19 milyon varile ulaşmaktadır. (Abdel Nabi,2015) Ayrıca, kaya yağı üretimi ve yüksek maliyeti, çevreye verdiği hasar, üretim oranlarını istikrarsız kılmaktaydı.

Bu da yurtdışından enerji ithal edilmesini gerektirmiştir. Bu nedenle Birleşik Devletler kaynakların korunması için çalışmaktadır.

3.3.1 Birincisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin enerji güvenliğinin iç ve dış belirleyicileri:

ABD'in, enerji güvenliğinin dayandığı iç ve dış belirleyiciler bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bugüne kadar ABD yönetimi enerji güvenliği sağlamak için çalışmaktadır.

- **Dış belirleyiciler:** ABD'nin enerji güvenliğini sağlama politikasının en önemli dış belirleyicileri aşağıda gösterildiği üzere değerlendirilmektedir:

3.3.1.1 Küresel enerji tüketiminin artırılması

Uluslararası pazarda enerji kaynaklarının arz ve talebi konusu, enerji güvenliğinde ülkelerin politikalarını etkileyen başlıca ekonomik faktörlerden biridir. Son yıllarda her türlü enerji kaynağı talebi artmıştır. Global petrol ve gaz üretimi de artmakta devam etse de, bu üretim, özellikle Çin, Hindistan ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerde artan büyüme oranları ışığında artan küresel talebi karşılayamamıştır. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), dünya ekonomisinde finansal kriz nedeniyle petrolün azalacağını öngören tüm çalışmaların aksine, küresel enerji tüketiminin hızla arttığını gösteren "Dünya 2030 Petrol Görünümü" başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Rapora göre, enerji kaynakları için en fazla tüketim ve talebin bulunduğu ülkeler Hindistan, Çin ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerdir. Küresel tüketimin ve talebin 2030 yılında günde 21 milyon varile ulaşacağı tahmin edilmektedir (Paul, 2016). Çin'in ekonomik ve nüfus artışı ile 2020'de en çok enerji tüketen ülke olacağı yönündeki çalışmalar ortaya çıkmıştır. Çin'de enerji kaynaklarına olan talep artışı, uluslararası pazarda ve ABD kontrolünde olan ülkelerde, örneğin Çin şirketlerinin Saudi Aramco, Kuveyt Petrol Şirketi ve İran Petrol Şirketi ile büyük sözleşmeler yaptığı Körfez Arap bölgesi gibi enerji kaynakları için rekabet konusundaki endişelerini artırmaktadır.

3.3.1.2 Petrol başda olmak üzere, küresel olarak enerji kaynaklarının fiyatlarındaki artış

Artan enerji fiyatları, ABD'nin enerji güvenliğinin temel belirleyicileridir ve Birleşik Devletlere yüksek maliyetli petrol ve şeyl gazı üretilmesine yol açmaktadır. 2008'de petrol fiyatları yükselmiş ve varil fiyatı 140 dolara ulaşmıştır. Fiyatlardaki bu artış, Birleşik Devletler tarafından 2012'de yurt

dışından %40 oranında alınan enerji türevlerinin olumsuz etkilere neden olmasıyla sonuçlanmıştır (Abdul Muti, 2014).

3.3.1.3 Enerji kaynaklarına yönelik terör tehditleri

Enerji boru hatları ve deniz boğazı, özellikle de Hürmüz Boğazı ve Bab el-Mandab Boğazı da dahil olmak üzere her iki altyapı üzerinde de birçok terörist tehdidi kaydedilmiştir. Dünya, bu tekrarlanan saldırılar neticesinde keskin bir kopus ve önemli bir artışa tanık olmuş ve kesinti süresi arttıkça, küresel pazarlar üzerindeki olumsuz etkiler de artmıştır. Enerji kaynaklarının altyapısının bozulması, terörist gruplar tarafından, Basra Körfezi ve petrol rafinerilerinin boru hatlarına ve kırılarına sabotaj düzenleyerek, ABD pazarına petrol arzını kesintiye uğratmak hedeflenmiştir. 1996 yılında, El Kaide genel başkanı Usame Bin Laden, İslami Cihad olarak bilinirken, hedefi Suudi Arabistan, Irak ve Yemen'deki petrol tesislerine saldırmak olmuştur. Bütün destekçilerini bu tesislere ve çalışanlarına saldırmaya çağıran bir sesli bildiri yayınlanmıştır.

Yeni cihadın amaçlarının yapıldığı petrol ve doğal gaz tesislerine yapılan saldırının Amerika'ya darbe olduğunu söylediği ikinci mektubunda, bu grevler Amerika'yı ekonomik, politik ve psikolojik olarak yok edecek etkilere sahip olacaktır. Projenin Türkmenistan'dan Afganistan'a hatta Pakistan'a kadar uzanan Afgan kısmı vurulmuştur. Şubat 2006'da Suudi tesisine ilk saldırı gerçekleşmiş ve Baqq petrole saldırı düzenlenmiştir. Petrol tesisi stratejik önemi nedeni ile vurulmuştur. Tesis, günde 7 milyon varil üreten dünyanın en büyük petrol işleme tesisi olarak değerlendirilmiştir (Stracke, 2007). ABD, 2010 yılında meydana gelen terörist saldırı sayısının 299 olduğunu, 2011 yılında ise terörist gruplar tarafından gerçekleştirilen 434 saldırının yapıldığını göstermiştir (Abdul Mut 2014).

El Kaide'nin, terörist saldırılarının etkilerine ilişkin iki görüşü vardır. İlk görüş, terörist saldırılarının etkisinin çok az olduğunu, savaşlar, etnik ve dini çatışmaların fiyat ve arzı da etkilemediğini göstermiştir. İkinci görüş, bu saldırıların uluslararası pazarlardaki fiyat ve arz üzerindeki etkisinin büyük olduğunu yorumlamıştır. Arap petrol ambargosunun 1973'te büyük sanayi ülkeleri üzerindeki etkisinin boyutu ile karşılaştırmasını gerekli görmektedir. Enerji kaynaklarının korunması dünyanın en büyük petrol tüketicisi olan ABD için öncelik taşımaktadır.

3.3.1.4 Körfez bölgesindeki istikrarsızlık

ABD, genellikle Körfez ülkelerinin rezervlerine bağımlıdır. Bu ülkeler siyasi gerginlik, güvenlik istikrarsızlığı ve mezhep farklılıkları yaşamaktadırlar. Ayrıca bölge halkları arasında Amerika'nın dış politikalarına karşı olan nefreti ve bu halkların kendi ülkelerinin güvenliğine tehdit oluşturan İsrail devletine desteği de dikkat çekmektedir. ABD'nin Afganistan ve Irak'la savaş yaptıktan sonra Arap halkları, ABD'den nefret etmeye başlamıştır. 2011'de Arap devrimlerinin başlamasıyla, Arap halklarının Birleşik Devletler'e karşı düşmanlığı, otoriter bir Arap hükümetine verdiği Amerikan desteği nedeniyle artmış ve Arap hükümetlerinin vatandaşlarını ihlal etmesine göz yummuştur. Körfez ülkeleri arasındaki sınır çizgilerinin ülkeler arasında bir anlaşmazlığı tetikleyebilecekleri farklılıklar da mevcuttur. Bu ülkelerin petrol ve doğal gaz rezervleri çok büyüktür. Bu ülkelerden birinin üretimini durdurmak için herhangi bir aksaklık düşük arz ve yüksek fiyat eğilimlerine neden olacaktır. BAE ile İran arasında bazı adalar konusunda bir anlaşmazlık vardır. Aynı zamanda bir sınır anlaşmazlığı olan Suudi Arabistan ile Katar arasındaki çatışması, Katar ile Bahreyn arasındaki çatışması, Orta Doğu'da gergin bir siyasi ortam oluşturabilmekte ve askeri müdahalelere neden olabilmektedir. Birçok yetkili, siyasetçi ve ABD'deki uzmanlar, Körfez bölgesinin ihtiyaçlarına sürekli bağımlılığın bölgedeki siyasi kargaşa ve terör operasyonlarının risk altında olmaya devam etmesi anlamına geldiğini düşünmektedirler. Ancak aynı zamanda Venezuela ve Afrika gibi bölgelerdeki ABD yönetimine alternatifler, Körfez ülkeleri gibi çatışmalara sadece tanıklık ediyor ve ABD yönetiminin enerji kaynakları geliştirmeye, petrol ve şeyl gazını modern yollarla çıkarmaya devam etmesine neden oluyorlar (Clare, 2000).

Dış belirleyicilere ek olarak, Amerikan enerji güvenliği kavramının algılanışını etkileyen iç belirleyiciler de dahil edilmektedir.

3.3.2 ABD'nin enerji güvenliğinin iç belirleyicileri

3.3.2.1 Petrol lobisinin rolü

ABD petrol lobisi, Birleşik Devletler'deki en güçlü lobilerden biridir. Bu lobi, askeri sanayinin lobisi ve İsrail lobisine benzemektedir. Petrol lobisi, özellikle ABD Başkanı Bush (Jr.) başkanlığında Beyaz Saray'la ilişkiler ağı aracılığıyla

ABD dış politikasının formülasyonunda etkili bir rol oynamıştır. Amerikan tarihinde, petrol şirketlerinde birçok yöneticinin Bush yönetiminde üst düzey görevlerinde bulunduğu hatırlanarak, Başkan Bush'un yaptığı gibi petrol lobisi ile ABD politikası arasında füzyon olmadığı belirtilmiştir.

Başkan Bush W. Bush, Teksas'ta petrol arama çalışmalarının CEO'su olmuş ve petrol lobisinde sağlanan destekle ABD başkanlığını kazanmıştır. Başkan Yardımcısı Dick Cheney, petrol sektöründe tanınan en önemli isimlerden biri olmuştur ve kendisi petrol sektörünün en büyük ABD şirketlerinden biri olan Halliburton Petrol Hizmetleri'nin başkanı olmuş ve siyasi ilişkilerle büyük kazançlar elde ederek 45 milyar dolar kazanmıştır. Bundan başka, o, boru hattı projesinin (Hazar Denizi Boru Hattı) koordinatörü olarak görev yapmaktaydı. Condoleezza Rice, Ulusal Güvenlik danışmanı ve ABD Dışişleri Bakanı olarak çalışmıştır.

Donald Rumsfeld, ABD'nin savunma Bakanı, Batı Petrol Şirketi'nin başkanı ve Bush'un Enron petrol şirketindeki ortağı olarak görev almıştır (Jandali, 2006).

Bu ilişkiler ve üst düzey görevler, Amerika'nın askeri varlığı olan ülkelerde şirketlere büyük ayrıcalıklar kazandırmıştır. Petrol arama sözleşmelerinin elde edilmesini kolaylaştırmak, Irak ve Afganistan gibi savaş sonrası yeniden yapılanma sözleşmelerini kazanmak hedeflenmiştir. Irak savaşında Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Irak savaşının en sesli savunucularından biri olmuştur. Dick Cheney, Irak'ın yeniden inşasında en büyük paya sahip isimlerdendir (Hamouda, 2007).

Bush başkanlığı sona erdikten sonra, ABD yönetimi, Barack Obama döneminde petrol lobisinin etkisini azaltmıştır. Dolayısıyla Obama'nın enerji güvenlik politikası, Bush'un yürütmüş olduğu politikadan tamamen farklıdır. Obama, ABD petrol üretimi politikasını hayata geçirmiştir.

2011 yılında ABD başkanı, kongreden ABD'li vergi mükelleflerinin paralarından ABD petrol şirketlerine verilecek hükümet sübvansiyonlarını yükseltmesini talep etmiştir. Bu petrol şirketlerinin, ABD vatandaşları ve vergi mükelleflerinin kazançları, tahminen yılda 4 milyar dolar olarak hesaplanmıştır (Abdul Muti,2014).

3.3.2.2 ABD'nin enerji tüketiminin artırılması

ABD, dünyanın en çok enerji tüketen ülkesidir. 2014 yılında günde 19,3 milyon varil petrol tüketmiştir. ABD'nin petrol talebi giderek artmakta, ulaştırma sektörü petrolün en büyük bölümünü kullanmaktadır. 2014 yılında ABD, günde 7 milyon varil ham petrol ve rafine edilmiş petrol ürünleri ithal etmiştir. (Abdul Muti, 2014)

ABD dış politika araçları enerji güvenliğini gerçekleştirmek için, Amerika Birleşik Devletleri'nde enerji güvenliğini sağlama gayretine ek olarak ABD sahil bölgelerinde bulunan gaz ve petrol kaynaklarını keşfederek alternatif enerji projelerinin geliştirilmesi için maddi destek vermiştir. Ancak ABD'nin enerji kaynakları tüketimi arttıkça ihtiyaçlarını güvence altına almak için ithalata bağımlı kalmaya devam etmiştir.

3.3.3 ABD dış politikasının enerji güvenliği için temel araçlar

İlk araç üreten ülkelerin güvenliğini sağlamak için askeri güç kullanmak, ABD pazarlarına güzergah sağlamak ve tedarik etmektir.

İkinci araç; Körfez Devletleri gibi geleneksel pazarlar dışındaki yeni pazarlar aramak, bu ülkelerdeki halkların, Amerika Birleşik Devletleri'ne olan nefretini engellemek. Amerika Birleşik Devletleri yeni pazarlara ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle ABD enerji kaynakları bakımından zengin Afrika ülkelerine yönelmiş, büyük istikrarla kıtada altyapı ve tesis üretmeye başlamıştır .

Üçüncü araç ise enerji üreten ülkelere yardım ve sübvansiyon sağlamaktır.

3.3.3.1 Askeri güç ve enerji güvenliği

ABD'nin risk altındaki iki üreticinin kabulü, ekonomisini şiddetli şoklara maruz bıraktığı için ABD'yi, üreticileri korumak için askeri güç kullanmaya itmiştir. ABD Orta Doğu'daki askeri politikasını 1973 ve 1979'daki enerji krizlerine tepki olarak kullanmıştır. ABD Başkanı Jimmy Carter, özellikle Körfez bölgesinde petrol üretim alanlarını tehlikeye atacak durumlara müdahale etmek üzere sofistike ve ağır bir alana sahip olan hızlı dağıtım kuvvetlerinin kurulmasını emretmiştir. Körfez bölgesinde artan tehditlerle Başkan Reagan, Körfez liderlerini üretim kaynaklarını, arz yollarını ve deniz taşıyıcılarını korumak için ülkelerinde kalıcı askeri üsler kurmaya çağırmıştır. Hızlı dağıtım güçleri, Doğu

Afrika'dan Afganistan'a kadar güvenlik ve petrol depoları sağlamaktan sorumlu merkezi bir güç haline gelmiştir (Clare, 2000).

2009 yılında ABD Savunma Bakanı, enerji kaynaklarının ulusal güvenlik stratejisinin temelini oluşturduğunu açıkladı. ABD'de Bush yönetimi sırasında terörle mücadele ve enerji güvenliği birbirine bağlı olmuş ve ABD politikası, terörle mücadeleye odaklanmıştır. ABD, petrol ve gaz kaynaklarının akışını korumak için askeri güç kullanmıştır. ABD Kolombiya ordusunu desteklemiş ve petrol boru hatlarını korumak için sofistike ve ağır silahlar sağlamıştır. Askeri kıyı birliği olan Pasifik Komutanlığı, Malacca Boğazı'ndaki petrol kaynaklarını deniz yoluyla korumak için kurulmuştur (Clare, 2000). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin açtığı savaşların çoğu, enerji elde etmenin kayıt dışı amacı olmuştur. Pek çok ABD ulusal güvenlik belgesi, enerjinin önemini ve ABD pazarına enerji akışını durdurmak için herhangi bir tehditle birlikte askeri güç kullanmak zorunluluğunu da göstermiştir.

ABD'nin Irak ve Afganistan Savaşı

ABD'nin Afganistan'daki savaşı 2001'de 11 Eylül olaylarına yanıt olarak yapılmamıştır. ABD ve Irak savaşı, Irak'ın kitle imha etme silahlarına sahip olması nedeni ile değil, Afganistan ve Irak'ın jeopolitik ve stratejik enerji güvenliği nedeniyle bu savaşları sürdürmüştür.

ABD, Avrasya'nın petrol ve doğal gaz bakımından zengin olduğu bölgede askeri üs olarak Afganistan'ı seçti. ABD'nin terörle mücadele hedefinden uzak, Afganistan'la yapmış olduğu savaşın gerçek hedefleri aşağıda belirtilmiştir:

- Sovyetler Birliği'nin çöküşünün yarattığı siyasi ve askeri boşluğu doldurmak.
- Hazar bölgesinde Çin hırsları ile karşı karşıya kalmamak.
- Bölgedeki enerji kaynakları üzerindeki Rus kontrolünü kaldırmak.

Bu gizli gerekçelerle Amerika Birleşik Devletleri, Afganistan'daki savaşı başlatmıştır. Çoğu ABD yetkilisine, özellikle Robert Cagan'a göre, Irak savaşına da petrol neden olmuştur. "Petrol kesildiğinde ABD'de ekonomik sorunlar yaşanıyor, Irak'ı kontrol edersek eğer ekonomik sorunlar çıkmayacaktır"(Abdul Muti,2014).

ABD, Irak petrolünü düşük maliyetli, yüksek kaliteli ve 152 milyar varil kanıtlanmış rezerve sahip olması gibi avantajları nedeniyle kontrol etmeye çalışmıştır (Ibrahim Mahmoud, 2003). Washington, Irak'taki ABD askeri varlığını Körfez petrolünü kontrol etmeye ve arzının devam etmesini sağlamaya çalışmıştır. Irak ve Afganistan'ın kontrolü Avrasya bölgesinin bir blokajını oluşturacak ve böylece Rusya'nın Hint Okyanusu ile Basra Körfezi sularına ulaşmasını engelleyecektir. Aynı zamanda Irak'taki yatırımlarını Rus ve Fransız şirketlerine kaybeden ABD'li politika yapımcılarla önemli ilişkilere sahip çok uluslu şirketlere (ExxonMobil, Chevron) hizmet vermektedir. 1998'de Chevron CEO'su Kenneth Deer'e: "Irak büyük petrol rezervlerine sahiptir. Umarım Chevron bu ülkeye girebilir ve petrol rezervlerinden faydalanabilir"(Ibrahim Mahmoud, 2003). ABD Irak'ı kontrol altına aldıktan sonra, yabancı şirketler, özellikle de ABD şirketleri Irak'a girerek Irak petrolünü ele geçirmiştir.

3.3.3.2 Enerji için ekonomik ve diplomatik destek

ABD diplomasisi, enerji kaynaklarının, etnik ve dini çatışmaların ekonomik sorunların yoğun olduğu Afrika ülkelerinde, anlaşmazlıkları çözmek ve enerji üreten ülkelere (petrol ve gaz) yardım sağlamak için etkin bir şekilde çalışmaktadır. 2000-2004 yılları arasında birkaç ABD şirketi, petrol kuyularının keşfinden sonra anlaşmazlıkları çözmek, ekonomiyi güçlendirmek ve altyapıyı inşa etmek için Angola'ya 18 milyar dolar göndermiştir. ABD şirketleri, Angola'nın gelecekte bir enerji politikası haritası hazırlamada aktif bir rol oynamasını öngörmüşlerdir. Diğer taraftan, Birleşik Devletler, petrolün ABD pazarına güvenli bir şekilde bağlanması için, Afrika kıtasındaki üretim alanlarında ve arz bölgelerinde devam eden çatışmaları çözmeye odaklanmıştır. Bir örnek vermek gerekirse Birleşik Devletler'in Angola Hükümeti ve UNITA arasındaki çatışmayı 2002 yılında sona erdirme çabalarını gösterebiliriz (Abdul Muti,2014). Sudan'daki çatışmayı sona erdirirken ABD hükümetinin oynadığı rolün yanısıra Sudan'ın büyük petrol kaynakları da vardır. ABD, Afrika ülkeleri içindeki yolsuz ve gönüllü insan hakları hükümetlerini Gine gibi büyük petrol rezervleriyle gözler önüne sermiştir.

Birleşik Devletler, birkaç önemli nedenden dolayı enerji kaynağı üretim alanlarını kontrol etmeyi amaçlamıştır:

- Enerji kaynaklarının, özellikle de petrolün Amerika'ya uygun fiyatlarla ithal edilmesine devam edilmesi.
- Enerji kaynakları için uluslararası rekabet. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu kaynaklar yenilenemez ve bu kaynaklara talep artmaktadır.
- ABD, uluslararası enerji piyasasını kontrol etmeye ve fiyatları kontrol altına almaya çalışmaktadır.
- Amerika Birleşik Devletleri'yle rekabet eden büyük ülkelere baskı yapmak için Rusya'yı büyük rezervlerle kuşatmış ve uluslararası pazarı etkileme kabiliyetini kısıtlayarak, Rusya ekonomisinin uluslararası piyasalarda rekabetçi bir ekonomi yaratması için fırsat vermemiştir. Küresel ekonomi ve enerji kaynaklarına artan talebi ile sıkı kontrol altına alınan Çin, Birleşik Devletler ve Avrupa Birliği'nin politikalarını etkileyen en güçlü lobiciler olarak düşünülen çokuluslu şirketler aracılığıyla küresel ekonomiyi büyük ölçüde kontrol etmiştir.

3.4 Çin Siyasetinde Enerji Güvenliği

Yirmi yıl önce Çin, özellikle reformlar başladığında petrol ihracatçısı olarak tanınmıştır. Çin büyüme ve ilerleme için eğitim ve işleme süreci başlattığında teknolojiye ihtiyaç duymuştur. Japon petrolü pazarında amaçlanan ve Orta Doğu petrolüne olan bağımlılığını azaltmak isteyen Japonya, ürünlerini ihraç etmek ve Çin'de yeni bir pazar açmayı hedeflemiştir. Şu an Çin ile Japonya arasında karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Ancak Çin, enerji ihtiyacının yarısından fazlasını yurt dışından ithal etmektedir. Enerji talebinin artması ve büyük rakamlara ulaşması beklenmektedir. Çin, ABD'den sonra dünyadaki ikinci en büyük petrol tüketicisi olmaktadır. 2000-2010 yılları arasında Çin'in tüketimi artmıştır. Bir milyar üç yüz milyonluk bir nüfusa sahip bir ülke genişledikçe, geliştikçe ve büyüdükçe, her yıl yüzde 10 oranında bir ekonomik büyüme sağlamaktadır. 2020'de Çin'in ABD tüketimini aşması beklenilmektedir (Yergin,2011).

Kentsel nüfus, kırsal kesimden gelen göç nedeniyle hızla artmaktadır. 1979'da kentsel nüfus oranı %18 iken şimdi kentsel nüfus %50, kırsal nüfus %50 oranındadır. Çin, sekiz büyük ve 170'ten fazla orta büyüklükte olan şehirlere sahiptir (Yergin,2011). Çin, enerji ve petrol fiyatlarının arz ve talep edilmesinde

en etkili ülkelerden biridir. Hızlı büyümeden sonra Çin'de uzun binalar, fabrikalar, ofisler, kamu hizmetleri, demiryolları, büyük ve sofistike ulaşım modları, çok sayıda otomobil yapılmıştır. GM CEO'su tarafından yapılan açıklamada, şirketin Çin'e iç pazarda daha fazla otomobil sattığı söylenilmiştir. Çin, dünyanın ikinci büyük ihracatçısı olarak tanınmıştır. 2010 yılının sonunda Çin, yaklaşık 4,000 milyar dolarlık dünya döviz rezervlerini satın almıştır. Çin, 800 milyar Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük alacaklısıdır.

Çin dünyanın tüm ülkelerine ürün ihraç etmekte ve tüm pazarları hedeflemektedir. Bütün bunlar, fabrikaların ve hizmetlerin çalışması ve taşımacılığı için büyük enerji kaynaklarının talebini ortaya çıkarmıştır. Bunun için kömür, petrol ve doğal gaz kaynaklarının güvence altına alınması gerekmektedir. Ancak Çin, ağır kömür enerjisine ihtiyaç duymuştur. Çin'de hızlı büyüme talebi, Çin devletinde büyük endişeler sebep olmuştur. Çin'in enerji güvenliği politikası, ekonomik kalkınmayı ve büyümeyi daha da ileri götürmek, yoksulluk ve toplumsal istikrarı önlemek üzere tasarlanmıştır. Bu hedefler, enerji kaynaklarının bulunmasına ve güvenlik erişimine dayanmaktadır.

Çin hükümeti, yakın ve uzak arzın büyük çeşitliliğine dayanan bir enerji güvenlik politikası benimsemiştir. Çin, petrol arzını Afrika'dan sağlamak için çalışmaktadır. Ancak Avrupa ülkeleri ve Birleşik Devletler tarafından kullanılanlardan oldukça farklı bir şekilde, hükümet tarafından finanse edilen Afrika, petrol üreten ülkelerdeki altyapı ve demiryolları ile döşeli yollar ve limanlar inşa eden şirketler aracılığıyla Çin bankaları, hükümet denetiminde, Afrika ülkelerine imtiyazlı krediler vermiştir. Bu krediler birkaç yıl içinde petrol ve gaz şeklinde ödenmiştir. Çin'in Afrika'daki yeni politikası, rakip ülkeleri, özellikle de ABD ve Avrupa Birliği'ni kızdırmıştır. Çin'in politikası Afrika'yı sömürgeleştirmektir. Çin'in enerji güvenliği politikası çeşitlendirmeye, deniz arz yollarına olan güvenin azaltılmasına, boru hattı projelerini desteklemeye odaklanmıştır. Çin, tedarikçi ülkeler ile bağlarını güçlendirmek için, Türkmenistan'da doğal gaz üretimini geliştirmiştir. Büyük bir maliyet ve rekor sürede Türkmenistan'la bağlantılı bir gaz boru hattı ağı kurmuştur. Çin, Rusya Federasyonu'nu, Doğu Sibirya'dan Kore'ye ve Japonya'dan Çin'e bir boru hattı inşa etmek için 25 milyar dolarlık kredi ile temin etmiştir. Rusya'dan Çin'e gaz

tedarik edecek olan boru hattı, birçokları tarafından yeni Rus-Çin ilişkilerinin başlangıcı olarak görülmüştür.

Çinli şirketler Latin Amerika'da, özellikle de dünyadaki en büyük petrol rezervine sahip olan Venezüella devletiyle enerji işbirliği sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca, enerji ilişkilerini korumak için Çin'e yakın bir ülke olan Kazakistan'da hisseler satın almıştır. Çoğu Çinli yetkililer, Çin'in enerji güvenliği sorununu petrol arz güvenliği olarak değerlendirmiştir. Deniz hatları ve yolların güvenliği, özellikle ABD'nin Irak'taki savaşından sonra Çin hükümetinin en önemli kaygısı olmuştur. Çin, Basra Körfezi petrolüne ve Irak'a yaptığı petrol yatırımları ile bağlıdır. Çin ile Körfez ülkeleri arasında ekonomik alışverişler yapılmaktadır. Deniz aşırı zamanların büyük önemi, Çin'in enerji güvenliğinde yatmaktadır. Çin'in petrol ithalatının %75'i Malacca Boğazı'ndan geçmekte ve Birleşik Devletler tarafından kontrol edilmektedir (Yergin,2011). Bu boğaz Çin, Orta Doğu, Afrika kıtası ve Avrupa kıtası arasındaki tüm ticaret borsalarının boğazı olduğu için büyük önem taşımaktadır. Bu boğaz, Hint Okyanusu'yla Güney Çin Denizi arasında bağlantı kurmaktadır. Birleşik Devletler her zaman Boğazları kontrol ederek, Çin'i baskı altına almaya çalışmıştır.

Çin'de enerji güvenliğini sağlamak için Çin'in dış politikası, ABD-Irak savaşından sonra Körfez bölgesinde istikrarı desteklemektedir. O bölgedeki orta deniz hatlarının güvenliğini sağlamak için, özellikle de Basra El-Mandab ve Hürmüz Boğazı'ndan geçerek, Çin'e yönelik petrol ithalatının sağlanması amaçlanmıştır.

ABD'nin Irak'ı işgal etme sebebi ve amacı Irak petrolüdür. ABD, Irak'ı işgal ettikten sonra dünya, bu istilanın asıl amacının Irak'ın petrolü olduğunu ve ABD'nin petrol üretim tesislerini, dünyadaki önemli deniz kanallarını kontrol etme eylemini gerçekleştirdiğini fark etmiştir.

Çin hükümeti, dünya petrolünde Amerika Birleşik Devletleri ile rekabet ortamı yarattığında, Çin'in enerji güvenliği politikası, ABD'nin dünya petrolüne aşırı bir etkisi olduğu kanıtlandıktan sonra enerji ithalatını yerel düzeyde güvence altına almak için yapılmıştır. Birleşik Enerji güvenliği için Çin, askeri ve teknolojik yeteneklerini, özellikle de donanmasını geliştirmiştir. Çin, son yıllarda askeri harcamalarını artırmış ve Güney Çin Denizinde büyük miktarlarda petrol ve gazın ortaya çıkması beklentisi sonrasında stratejik limanların kurulması, 150 ile 200

milyar varil arasında bir petrolün olacağı beklenilmiştir. Çin, bu miktarların bir kanıtının çıkması halinde çalışmaya başlamıştır (Yergin,2011).

Enerji kaynakları üzerinde gerçekleşecek muhtemel bir çatışma, bu kaynakların Güney Çin Denizi'nde Endonezya ve Japonya ile nasıl bölüşülecek konusunda korkulara sebep olmuştur. Malacca Boğazı'ndaki ABD varlığı ve Çin'in Venezuela'ya yaptığı yatırım, Çin ile ABD arasında korkuları ve jeopolitik çatışmayı yaratmış ancak olası çatışma, İran'ın nükleer programının krizine sebep olmuştur. Bu kriz, enerji güvenliği ve uluslararası siyasetin çıkarlarına aykırı olmuştur. İran'ın nükleer programını geliştirmeye çalıştığını kanıtlandıktan sonra tüm ABD ve Avrupa petrol şirketleri İran'dan çekilmeğe başlamıştır. ABD ve Avrupa şirketleri için bu çıkış, İran'da bir boşluk yaratmış ve Çin'in İran'a girme ve ona enerji alanında yatırım yaparak onlardan ihtiyaçlarını güvence altına alma fırsatı sunmuştur. Milyarlarca dolar değerinde anlaşmalar yapılmıştır. Çin, İran'a uygulanan BM yaptırımlarını kabul etmiş ancak enerji sektörü yaptırımlarına karşı durmuştur. Bu olay ABD ve Çin arasındaki gerginliğin daha da artmasına sebep olmuştur.

Çin'in enerji güvenlik stratejisi aşağıda belirtildiği gibi düzenlenmiştir:

- Petrol üreten ülkelerle olan siyasi ve diplomatik diyalogları yoğunlaştırarak, değişim temelinde stratejik ilişkiler ve yoğun bir enerji kaynakları tedarik sistemi kurmak.
- Çin'in enerji kaynaklarının ana kaynağı olmayı sürdürecektir olan Orta Doğu bölgesinin önemi ve aralarında ekonomik değişimler kurmak için çalışmak.
- Rusya ve Orta Asya ülkeleri için Çin, Şangay Örgütü rolünü etkinleştirmek ve üye ülkeler arasında enerji işbirliğini teşvik etmek.
- Çeşitlilik uğruna Çin politikası, Latin Amerika ülkelerini, özellikle de Venezuela'yı ve Afrika kıtasını hedef almak.
- Tüketici ülkelerle, özellikle Uluslararası Enerji Ajansı ile ilişkileri etkinleştirmek için çalışmak.

Çin'in görüşüne göre, uluslararası enerji kaynakları ile rekabet etmekle birlikte tüketen ülkeler çeşitli hedefler üzerinde anlaşmaya varmak, arzı güvence altına

almak, petrol piyasasını korumak, küresel enerji fiyatlarını kontrol etmek ve düşük fiyat seviyesini korumak gerekiyor.

3.4.1 Çin'in enerji güvenliği ve Malacca Boğazı

Yukarıda belirtildiği gibi, Çin'in enerji güvenliği, petrol ve gazın kesintisiz arzının güvence altına alınması, petrol ve gaz iletim hatlarının korunması ve sürdürülmesi noktalarında odaklanmaktadır. Dolayısıyla, Malacca Boğazı'nın önemi, Çin'e Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden ithal edilen petrol kaynakları, Malacca Boğazı'ndan geçen Çin kaynakları, Çin'in toplam petrol ithalatının %75'ini oluşturmaktadır (Yergin,2011).

Şekil 3.1: Malacca Boğazı Haritası

Yukarıda söylenenleri gözönünde bulundurduğumuzda bu gibi sorularla karşılaşmaktayız: Malacca Boğazı'nı kim kontrol ediyor? Denetleyen devletler kim? Bu boğaz neden Çin'e kapalıdır?

Malacca Boğazı'na bitişik devletler Singapur, Hindistan ve Malezya'dır. Bu boğazın kontrolünü elinde tutan ve boğazı kapatabilen ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir(ALAGÖZ,2011). Birleşik Devletler, Malacca Boğazı'nı aşağıdaki nedenlerden dolayı Çin'e kalıcı bir baskı aracı olarak denetlemektedir.

- Birleşik Devletler, Çin'i çok kutuplu bir dünya düzeni kurma arzusuyla uluslararası arenadaki en güçlü rakiplerden biri olarak görmekte.
- Tayvan'a yapılan herhangi bir Çin askeri saldırısı, Amerika'yı Malacca Boğazı'nın kapatılmasına sahip olabilecek ekonomik yaptırımlar uygulamaya zorlayacaktır.

Ancak Çin, hızla çeşitli alanlarda özellikle enerji alanında, Asya ülkeleri ile anlaşmalar imzalamış ve ülkeler arasındaki herhangi bir çatışmayı önlemek için Malacca Boğazı'nın kapanma olasılığını azaltmaya yönelik işbirliği ve stratejik anlaşmalar yapmıştır.

Çin, enerji güvenliğini sağlamak için aşağıdaki gösterilen tedbirleri hayata geçirmiştir:

Birincisi, Mekong Uluslararası Deniz Hattı, Bangkok-Quinming, Yolu, Quinming-Bangkok, Asya Demiryolları ve Nanning Expressway olmak üzere dört ana koridorun inşaatını hızlandırmak. Gözlemciler, bu dört koridorun insanların ve malların hareketlerini ve Çin ile Güneydoğu Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmini büyük ölçüde artıracaklarını ve daha da önemlisi Çin'in petrol stratejisinin yolunu açacağına inanmıştır.

İkinci tedbir, ise bir kablo kanalı oluşturmaktan ibarettir. Vadinin uzunluğu 102 kilometre, 400 metre ve 25 metre derinliğinde Tayland'a 20 milyar dolara mal olması beklenilmektedir. Kanalların tamamlanmasının ardından Çin, Malacca Boğazı'nı geçmeden Hint Okyanusu ve Pasifik'teki Andaman Denizi'ndeki Tayland Körfezi'ne doğrudan gidebilmektedir.

Mümkün olan en kısa sürede yeterli taşıma kapasitesine sahip bir petrol taşımacılığı filosu inşa etmek üçüncü tedbir olarak gösterilmiştir.

3.5 AB Enerji Güvenliği Politikaları.

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) önümüzdeki yıllarda AB enerji talebinin önemli ölçüde artacağını öngörmüştür.

3.5.1 Avrupa enerji güvenliğinin belirleyicileri:

Enerji güvenliği kavramı, AB liderleri tarafından birçok konuşmada tekrarlanmıştır. AB ülkelerindeki en önemli enerji güvenlik hedeflerinden biri, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesidir. Avrupa enerji piyasasında Rus tekeli kırılmak ve enerji kullanımının rasyonelizasyonu hedeflenmektedir.

Avrupa ülkelerinde enerji güvenlik politikasının birinci amacı, gaz, kömür ve petrolün istikrarlı ve sürekli kaynaklardan sağlanması. ve bunları Avrupa Birliği

vatandaşlarına sunulmasına çalışmaktır. Tüm bunların çevrenin korunması koşullarıyla çelişmeyecek bir şekilde hayat geçirmek amaçlanmıştır.

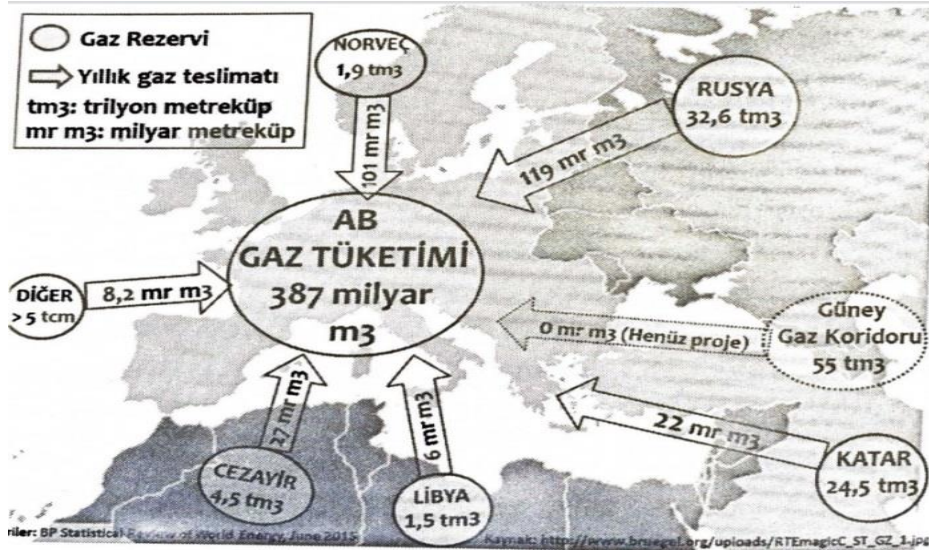
AB, enerji tüketimi için ileri teknoloji geliştirmeye çalışmıştır. AB ülkelerinin enerji güvenliği (arz ve finansman güvenliği), Avrupa ülkelerinin en büyük tedarikçisinin belirsizlik kaynağı olan Rusya Federasyonu olduğu açık bir şekilde ortaya çıktıkça, AB ülkelerinde enerji güvenliğinin önemi artmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri, Rusya'nın enerji kaynaklarının en büyük ithalatçısıdır. Bu oran, Rusya'nın ihracatının %70 oranını kapsamaktadır.(**Allah Diaa Eldine, 2014**) Rusya Federasyonu, AB ülkelerine enerji kaynaklarının ihracını politik hedeflerine ulaşmak için bir baskı kartı olarak kullanmaktadır. Enerji kaynaklarının fiyatlarını artırarak, ya da gaz ve petrol arzının kesilmesi tehdidi ile Ukrayna krizinde olduğu gibi ülkelerin altyapısını kontrol altına alabilme gücüne sahiptir.

Bir yandan Avrupa Birliği'nin enerji ithalatına bağımlılığı, diğer yandan enerji kaynaklarının çıkarılması ve transit geçmesi alanındaki krizler, Avrupa Birliği'nin bu kaynakları daha da çeşitlendirmeye yönelik yeni bir politika benimseme çabalarını yoğunlaştırmasına yol açmıştır. Bu çerçevede, Avrupa Komisyonu, Şubat 2015'in ikinci yarısında bağımlılığı ele almak, arz güvenliğini, sürdürülebilirliği sağlamak ve Avrupa kurumları ile rekabet gücü sağlamak için bir AB enerji birliği kurmayı amaçlayan yeni bir strateji taslak hazırlamıştır.

Avrupa Komisyonu, özellikle Orta Asya'dan Avrupa'ya petrol ve gaz ithalat projelerinin bozulmasından sonra, Rusya kaynaklarına bağımlılığın azaltılması için çeşitli seçenekler önermiştir. Kuzey Denizi'ndeki rezervlere dayanmak için Norveç'e ve Hollanda'ya yakın olan Kuzey Denizi'ndeki miktarlar, AB ülkelerinde artmakta olan enerji kaynakları talebini karşılayamaz. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nden ithal edilecek fikirler, petrol ve gaz üretiminin büyümesinden sonra ortaya çıkmıştır. Ancak sorun, coğrafi boyut ve yüksek maliyetli gemilerde gazın sıkıştırılması, sıvılaştırılması ve taşınması için altyapıya ihtiyaç duyulması nedeniyle Atlantik genelinde gaz ve petrol taşımacılığının yüksek maliyetler gerektirmesidir. Şebeke yüklerini Avrupa enerji şebekelerinden taşımak ve pompalamak için bir altyapıya ihtiyaç duyulmaktadır (Pamir,2016).

AB'nin, Kuzey Amerika ülkelerinden enerji kaynaklarının taşınmasının zorluğunu, Kuzey Denizi rezervlerinin ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliğini ve geçici olarak ulaştırma projelerinin Orta Asya'dan koptuğunun farkına vardığımızda, AB ülkeleri yeni alanlara geçiş yapma zorunluluğunun olduğunu fark etmiştir. Avrupa Birliği, Kuzey Afrika ülkelerini, özellikle Cezayir ve Fas'a, Avrupa pazarına olan yakınlığı ve enerji kaynaklarının varlığı nedeniyle ziyaret etmiştir. Avrupa Birliği, Cezayir'e gaz ve petrol alanında yatırım yapmaya çalışmıştır. Büyük güneş enerjisi santralleri kurulması ve AB ülkelerine ihraç edilmesi için Fas ve Tunus ülkeleri ile ortaklık kurmak gerekmiştir.

AB Gaz Tedarik Kaynakları:

Şekil 3.2: AB Gaz Tedarik Kaynakları.

Kaynak, 2014(Pamir,2016).

Avrupa enerji politikası, Arap Körfez ülkelerinden ithalatı artırmayı, petrol ve gazın AB ülkelerine ihraç edilmesini hedeflemektedir. Avrupa'nın en büyük pazarı olan Alman pazarı, örneğin Körfez petrolünün ihtiyaçlarının yalnızca %4'ünü ithal etmektedir. Ancak yeni Avrupa enerji stratejisi, Arap enerji kaynaklarına daha fazla güvenmeme eğilimindedir.

AB ülkelerinin enerji güvenlik politikası bir sıra belirleyicilere dayanmaktadır:

- Üyeler arasında, enerji ithal edilen hammaddelere olan bağımlılığın çok yüksek olduğunu ve bunun, üretim ve tüketim sektörleri arasında bir dengesizlikle krize neden olabileceğine dair genel bir inanç bulunmaktadır.

- Çevre koruma meselesi, bazı Avrupa ülkelerinin temiz enerji kaynaklarını güvence altına almak.
- Enerji üretimi ve iletimi, enerji piyasası reformları ve sürdürülebilir enerji için komşu ülkelerle enerji diyalogu geliştirmek
- Ortak ülkelerle enerji güvenliğinde diyalogun artırılmasına yönelmek (Affairs, 2015).

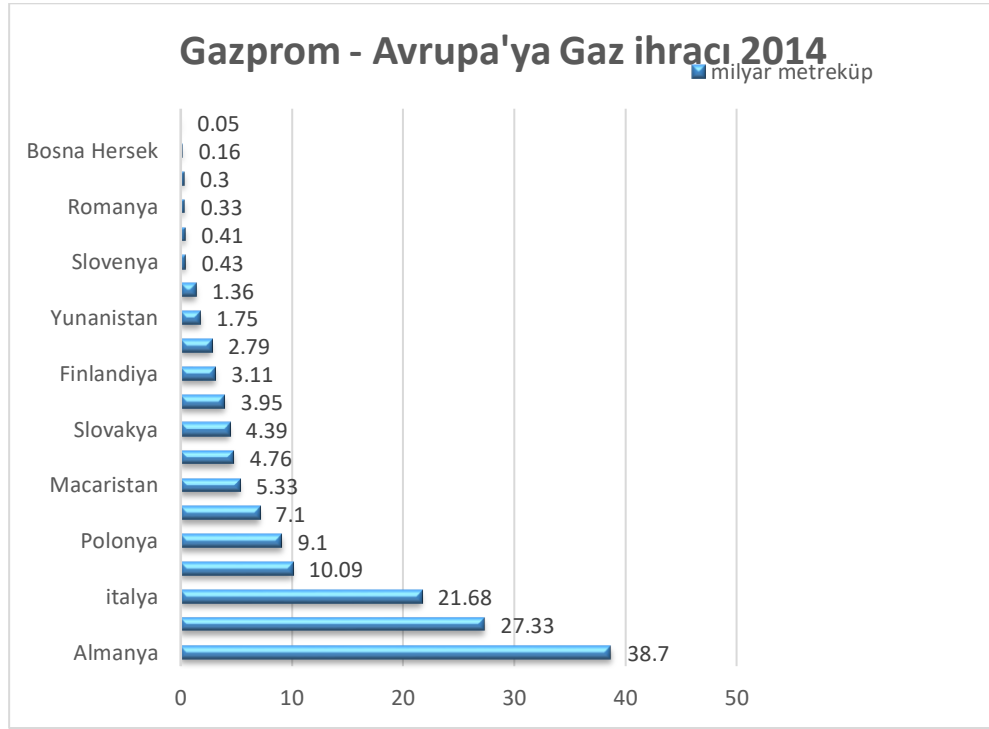
Avrupa Birliği'nin entegrasyon ve işbirliği deneyimi, takip edilmesi gereken bir model haline gelmiştir. Birçok uluslararası örgütler işbirliği yapmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, AB üye devletlerinin kendi tanımlarını, kendi ihtiyaç ve önceliklerine göre benimsediği ve tek bir stratejiye ulaşmadığı için, birleşik bir enerji güvenliği tanımına erişememiştir. Enerji talebi, ilerleme, ekonomik faaliyet ve büyüme oranları ile ilişkili olduğu için, büyüme ve ekonomik sektördeki ilerleme ne kadar yüksek olursa, enerji kaynakları için talep de artmaktadır. Rusya'dan enerji ithalatına tamamen güvenen ülkeler, 1990'da Sovyetler Birliği'nden ayrılan (Litvanya, Estonya, Letonya) Baltık ülkeleri, petrol ihtiyaçlarının %90'ını ve gazın %100'ünü Rusya'dan ithal etmiştir. Almanya, Rusya ile bireysel olarak çalışmıştır. İtalya'nın enerji ihtiyacının % 25'i de Rusya'dan ithal edilmektedir (Abdul Muti, 2014).

3.5.2 Enerji Güvenliği ve AB ile Rusya Arasındaki Karşılıklı İlişkiler

AB ve Rusya'nın karşılıklı yarar temelinde ilişkileri mevcuttur. Rusya Federasyonu ile Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya gibi başlıca Avrupa ülkelerinin ekonomik ve ticari alanda büyük ilişkileri bulunmaktadır. Bu ilişkide Avrupa ülkeleri, Avrupa pazarının enerji kaynaklarının ihtiyaçlarını karşılama kapasitesine sahip bir kaynaktan yoksun oldukları için, Rusya ile işbirliği yapmak zorunda kalmışlardır. Avrupa ülkeleri, Rusya enerji kaynaklarının Avrupa enerji kaynak (petrol gazı) ihtiyaçlarının %40'undan fazlasını sağladığı için ve Avrupa pazarının ihtiyaçlarını karşılayacak kapasitede bir kaynağın bulunmaması nedeniyle Rusya ile çalışmak zorunda kalmışlardır. Ama AB ülkeleri Rus ilişkisinden daha fazla fayda sağlamaktadır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nden ayrılmış ve NATO'ya katılan ve Birleşik Devletlerden topraklarına savunma füzeleri yerleştirmesini isteyen Baltık ülkeleri Rus devletine karşı çıkmıştır. Bulgaristan'da Rusya şirketleri tarafından nükleer santrallerin kurulması

konusunda Bulgaristan ve Rusya arasında anlaşmalar yapılmıştır. Bulgaristan, Rusya'nın nükleer teknolojisinin niteliği ve yapım bedeli için Amerika yerine Rusya'ya gitmiştir.

AB, Rusya Federasyonu'nun önemli ekonomik ortaklarından biridir. AB'nin Rusya ile dış ticaretteki payı, Rusya dış ticaretinin %50'sini oluşturmaktadır. Petrol ihracatının %80'ini AB ülkelerine, gaz ihracatının %70'ini, kömür ihracatının %50'sini AB'ye yapan Rusya'nın enerji ihracatı, ticaretin ana temelini oluşturmuştur (Pamir,2016). Böylece Rusya'nın AB ülkelerine olan ihracatı Rus hazinesi için büyük gelir kazandırmıştır. Aynı zamanda AB ülkeleri Rusya'ya, petrokimyasal ürünler, endüstriyel ve teknolojik ekipmanlar ihraç etmektedir.

Şekil 3 3: Gazprom-Avrupa'ya Gaz ihracı 2014

Kaynak: Gazprom Gazexport:www.gazpromexport.ru

Rus-Avrupa ilişkileri, uluslararası düzeyde en karmaşık ilişkilerden biridir. Çünkü bu ilişki birçok siyasi ve jeopolitik sorun tarafından yönetilmektedir. Bu karmaşık ilişkiyi yaratan ortak ve çelişkili menfaatler, ulusal çıkarların farkı, Avrupa'daki Amerikan etkisi ve Doğu Avrupa'daki krizler Rus-Avrupa siyasi ilişkilerinde bir boşluk yaratmıştır. Ancak taraflar için ulusal ve stratejik bir güvenlik olan enerji söz konusu olduğunda, enerji güvenliğinin önemi tartışılmaz olarak kalmaktadır.

Enerji güvenliğiyle ilgili Avrupa uyarılarının bir diğer nedeni de, bu konunun Rusya ile yakından ilişkili olmasıdır. Rusya-Almanya ilişkisi, AB ülkeleriyle olan en güçlü Rus ilişkilerinden biridir ve Almanya, Rusya'dan ithal edilen enerji kaynaklarına büyük ölçüde bağlıdır. Rusya ile Almanya'yı birbirine bağlayan bir boru hattı vardır. Enerji sektörü, Rusya ile Almanya arasındaki jeo-ekonomik ilişkinin en karakteristik özelliği olup, Alman şirketleri Gazprom ve RUS Gazprom arasındaki ilişkiden dolayı Gazprom üyelerinin çoğu Doğu Almanya Sosyalist Partisi üyesi olmuştur. Bundan başka, Gazprom Rusya için Almanya'da faaliyet gösteren en büyük lobicilerden biri olmuştur.

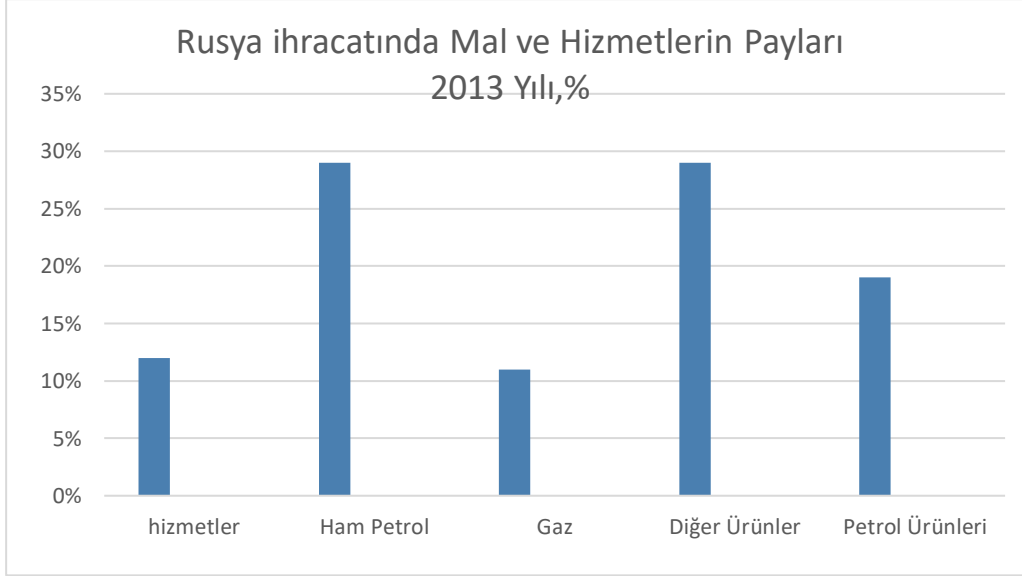
3.6 Rus Siyasetinde Enerji Güvenliği

Rusya'nın enerji kaynakları politikası, Rusya'nın politikaları ve insiyatiflerinin temel belirleyicisi haline gelmiştir. Putin, Rusya'da iktidara geldikten sonra, Rusya'da büyük bir ekonomik patlama oluşmuştur.

3.6.1 Rus enerji güvenliğinin iç politikası

Moskova hükümeti, ekonomisini desteklemek ve etkinleştirmek için büyük fayda sağladığı enerji kaynaklarının kullanımına dayalı bir ekonomi politikası benimsemiştir. Rusya, enerji kaynakları konusunda dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Dünyada yedinci petrol rezervlerine sahiptir. Bu da, geniş enerji kaynaklarına sahip olan Rusya'ya önemli ekonomik sıçramalar sağlamıştır. Rusya hükümeti enerji sektörünü özelleştirse de sektör, devletin denetiminde kalmıştır. Rus gazının üretimini ve ihracatını tekelinde tutan ve hükümetin desteğini alan en önemli Rus şirketleri Gazprom'dur.

Rusya, petrol ve gaz ihracatını ve üretimini artırmak için çeşitli önlemler almıştır. Üretim ve ihracat arttıkça enerji gelirleri ve Rusya'nın sabit para birimi ve altın rezervleri yükselmiştir. Rusya, enerji gelirlerini bir istikrar fonu haline getirmiştir. Bu da Rus hükümetinin çok sayıda iç reform yapmasını, altyapıyı inşa etmesini, geliştirmesini ve ülke ekonomisini güçlendirmesini sağlamıştır. 2005 yılında petrol fiyatlarının yükselişini takiben Rusya, Avrupa Birliği ve ABD'den sübvansiyonları bırakmıştır (Sheikh,2009).

Şekil 3 4: Rusya ihracatında mal ve hizmetlerin payları 2013 %

Kaynak: Rusya Merkez Bankası; Aktaran; the Oxford Institute for Energy studies

2008 yılında yaşanan küresel krizle Rusya da diğer ülkeler gibi ekonomik krizden etkilenmiş, petrol fiyatlarında düşüş yaşanmıştır. Rusya hükümeti bu krizi gidermek için çeşitli önlemler almıştır. Aslında, Başkan Putin'in koyduğu politika, Rusya ekonomisinin çöküşünün başarısızlığında önemli bir rol oynamıştır. Bu politikaları şöyle sıralayabiliriz:

- Üretim ve uluslararası petrol fiyatlarının kontrol altına alınması için başta Körfez Ülkeleri olmak üzere dünyanın önde gelen petrol üreticileriyle işbirliğinin yapılması: bu temelde Rusya, büyük petrol üreten ülkeler için bir forum kurma fikrini desteklemiştir. Forum 2008'de kurulmuştur. Bu forumun temel amacı petrol ve gaz fiyatlarını ayırmak ve enerji kaynakları gelirlerinden maksimum ekonomik faydalar elde etmek için üyeler arasında uzmanlık alışverişinde bulunmaktır.
- AB ülkelerine yapılan enerji ihracatını artırmak için çalışmalar yapılmıştır. Doğu Avrupa ülkeleri ve Almanya, büyük oranda Rus gazına güvenmekte ve Avrupa pazarına girme hedefi ile Rus şirketlerini uluslararası pazarda daha rekabetçi hale getirmektedir.

Rus politikasında enerji güvenliği, ithalatçı mevcut değilse, gaz ve petrol rezervlerinin etkili bir güce sahip olamayacağı gerçeğine dayanmaktadır.

Rusya'da enerji kaynaklarının kullanılabilirliğinin avantajı, talep yetersizliğinden ve bu kaynak için büyük pazarın olmamasından ve rakiplerin uluslararası pazarda bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu gibi durumlar kaynakların önemini azaltmıştır. Dolayısıyla Rusya, Avrupa pazarının kalıcı olarak kontrol edilmesini sağlamak için her zaman çalışmaktadır. AB ülkeleri, coğrafi yakınlık ve Rusya tarafından Avrupa ülkeleri ile gaz ve petrol boru hatları ağı arasında bağlantı kurma politikası nedeniyle, Rus gaz ve petrolüne güvenmektedir. Rusya, Doğu Asya'da, özellikle ikinci en büyük enerji tüketimine sahip olan Çin pazarında yeni pazarlar yaratmaya çalışmaktadır.

3.6.2 Rus dış enerji güvenliği politikası

Rus hükümeti, Avrupa enerji piyasasının tükettiği büyük miktarda gaz ve petrol nedeniyle, Avrupa pazarına hükmetmek için çok boyutlu bir stratejik politika izlemektedir. Bu boyutların en önemlileri aşağıda gösterilmiştir:

Rus şirketleri arasında anlaşmaların imzalanması yoluyla Avrupa enerji pazarına girmek üzerinde çalışmak. Rus şirketi Gazprom tarafından İngiltere'de çok sayıda başlatıcıya gaz sağlayan İngiliz şirketi Centrica'daki hisselerinin satın alınması.

Rusya AB ülkeleri ile ortak girişimler kurmuştur. Rusya'nın payı %70 olmak üzere, Rusya ve AB ülkelerini birbirine bağlayan birkaç boru hattı projesi mevcuttur (Diala Eldine,2014).

- Rusya, Hazar bölgesindeki gaz ve petrol şebekelerini kontrol etmeye çalışmıştır. AB ülkeleri, Rusya'nın gaz ve petrolü yerine Kazakistan ve Türkmenistan'dan enerji kaynakları sağlamıştır. AB ülkelerinin tek enerji kaynağı olmak isteyen Rusya'yı endişelendiren durum bu olmuştur.

Bu stratejilerle Rusya hükümeti, üreten ülkelerle veya enerji sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile anlaşmalar yaparak birçok ülkenin enerji kaynaklarını kontrol altına almış bulunmaktadır. Rusya, Birleşik Devletler, Avrupa Birliği ve Çin'in toplamından daha fazla enerji kaynağına sahiptir ve enerji nakil hatları Rusya için bir güç kaynağı haline gelmiştir.

Başkan Putin iktidara geldikten sonra, ekonomik büyümeyi ve refahı teşvik etmek için enerji kaynaklarını etkin bir şekilde kullanmıştır. Rus enerji şirketleri, Şanghay Teşkilatı, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü ve Petrol ve Gaz üreten ülkeler Forumu gibi uluslararası örgütlerle küresel enerji pazarını koordine etmek

ve aktif bir parti olmak ve uluslararası enerji piyasasındaki ana oyuncular olmak için uluslararası etkinliklerde Rusya'nın etkisini güçlendirmek için bir sıra tedbirler görülmüştür.

Enerji alanında Rusya dış politikasının hedefleri bu şekilde özetlenebilmektedir:

- Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra uluslararası statüsünü yeniden kurmak için çalışma ile ilişkili olarak Rus dış politikasında bir silah olarak enerji kaynaklarının kullanılması.
- Enerji alanda yatırım yapmak, enerji şirketleri ile anlaşmalar imzalamak ve enerji tekeli geliştirmek için bu şirketlerdeki hisseleri satın almak.
- Küresel enerji piyasasındaki Amerikan rolünü etkisiz hale getirmek.
- Rus dış politikasının Sovyetler Birliği'nin bir parçası olan Doğu Avrupa ülkeleri üzerindeki etkisinin artırılması.

Rus enerji güvenliği politikasından bahsedecek olursak, ExxonMobil'den sonra dünyanın en büyük ikinci enerji şirketi olan Gazprom'un oynadığı rolü görmezden gelemeyiz. Gazprom, uluslararası enerji piyasasına büyük etkisi olması nedeniyle Rus dış politikasında önemli bir role sahiptir ve üretilen, keşfedilen ve tüm uluslararası pazarlara ihraç edilen dünyanın en büyük gaz rezervlerini kontrol etmektedir. Gazprom, üretici ve finansçı olarak benzersiz bir avantaja, aynı zamanda, çok büyük bir ulaşım altyapısına sahiptir.

3.7 Körfez Ülkelerinde Enerji Güvenliği

Uzun yıllardır Körfez Devletleri, küresel enerji pazarının istikrara kavuşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Körfez ülkelerinin büyük petrol ve gaz rezervlerine sahip olması ve Körfez Devletleri'nde % 29,4'lük kanıtlanmış petrol rezervinin 495,8 milyar varil olması ve dünya petrol üretiminin dörtte biri kadarı günün 21,4 milyon varil olması nedeniyle bu rol ortaya çıkmaktadır. Kanıtlanmış gaz rezervlerinin % 18,2'sini, dünyanın gaz üretiminin ise % 11,4'ünü oluşturmaktadır. Bu, geçen yüzyılın ilerleyen dönemlerinde petrol krizleri karşısında Körfez Devletlerinin sorumluluğunda olmuştur.

Körfez ülkeleri, Körfez petrolünün ve gazının rekabet gücünü etkileyecek olan küresel enerji üretim haritasındaki büyük değişimlerin ardından enerji

güvenliğini sağlamak için politikalarını geliştirmeye çalışmıştır. Bölgedeki karmaşa ve istikrarsızlık, özellikle önemli deniz koridorlarını kontrol eden ülkeler, İran'ın petrol ve doğal gaz ihracat yollarını tehdit eden Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidi ve bazı petrol üreten ülkeler arasında yaşanan sorunlar ve üretimlerinde bazı istikrarsızlıkların olması görülmektedir.

3.7.1 Körfezin enerji güvenliğine yaklaşımları

Arap Körfez ülkelerinin enerji güvenliği politikası benimsemeleri, Rusya gibi büyük enerji üreten ülkelerin politikalarından farklıdır. Diğer petrol üreten ülkeler, talep güvenliği konseptine odaklanmaktadır. Körfez Arap Devletleri güvenlik arzı, yani arz güvenliği Uluslararası pazarlarda uygun fiyatlarla enerji kaynakları için yeterli şekilde mevcuttur. Arap Körfez ülkeleri tarafından petrol ve gaz arzının küresel enerji piyasasında güvenlik istikrarını sağlamaya yönelik politikası hem üreten ülkeler hem de ithalat yapan ülkeler için uygun fiyatlarla, uluslararası pazarda bir denge kurma politikasını gerçekleştirmektedir. 2014 yılında bir varil petrolünün fiyatı 140 dolara ulaştığında, Suudi Petrol Bakanı Ali el-Naimi, bir varil petrolün fiyatının, tüm petrol şirketleri ve ithalat ve üreten ülkeler için uygun olan 100 dolar olduğunu söylemiştir (Fattouh,2010).

Arap körfez ülkeleri, Arap ambargosunun bir sonucu olarak, küresel enerji güvenliğinin temeli olan arz güvenliği politikasını benimsemiştir. Arap enerji bakanları tarafından üretimin her ay % 5 oranında kesilmesi ve İsrail'in Arap topraklarından çekilmesine kadar bu azaltmanın artırılması kararı alınmıştır. 67 numaralı hatt onaylanmış ve 6 Arap ülkesine varil fiyatının %70'e yükseltilmesi için karar kabul edilmiştir. Bazı Arap ülkelere, İsrail'i desteklediğini gösteren herhangi bir ülkeye petrol ihracatının yasaklanması kararı da alınmıştır. Başlangıçta Suudi Arabistan, petrol yasaklayan Arap ülkelere katılmamıştır. Ancak ABD Başkanı Richard Nixon, kongrede savaşı desteklemek için 2.2 milyar dolarlık İsrail'e acil yardım istemiştir. Ertesi gün Suudi Arabistan, İsrail'e verdiği destekten ötürü Birleşik Devletler'e yapılan petrol ihracatını yasak ilan etmiştir. Yasak kararından sonra üretim düşmüş ve fiyatlar varil başına 3 dolardan 12 dolara yükselmiştir (Thomson, 2018).

Kriz, ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın yaptığı önemli bir diplomatik turdan sonra Mart 1974 yılına kadar sürmüştür. Ambargo krizinin sona ermesinin ardından, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkeleri bu tür bir ikilem içine

tekrar girmekten kaçınmak için bazı önlemler almıştır. Tepkiler Amerika Birleşik Devletleri'nin petrol ithal eden ülkeleri, Washington'daki bir toplantıya çağırmasıyla Uluslararası Enerji Ajansı'nın kurulmasına neden olmuştur. Orta Doğu petrolüne bağımlılığın azaltılması, enerji kaynaklarının kullanımının rasyonalize edilmesi ve ana enerji üretim bölgelerinde, özellikle de Körfez bölgesi ve Birleşik Devletler için askeri bir varlık yaratılması ve vergi yüklemesi yapılması amaçlanmıştır.

Körfez ülkeleri, özellikle de Suudi Arabistan, son 30 yıldır küresel arz ve talebi dengede tutmak için dünya enerji pazarında büyük rol oynamıştır. Fazla kapasite ile ilgili olarak söylemek gerekir ki, Suudi Arabistan'ın artı kapasitesi günde 2 milyon varildir. Suudi Arabistan, büyük petrol üreten ülkelerden birinin üretimini bu ülkelerin ihracatı durdurması halinde Rusya hariç olmak üzere telafi edebilecek potansiyele sahiptir. Bu da fiyatların yükselmemesini ve uluslararası enerji piyasasının istikrarını sağlamıştır. Suudi Arabistan Krallığı'nın son müdahalesi, 2011 yılında savaş nedeniyle Libya petrol ihracatının askıya alınması için fazla kapasite gücü kullanmıştır. (Thomson, 2018)

3.7.1.1 Arap körfez devletleri için enerji güvenliği zorlukları

Körfez ülkelerinin enerji güvenliği, arz güvenliği, uluslararası pazarlara güvenli erişim, uluslararası pazarlarda rekabet gücünün sağlanması ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'yle olan ithalatçı ülkelerle güçlü ve stratejik ilişkilerin sürdürülmesine dayanmaktadır. Ancak bu politika birçok zorluklara karşı durmaktadır.

3.7.1.2 Petrol için uygun fiyat problemi

Petrol fiyatları konusu, Körfez ülkelerinin karşılaştığı en önemli zorluklardan biridir. Özellikle günümüzde, 2014'ten bu güne petrol fiyatları varil başına 140 dolardan 30 dolara varan bir düşüşle ikinci kez petrol fiyatlarının önemli ölçüde düştüğü ve 2008'deki mali kriz sonrasında 148 dolardan 40 dolara gerilediği görülmektedir. Dünya Bankası, dünya pazarında petrol fiyatlarındaki düşüşün nedenlerini, ABD'nin büyük miktarlarda kaya yağı üretimine girmesinden ve küresel pazarlara ihraç etmesinden kaynaklandığı açıklanmıştır. OPEC ülkelerinin pazar payını kaybetmeme arzusu, günde 30 milyon varil petrol

üretimini azaltmayı reddetmesine sebep olmuştur. Doğu Asya'da yavaşlayan bir büyüme buna eşlik etmiştir (World Bank).

Ancak bu krizi ayıran şey, onun oluşumunun arz ile bağlantılı olmasıdır. OPEC ülkeleri, özellikle Suudi Arabistan, üretimi azaltmamış aksine üretimi artırmıştır. Suudi Arabistan, pazar payını kaybetmemek için üretimi kesmeme kararı aldı. Suudi Arabistan, İran'ın Suriye, Irak, Yemen ve Lübnan'ın iç işlerine müdahale etmesi nedeniyle petrol üretimini artırmak ve petrol fiyatlarını düşürerek İran ekonomisine baskı yapmaya niyetlenmiştir.

Aslında OPEC, üretimi durdursa bile, bu işlem, fiyatları hızla düşürmeyecektir. Çünkü Rusya bu fırsatı değerlendirip, küresel pazarda yeni paylar kazanmaya odaklanacaktır. Rusya pazar payını kaybetmek istemediği için OPEC ülkeleri ile üretimi azaltma konusundaki işbirliğine olumlu yanaşmamıştır.

OPEC ülkeleri, özellikle Suudi Arabistan, ABD'yi kaya gazı üretimini bırakması için üretimi kesmemeye karar verdiler. Bu karar, Suudi Arabistan'ın aşırı petrol rezerv kapasitesindeki payı üzerinde negatif etkiye sebep olmuştur.

Dünya Bankası'na göre, fiyatlardaki bu büyük düşüş petrol üreten ülkelere zarar vermiştir. Çünkü bu ülkelerin bütçeleri petrol gelirlerine dayanmaktadır.

Bu oran Suudi Arabistan ihracatının %90'ını, Kuveyt'in ihracatının %89'unu, Katar'ın ihracatının %82'sini, Umman'ın ihracatının %70'ini ve BAE'nin ihracatının %33'ünü oluşturmuştur. Devlet gelirleri açısından, Kuveyt petrol ve doğal gaz ihracatı %93, Suudi Arabistan %77, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri % 76 ve Katar % 60 oranında faizler gözlenilmiştir (Abdel Wahab,2014).

Petrol fiyatlarının en önemli özelliği, gelecekte sürekli değişken ve öngörülemez olmasıdır. Ekonomik faaliyetin döngüsel yapısı büyük oranda petrol fiyatlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanmaktadır.

Petrol gelirlerindeki bu dalgalanmaların ekonomi üzerindeki etkisi, kazanılan gelirler ile kamu harcamaları arasındaki olumlu ilişkiye yansımaktadır. Dolayısıyla, gelirlerdeki dalgalanmalar, kamu ve özel harcama havuzlarındaki dalgalanmalara eşlik edecek ve reel döviz kurunda dalgalanmalara yol açacaktır. Reel döviz kuru dalgalanmaları, ticarete konu malların karlılığının riskine ve istikrarsızlığına neden olmaktadır.

3.7.1.3 Arz Yollarının Güvenliği

Arz yollarının güvenliği konusu, enerji güvenliğiyle ilgili en önemli konulardan biridir. İstatistiklere göre dünya petrol üretiminin %62'si denizcilik şirketleri üzerinden taşınmaktadır. Petrol tankerlerinin çoğu, boğazları ve deniz kanallarını, en önemlisi Hürmüz Boğazı, Bab el Mandab Boğazı, Malacca Boğazı, Hollanda Boğazları, Süveyş Kanalı ve Panama Kanalı'ndan geçmektedir (Abdel Wahab,2014). Bu boğazlardan üçü Körfez Arap ülkelerini kuşatmaktadır. Dünyanın petrol üretiminin %28'i bu boğazlardan günlük olarak geçmektedir (Günde 25.4 milyon varil; 17 milyon varil günlük olarak Hürmüz Boğazı'ndan geçmektedir) (Abdel Wahab,2014). Bu koridorlardan geçen büyük miktarlar, enerji güvenliği ve küresel ekonomi için önemini teyit etmektedir.

Körfez ülkeleri için enerji güvenliğinin önünde en tehlikeli engel, İran tarafından kontrol edilen Hürmüz Boğazı'dır. İran, petrol tankerlerini ve uluslararası ticarete yönelik nakliye işlemlerini durdurmakla tehdit etmiştir. Uluslararası toplum, İran'a nükleer programından vazgeçmeye baskı yaptığıında İran, bu ülkelere tehditle cevap vermiştir. Ancak önemli olan bu ki, İran, gerçekten Hürmüz Boğazı'nı kapatabilir mi?

Aslında İran, bu stratejik boğazı kapatamaz. Bunun asıl sebeplerinden biri İran donanmasının fazla donanımlı olmamasıdır. İkinci sebep ise boğazın kapatılması İran'ın savaş ilan ettiği anlamına gelmektedir ve bu savaş uluslararası bir nitelik taşımaktadır. İran'ın böyle bir savaşı istemesi olası bir durum değildir. Çünkü böyle bir savaşa karşı gelecek bir güce sahip değildir. Ancak endişeler, Yemen'in ve Somali'nin istikrarsızlığından sonra, Bab al-Mandab boğazında daha fazla kendini göstermektedir. Bu, Aden Körfezi'nde korsanlık faaliyetlerinin yayılmasına yol açmıştır. Dünya petrol üretiminin yaklaşık %30'unun geçtiği Bab el-Mandab Boğazı'dan, Aden Körfezi'ndeki petrol tankerlerinin teminat altına alınması maliyeti, tanker başına 900 dolardan 9,000 dolara yükselmiştir.

3.7.1.4 Uluslararası piyasalardaki kaya yağı rekabeti

Kaya yakıtları, tortul kayaçların derinliklerinde bulunarak hidrolik çatlama ile ortaya çıkmaktadır. Bu teknik, kimyasalların bu kayaçlara suyla pompalanması yoluyla hayata geçer ve böylece içten yakıt çekilmesine katkıda bulunur. 2014'te Birleşik Devletler doğal gaz çıktısının yüzde 40'ını oluşturan yaklaşık 33 milyar

küp şist gazı üretmiştir. Bu da ABD'nin küresel petrol rezervlerinin %10'una beraber 345 milyar varil petrole sahip olması demektir (Arafa,2014). Petrol ve şeyl gazı üretiminin geliştirilmesi, ABD dış politikasının bir hedefidir. Fakat bu strateji ABD'nin enerji kaynaklarındaki kendi yeterliliğine ulaşmayı sağlıyor mu? Fosil yakıtlar geleneksel petrol ve gazın yerini alabilir mi?

Kaya yakıtının ekstraksiyon işleminin, su kaynaklarının tükenmesine yol açacak miktarda su pompalamak için hidrolik çatlama sürecinde birçok riskin oluştuğunu belirtmek gerekmektedir. Ekstraksiyon işlemi, yerin derinliklerinde kaya kırılmasına ve çatlama işlemi sırasında çevre kirliliğine neden olan büyük kalıntılar üretmektedir.

Körfez Devletleri, kaya yakıtının kapasitesini, konvansiyonel yakıtların arzını arttırarak uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek şekilde sınırlayabilmiştir. Uluslararası piyasalardaki düşük petrol fiyatları ve varil başına yüksek maliyet (60 ile 70 dolar arasında değişen kaya yakıtları) şirketlerin üretimi durdurmasına neden olmuştur.

Körfez Ülkeleri, diğer tüm üreticilerden farklı bir enerji güvenlik politikası benimsemiştir. Yani arz politikasının güvenliği ve uluslararası pazardaki fiyatların üretici ve ithalatçıya uyacak şekilde istikrarı sağlanmıştır.

4. BORU HATLARI VE ONLARIN POLİTİK VE EKONOMİK ETKİLERİ

Enerji kaynaklarının artan önemi, ihracatçılar arasında artan rekabet, gaz ve petrol boru hatlarının inşası, ülkeler için enerji güvenliğini sağlamaya yönelik ve uluslararası ilişkileri etkileyen en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Başta AB ve Doğu Asya ülkeleri olmak üzere, Orta Doğu ve Orta Asya gibi bölgelerde, tüketim ülkelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için üretim ve ihracat projelerinin sayısı artmaktadır. Enerji tedarik hatlarının oluşturulması, enerji güvenliği için ülkelerin en önemli stratejilerinden biri haline gelmiştir.

Boru hatları, kaynaktan tüketiciye doğrudan akış yoluyla büyük miktarlarda malzemenin taşınması için en etkili taşıma aracı olarak kabul edilmektedir. 100 cm çapında 1000 km uzunluğunda bir boru hattı günde yaklaşık 1 milyon varil petrol taşıyabilmektedir. Boru hattı inşaatının yüksek maliyetine rağmen, işletme ve bakım açısından daha ucuzdur. Boru hatları, başta petrol ve petrol ürünleri olmak üzere enerji üretimi için doğal gazdan daha fazla kullanılmaktadır.

Aşağıdakiler en önemli boru hattı rotalarının tablosunu oluşturmaktadır:

Çizelge 4 1: En önemli boru hattı rotalarının bir tablosu

Sayı	Boru hattının adı	Durumu	Kaynak	Hedef	Kapasite	Tip
1	Nabucco	Proje	Türkmenistan	Avusturya	-	Doğal gaz
2	TANAP	Uygulama altında	Azerbaycan	İtalya	16 milyar	Doğal gaz
3	İran'ın Avrupa'ya boru hattı	Proje	İran	Almanya	-	Doğal gaz
4	Katar hattı	Proje	Katar	Avrupa	-	Doğal gaz
5	Şii hattı	Uygulama altında	İran	Avrupa	-	Doğal gaz
6	Arap Gaz Hattı	Çalışıyor	Mısır	Suriye-Ürdün-Lübnan	10 milyar	Doğal gaz
7	Barış Hattı	Uygulama altında	İran	Pakistan	21 Milyar	Doğal gaz
8	Türkiye Akımı	Uygulama altında	Rusya	Türkiye-Avrupa	63 milyar	Doğal gaz
9	Kuzey Akımı	Çalışıyor	Rusya	Almanya	-	Doğal gaz
10	Güney Akımı	İptal	Rusya	Avrupa	-	Doğal gaz
11	Ankara'nın Tebriz Hattı	Çalışıyor	İran	Türkiye	14 milyar	Doğal gaz
12	Mavi Akımı	Çalışıyor	Rusya	Türkiye	16 milyar	Doğal gaz
13	İran Umman hattı	Proje	İran	Umman	-	Doğal Gaz
14	Irak-Ürdün-Mısır Hattı	Uygulama altında	Mısır	Irak-Ürdün	-	Doğal gaz-petrol
15	Körfez Hattı	Proje	Kuveyt	Umman	-	Doğal gaz-petrol
16	Rus-Çin hattı	Uygulama altında	Rusya	Çin	-	Doğal gaz
17	Bakü-Tiflis-Ceyhan	Çalışıyor	Bakü	Ceyhan-Türkiye	Günlük 1 milyon	Petrol
18	Kerkük-Ceyhan	Çalışıyor	Kerkük	Ceyhan-Türkiye	-	Petrol
19	Kuveyt-AEB Hattı	Proje	Kuveyt	AEB	-	Petrol
20	Hadramout-Suudi petrol boru hatları	Proje	Suudi	Arap Denizi	-	Petrol

21

4.1 Nabucco Boru Hattı Projesi

Nabucco projesinin adı, bir müzik parçasına dayanmaktadır. Nabucco projesi fikri 2002 yılında ortaya çıkmıştır. Proje, Orta Asya doğal gaz rezervlerini AB ülkeleriyle, Hazar Denizi üzerinden Azerbaycan ve Türkiye'ye, daha sonra da Bulgaristan, Romanya ve Macaristan ile birleştirip, Avusturya'daki devasa bir rezervuarda birleştirmeyi amaçlamıştır. Bundan başka, bu proje, Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmiş ve fizibilite çalışmasının maliyetinin yaklaşık %50'sini karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Mali yardımla desteklenmiş bu proje, piyasa analizleri, teknik, ekonomik ve mali çalışmaları içermektedir (Avaliani,2011).

Şekil 4 1: Nabucco boru hattı projesinin haritası

Kaynak: <http://www.dipnot.tv/nabucco-ya-trans-adriyatik-boru-hatti-engeli/33862>

Proje anlaşması, 2009 yılının ortalarında Türkiye, Azerbaycan, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Avusturya, Avrupa Birliği temsilcisi ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcisi tarafından imzalanmıştır. Ancak bu proje politik, ekonomik ve coğrafi olmak üzere birçok nedenlerden dolayı gerçekleştirilmemiştir. Gaz pompalama kapasitesi 31 milyar metreküp olarak belirlenmiştir (Avaliani,2011).

4.1.1 Nabucco ve uluslararası ilgi alanları oyunu

Yukarıda belirtildiği gibi, Nabucco doğal gaz boru hattı, Rusya'dan geçmeden Orta Asya'dan AB ülkelerine uzanacaktır. Bu projenin inşa edilme düşüncesi birkaç hedefe ulaşmak için tasarlanan bir stratejiye dayanmaktadır. En önemlisi

de, bu proje Avrupa Birliği'nin Rus gazına bağımlılığının azaltılmasına, Sovyetler Birliği'nden, Rus hegemonyasından ayrılan cumhuriyetlerin kurtuluşuna, ve Rusya'nın doğal gaz ihracat hatlarının Avrupa'daki tekeline kırmaya sebep olacaktır. Ancak Rusya, projenin Orta Asya bölgesindeki Rus politik ve ekonomik egemenliğine bir tehdit olduğunu fark etmiş ve bu projeye karşı söz ve eylemlerle karşı çıkmıştır. Bu projeyi durdurmak, yasal, ekonomik ve politik fizibilitesini boşaltmak için üç uçlu bir plan geliştirmeye çalışmıştır. Rusya, Hazar bağımlılığı konusundaki hukuki anlaşmazlığı, boru hattının güzergahı ve kaynakları üzerinde yasal tartışmalara yol açacak kışkırtmalarda büyük role sahip olmuştur.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Nabucco hattı Türkmén gazına, Rusya'nın Hazar Denizi üzerindeki Türkménistan bölgesine odaklanmış ve Rusya'nın Türkmén doğal gazının ihraç edilmesinin tek limanı olacaktır. Rusya tüm Hazar Denizi'nin askeri kontrolüne rağmen, bu durumda askeri güç kullanmak istememiştir. Çünkü uluslararası konumda olumsuz sonuçların doğuracağı tehlikelerin farkında olmuştur. Rusya'nın Hazar Denizi'nin durumu hakkında ortaya attığı anlaşmazlık, onun deniz veya göl olması ile alakalı olmuştur. Uluslararası hukuka göre deniz, çevre ülkelerdeki plajların ve kıta sahanlığının uzunluğuna göre suları ve zenginliğiyle paylaşılmaktadır. Su yüzeyinin bir havza veya bir göl olup olmadığı, mülkün hukuki durumu, suyun ve refahın çevre ülkeler arasında eşit olarak paylaşıldığı yerlerdir. Bu temelde Rusya, Volga nehrinin sularıyla yenilenmiş bir göl olarak Hazar Denizi'nin tanımını benimsemiştir (Abanmi,2009).

Uluslararası hukukta belirtildiği gibi, ülkelere su ve zenginliklerini çevreleyen devletlerarasında eşit olarak paylaşma hakkı vermektedir. Rusya tarafından kabul edilen bu yasal strateji sadece Nabucco hattının genişlemesini engellemekle kalmayıp, aynı zamanda Türkménistan ve Azerbaycan ülkelerinin Hazar Denizi kıyısındaki gaz kuyularına yatırım yapmalarını da engellemiş ve Hazar Denizi'nin deniz olarak tanınmasına kadar aynı kalmasını sağlamıştır.

Rusya'nın ikinci stratejisi, Orta Asya ülkelerinden gelen gazları satın alarak tekeli bir güç oluşturmak ve böylece boru hatları üzerinden ve satış yoluyla tekelleşmesini sağlamaktır. Rusya, Türkménistan gibi Nabucco boru hattında doğal gaz pompalaması gereken tüm ülkelerin hükümetlerinden, uzun vadeli gaz satın almak için sözleşme imzalamıştır. Rusya uzun vadeli sözleşmelerde, 50

milyar metreküpten daha fazla gaz satın almıştır. Aynı zamanda, uzun vadeli bir kontratla birlikte, 2018 yılında sona eren sözleşmede, Rusya'nın tüm gaz üretimini satın aldığı 1,8 milyar metreküplük bir gazın bulunduğu Özbekistan ile uzun vadeli alım sözleşmelerine de girmiştir. Sözleşme Türkmenistan'ın Nabucco boru hattı tedarikinin bırakmasını talep etmiştir. Nabucco boru hattını tedarik eden güvenilir Azerbaycan devleti bile, Rusya'dan gaz almaktaydı. Azerbaycan, üretimini Nabucco boru hattını finanse etmek için satacağını açıklamıştır.

Rusya'nın hedeflediği üçüncü strateji ise, AB ülkeleri tarafından ulaşılan yeni boru hatlarının inşası üzerinde çalışmak olmuştur. Rusya'yı AB'ye bağlayan en uzun kıta boru hattına sahiptir. Bu stratejiler sayesinde Rusya, Nabucco boru hattı projesinin uygulanmamasına yardımcı olmuştur (Abanmi,2009).

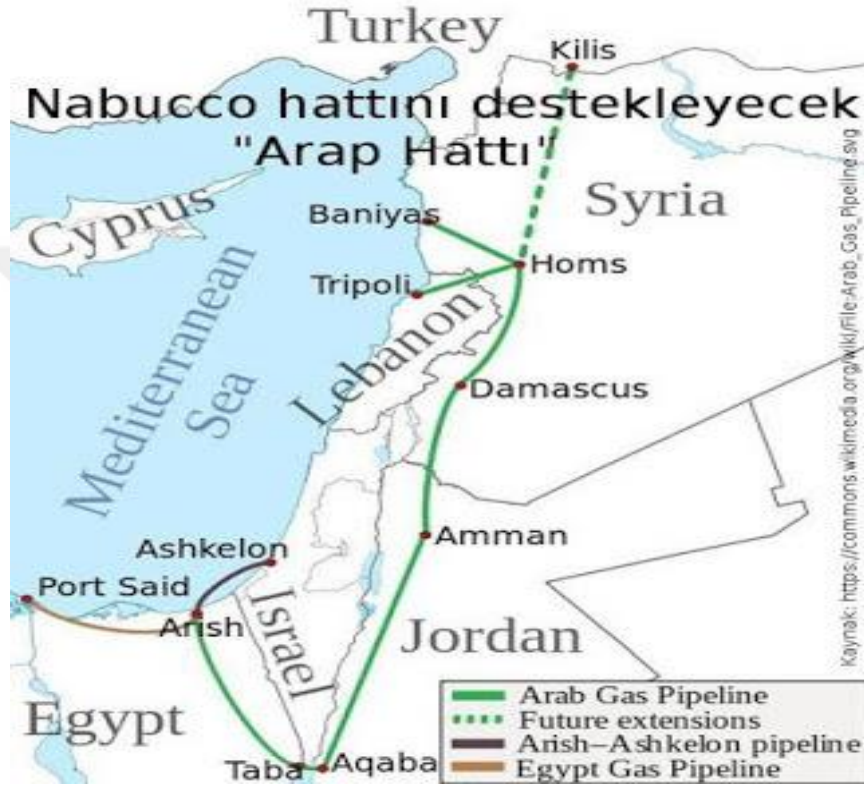
Ancak Avrupa Birliği'nin Rusya'ya olan ağır bağımlılığı ve Rusya'nın sürekli olarak arzın kesilmesi ile alakalı tehdidi söz konusuydu. Rusya Avrupa Birliği'ne birkaç kez gaz tedariki kesintisi yapmıştır. Bundan sonra, yeni bir gaz kaynağı bulma fikri, Avrupalı yetkililer için acil bir konu haline gelmiştir. Hem AB hem de ABD, Nabucco boru hattı anlaşmasını birçok tedarikçi ile imzalamıştır. Söz konusu ülkeler, Nabucco Boru Hattı anlaşmasını, AB ülkelerinin Orta Asya ülkelerini Rusya'ya karşı isyan etmeye ve Rusya üzerinde jeopolitik baskıya yönelik bir araç kullanma isteğine yönelik imzalamıştır.

Nabucco boru hattının inşası, Türkiye'nin çıkarına olmuştur. Çünkü Nabucco hattının üçte biri Türkiye'den geçecektir. Proje başarılı olursa, Türkiye Nabucco boru hattının yıllık transit ücretleri ile büyük kazançlar elde edecek ve düşük bir fiyata gaz satın alabilecektir. Ancak en önemli nokta ise, Türkiye kendisinin Nabucco boru hattı güzergahında önemli bir rol oynayacağını hedeflemiştir. Türkiye'nin konum avantajına göre, ülke Orta Doğu'daki dünyanın petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %70'inin yakınında, aynı zamanda, Avrupa'daki en büyük tüketim alanlarından birinin yanında yer almaktaydı. Türkiye, Avrupa Birliği'ne katılmaya niyetlenmiş ve Nabucco'nun Batı'ya bir enerji merkezi olarak çalışmasını düşünerek, Avrupa konumunu pekiştirmesini beklemiştir. Çünkü Nabucco, bir sıra boru hatlarına Türkiye üzerinden katılacaktır (Weiss, 2013)

Bu hattın gerçekleşmesi için herhangi bir sağlayıcı olmadığından dolayı başarılı bir Nabucco boru hattının olasılığı ne kadardır? Bu konuyla ilgili birçok soru sorulmuştur: Irak'ın bu projenin sağlayıcılarından olması mümkün mü? Irak,

Nabucco boru hattını doğal gaz ile besleyebilecek miydi? Irak'ın yıllık üretimi 2 milyar metreküpten fazla olması ekonomik olarak mümkün müydü? Mısır ve İsrail rezervlerini Nabucco hattına pompalamak mümkün mü?

Mısır'da (Nil deltası) ve Levant Çanağı'ndaki doğal gaz rezervlerinin de Arap hattına bağlanması ve böylece Nabucco hattının yeterli gazla verimli kılınması düşünülmüştür.

Şekil 4.2: Nabucco hattını destekleyecek Arap Hattı

Bu hatla Mısır ve İsrail doğal gaz rezervleri Arish'te birleşmektedir. Akaba-Amman-Şam-Tripoli/Lübnan ve Baniyas/Suriye bağlantısıyla Humus-Kilis üzerinden Nabucco'ya bağlanmaktadır. Ancak Suriye iç savaşı, Türkiye-Mısır ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin gerilmesi bu projenin gerçekleşmesine engel olmuştur (OKÇUOĞLU,2015).

Lakin proje, coğrafi konumu ve dünyanın en büyük gaz rezervlerine sahip İran gibi bir ülke ile başarılı olabilirdi. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin İran gazını kullanmama konusundaki güvencelerine rağmen, politik pozisyonlarda olmakla birlikte, düşman olabilirlerdi.

İran aynı zamanda, Nabucco projesi için de ideal bir ülke olmaktadır. Geniş gaz ve petrol rezervlerine ek olarak, Türkiye'ye uzanan İran boru hatları ile Avrupa'ya

Türkmen gazı için önemli bir geçiş noktası pozisyonundadır. Bununla birlikte İran, Nabucco doğal gaz boru hattına katılmayı hedeflemiştir. Çünkü bu proje, Avrupa ile gerçek bir stratejik ortaklığa girmek ve ekonomiler üzerindeki Batı ambargosunu kırmak için ideal bir yoldu.

İran, Rusya ile arasındaki küresel gaz pazarını paylaşacak bir anlaşma olduğunu bilerek Rus müttefiki kontrolünden kurtulabilirdi. İran, başta Çin ve Hindistan olmak üzere Doğu Asya ülkelerine ihraç etmekte, Rusya ise, AB ülkelerine ihraç etmektedir. Ancak, Birleşmiş Milletlerin yaptırımları kaldırması ve İran'ın AB ülkelerine ihracat yapabilmesi için, İran sadece Doğu Asya ülkelerine ne ölçüde ihracat yapmayı kabul edebilirdi? Ancak bugüne kadar, İran ve Rusya arasında, özellikle de Rusya, ABD ve Avrupa Birliği'ne karşı nükleer programı nedeniyle, uluslararası gaz piyasalarını paylaşma konusunda bir anlaşması bulunmaktadır.

4.2 Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP Projesi)

Bu proje BOTAŞ web sayfasında Anadolu Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP) olarak yer almaktadır. Azerbaycan SOCAR şirketi ile BOTAŞ arasında, Şah Deniz Konsorsiyum'un (SDC) Faz II projesi kapsamında oluşturulmuştur. Üretilen gazın yıllık on milyar metreküplük bölümünün Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını teminen tasarlanan Anadolu Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı(TANAP) Projesi'ne yönelik olarak 24 Aralık 2011 tarihinde, iki ülkenin enerjiden sorumlu bakanları tarafından Ankara'da, Hükümetlerarası Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.

Şekil 4 3: TANAP Boru Hattı Haritası

Kaynak: <https://tr.sputniknews.com/analiz/201710141030589001-tanap-turk-akimi-rakip-olabilir-mi/>

Hükümetlerarası Mutabakat Zaptı'nın hükümetler kapsamında yapılan çalışmaların sonucunda, 26 Haziran 2012 tarihinde proje ile ilgili olarak Hükümetlerarası Anlaşma ve Ev Sahibi Ülke Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmalar ile TANAP Konsorsiyumu'nun kurulum çalışmalarının başlamasına karar verilmiştir. Bu kapsamda BOTAŞ, TPAO ve SOCAR arasında 15 Ekim 2012 tarihinde Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır (Pamir,2016).

SDC, 28 Haziran 2013 tarihinde Avrupa'ya TAP projesi yoluyla Güney Avrupa'dan ulaşmayı uygun bulduğunu duyurmuştur. Şah Denizi Faz II' den üretilen doğal gazın satışına ilişkin anlaşmalar, Şah Denizi Konsorsiyumu ile dokuz alıcı şirket arasında 19 Eylül 2013 tarihinde imzalanmıştır. Proje kapsamında doğal gazın üretimi ile ilgili yatırım kararı ise 17 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

TANAP ile taşınacak olan Azerbaycan gazının başlangıçta Şah Denizi sahasının II. Faz'ından elde edilecek olan yılda 6 milyar metreküplük kısmı, Türkiye'nin gereksinimine bırakılacaktır. 31 milyar metreküpten geriye kalan kısmı ise, Avrupa'nın gereksinimine sunulmak üzere Trans Adriyatik Boru Hattı'na (TAP) aktarılacaktır.

Projenin mevcut ortakları SOCAR, BOTAŞ ve BP olarak bilinmektedir. Hattın, Gürcistan-Türkiye sınırından itibaren, Türkiye'den çıkış yaptığı ve Yunanistan sınırına kadar olan toplam uzunluğu 1810 kilometredir. Eskişehir'de, Türkiye'nin ihtiyacı olan gazı alabilmesi için bir çıkış noktası olacaktır.

13 Mart 2015 tarihinde imzalanan ortaklık anlaşmasına göre, SOCAR %58, BP %12, BOTAŞ %30 pay hakkına sahiptir. TANAP şirketinin web sayfasında yer alan teknik bilgilere göre ise TANAP projesinin amacı, Azerbaycan'ın Hazar Denizi'ndeki Şah Denizi 2 gaz sahası ve Hazar Denizi'nin güneyindeki diğer sahalarda üretilen doğal gazın öncelikle Türkiye'ye, ardından da Avrupa'ya taşınmasıdır. Bu proje, Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP) ve Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) ile birleşerek Güney Doğal Gaz Koridoru'nu oluşturmak niyetindedir. Mevcut anlaşma kapsamında projenin birinci aşamasında (Faz-1)

yıllık taşıma kapasitesinin 16 milyar metreküp, ikinci aşamada 24 milyar metreküp ve üçüncü aşamada 31 milyar metreküp olması kararlaştırılmıştır. Gazın 6 milyar metreküpü, Türkiye'nin kullanımına ayrılacaktır. Geri kalanı, Yunanistan-Türkiye sınırından çıktıktan sonra, Trans Adriyatik Boru Hattı'yla (TAP) Avrupa'nın ihtiyaçlarına karşılık verilecektir. Proje, Avrupa Enerji Güvenliği açısından da stratejik önem taşımaktadır (Pamir, 2016).

4.2.1 TANAP projesinin önemi

Boru hatlarıyla Türkmenistan ve Azerbaycan'dan AB'ye gaz dağıtmayı amaçlayan Nabucco Projesi'nin uygulanması için, ABD ve Avrupa Birliği tarafından sağlanan önemli mali ve siyasi desteğe rağmen başarılı olamamıştır.

Nabucco Projesi'nin gerçekleşmemesi nedeniyle, TANAP projesi stratejik konumu ve bu hattın aynı anda birkaç gaz kaynağına erişim olanağıyla Orta Asya, Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri için en önemli stratejik projelerden biri olmuştur.

TANAP boru hattının Azerbaycandan Gürcistan'a ve Türkiye üzerinden Avrupa Birliği'nin güneyindeki ülkelere doğru uzatılması düşünülmüştür. Bu coğrafi genişleme jeopolitik açıdan büyük önem kazanmıştır. Boru hattının ilk kısmı, Nabucco Boru Hattı Projesi ile yürütülecektir. Bu proje önemli bölgelerden biri olan Azerbaycan'dan başlamaktadır. Türkmenistan, TANAP boru hattını hazırladığında ve Rusya'nın Gazprom'la yaptığı tüm sözleşmeleri tamamlanmak üzereyken, TANAP gaz boru hattının finansmanını yeniden gözden geçirmesine izin verilecektir. Öznel bir görüşe göre, TANAP projesinin ilk hedefi dünyanın dördüncü büyük gaz rezervine sahip olan Türkmenistan ve Azerbaycan'ın Türkmenistan'da buluşmasının ilk adımı olacaktır. Çünkü uzun vadede, sadece Batı Avrupa ülkelerine, Azerbaycan tek başına TANAP boru hattına ihraç edemez. Belirtmek gerekir ki, TANAP'ı finanse edebilecek çeşitli kaynaklar vardır.

Türkiye ve Azerbaycan sınırları olan İran, dünyadaki en büyük gaz rezervine ve Tebriz-Ankara hattı gibi bir boru hattı ağına sahiptir. Bazı İranlı yetkililere göre, İran kendi gazını, AB'ye TANAP boru hattı yoluyla ihraç etmek istese de, diğer taraftan, ABD, İran gazını ithal etmeye yanaşmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda İran çeşitli nedenlerden dolayı TANAP projesini tercih etmiyor ve

bunun yanısıra, Türkmenistan gazının transferinin koridoru olmak istiyordur. Ancak TANAP projesinin uygulanmasından sonra Türkmenistan gazının ihracatına en yakın devlet olarak bulunmaktadır. TANAP boru hattına ihracat yapabilecek ikinci potansiyel ihracatçı ise Irak'tır. Ancak güvenlik sorunları ve gaz boru hatlarının güvensiz geçeceği alanlar nedeniyle, onarım yapılmayacaktır. TANAP hattına ihraç edilebilecek üçüncü taraf ise Rusya'dır. Türkiye Cumhuriyeti Rusya'ya, Türk boru hattını TANAP boru hattıyla bağlayarak Rus gazını Avrupa'ya ihraç etmesini teklif etmiştir. Dördüncü potansiyel kaynak İsrail, Doğu Akdeniz'de doğal gazın büyük miktarlarda keşfinden sonra Türkiye ve TANAP boru hattı yoluyla Avrupa pazarlarına ulaşmak niyetindedir. Ancak altyapı eksikliği ve Lübnan'la sınır çizme sorunları nedeniyle, artık bu mümkün değildir.

4.2.2 Rusya ve ABD'nin TANAP ile ilgili görüşleri

Rusya, TANAP boru hattı projesinin uygulanmasını birkaç nedenden dolayı kabul etmiştir:

- Türkmenistan'dan değil, Azerbaycan'dan gelen TANAP boru hattı projesinin genişletilmesi ve halihazırda projeye dayanan ülkelerin boru hatlarının Türkmenistan'a doğru genişletememesi.
- Projenin Azerbaycan'dan Güney Avrupa ülkelerine ve Nabucco Proje Hattı gibi Batı Avrupa ülkelerine doğru uzatılması. Rusya, özellikle ekonomik krizlerden muzdarip olduğu için, ithalatta zayıf bir pazar olarak gördüğü Yunanistan pazarına dayanmamaktadır. İtalya Gazprom ile uzun vadeli gaz ihracat anlaşmaları sağlamamıştır.
- Azerbaycan, uzun vadede çok miktarda gaz pompalamak için gaz rezervine sahip değildir. Üstelik şimdi Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin İran gazını ithal etmesini istememektedir.
- Rusya'nın Gazprom'u, Türk Akımı boru hattı ile TANAP boru hattını gazla besleyebilmektedir.
- Rusya'nın AB ülkelerine ihracatından önemli ölçüde etkilenmeyen maksimum pompalama 2026 yılında, yılda 31 milyar metreküpe ulaşacaktır.

Şekil 4 4: TANAP VE Rus boru hattı

Kaynak: <http://www.karar.com>

ABD görüşüne gelince, proje, Avrupa Birliği'nin Rus gazına bağımlılığını azalttığı için ABD, TANAP boru hattı projesini desteklemiştir. Kırım'ın ilhak edilmesinden dolayı ABD, Rusya'ya baskı yaparak, küresel gaz pazarının Rus tekeli kırılmaya çalışmaktadır.

4.2.3 TANAP Projesinin Azerbaycan, Türkiye ve AB ülkelerine olan önemi

Ekonomik önemi: bu proje Azerbaycan gaz rezervlerini uzun süre Avrupa pazarına ihraç etmekten faydalanacak, devlet gelirlerini güçlendirerek, kamu harcamalarını artırıp, Azerbaycan gazını Avrupa pazarına taşımak için Rus boru hatlarına olan bağımlılığı azaltacaktır.

Türkiye bu projenin en büyük faydalanıcısı olacaktır. Ekonomik olarak Türkiye, Azerbaycan'dan gelen gazı, indirimli fiyatlarla ithal edecektir. Transit ücretleri her yıl Türk devlet hazinesine verilecektir. Türkiye'nin Rus gazına olan bağımlılığını büyük oranda azaltacak ve ithalat kaynaklarının çeşitlendirilmesi yoluyla Türk enerji güvenliğini artıracaktır. Türkiye'nin enerji üreten ülkeler (Orta Asya ülkeleri-Orta Doğu Devletleri) ve tüketici ülkeler (AB ülkeleri) arasındaki stratejik konumu güçlenecektir. AB ülkelerine Türkiye'nin AB üyeliğini kabul etmeleri ve Türkiye'nin Avrupa'nın önemli ve etkili bir parçası olduğunu kanıtlamak için arz yolları kullanılabilir. AB ülkeleri için Rus gazına olan bağımlılığı azaltacak, Avrupa enerji güvenliğinde bir miktar dengeye ulaşmak için kaynak çeşitliliğini güçlendirecektir.

4.3 Türk Akımı Boru Hattı Projesi ve Ukrayna Krizi

Türkiye Akımı Boru Hattı Projesi, Rusya'dan başlayarak, Karadeniz'in altından Türkiye'ye geçecek ve Türk-Yunan sınırında bitecektir. Gaz, Türk-Yunan sınırındaki depolarda depolanması planlanmıştır. Doğu Avrupa pazarlarında tüketicilere satış yapılacaktır. Türk Akımı Enerji Projesi, 2014 yılında Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından, Türkiye'ye yapılan ziyarette resmen açıklanmıştır. Türk Akımı projesi, iki ülke arasındaki en büyük ekonomik projelerden biridir. Proje, yıllık toplam 63 milyar metreküp doğal gaz ile dört hattan oluşmaktadır. Ancak şimdi Türkiye'ye boru hattı yılda 16 milyar metreküp kapasite ile uygulanmaktadır. Türk boru hattı 1117 km uzunluğunda, Karadeniz tabanı altında 910 km, yerden 260 km yüksekliğindedir. Rus gaz şirketi Gazprom, Karadeniz sahilinin altından başlayarak kendine ait bölümü inşa etmektedir. Trans-Turkish bölümü, iki ülke tarafından ortaklaşa oluşturulacaktır. Projenin maliyeti, dört hatla birlikte 11 milyar avrodur. Türkiye'ye ulaşacak ilk 4,3 milyar avro, maliyete tekabül etmektedir (Pamir,2016).

Şekil 4.5: Türk Akımı Boru Hattı Projesi haritası

Kaynak: <http://www.haksozhaber.net>

Aralık 2015 tarihinde, Rusya Enerji Bakanı Alexander Novak, Türk ordusunun Suriye ile Türk sınırına yakın bir Rus uçağı düşürmesinden sonra, Moskova ve Ankara arasındaki gergin diplomatik ilişkiler nedeniyle projenin askıya alındığını duyurmuştur. Ancak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Rusya'ya yaptığı ziyaret sonrasında proje yeniden başlatılmıştır.

4.3.1 Ukrayna krizi ve tedarik yolları üzerindeki etkisi

Ukrayna'nın stratejik konumu, Rusya Federasyonu'nu ve Avrupa Birliği'ni birbirine bağlayan en önemli stratejik sitelerden biridir.

Ukrayna'da iç sorunların ortaya çıkmasından sonra Rusya, Ukrayna'ya müdahale etmeye başlamıştır. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri ile bağlantılı bir hükümet ortaya çıkmıştır. Rusya'nın, özellikle Ukrayna'nın AB Komisyonu ile serbest ticaret anlaşması imzalaması sonrasında Avrupa Birliği ve NATO'ya katılma korkusu oluşmuştur. Rusya, çıkarlarını korumak için, doğrudan Ukrayna krizine müdahale etmek istemiştir. Ukrayna'daki Rus müdahalesi, Kırım'ın işgali ile sonuçlanmıştır. Kırım Adası, Rusya'nın ekonomik ve askeri çıkarları için çok önemli stratejik bir limandır (Iman Ashraf,2016).

Sebastopol Limanı, Rus donanmasının binlerce unsurunu içeren Rus Karadeniz Filosu'nun genel merkezinin bulunduğu Kırım'ın güney kıyısında yer almaktadır. Bu liman Rusya ile Akdeniz arasındaki bağlantı noktasına ek olarak sağlanmaktadır. Bu nedenle Rusya, en büyük deniz filolarından biri olan Kırım bölgesinde "stratejik tabanlarını" korumak için derhal müdahale etmiştir.

Ukrayna, enerji kaynaklarının çoğunu Rusya'dan (petrol ve doğal gaz) ithal etmektedir. Ukrayna'nın doğal gaz üretimi, iç talebin sadece %16'sını oluşturmaktadır. Ukrayna her yıl 27- 28 milyar metreküp doğal gaz ithal etmektedir.

Ukrayna, Rusya gazının AB ülkelerine ihracatı için ana geçiş noktasıdır. Rusya'nın Avrupa'ya yaptığı doğal gaz ihracatının % 80'i, Ukrayna'daki boru hatlarından geçmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Rusya, nakliye maliyetlerinden tasarruf etmek için bir Ukrayna doğal gaz boru hattı ağı satın almak istemiştir. Ancak Ukrayna hükümeti, Rusya'nın talebini kabul etmemiş ve boru hattının kiralanması için çalışmıştır.

Rusya, Kırım'ı ilhak ettikten sonra ABD ve müttefikleri, Rus ekonomisine bir dizi yaptırım uygulamış, böylece ruble, döviz kurunda dolara karşı önemli bir düşüş yaşamıştır. Rus ekonomisi büyük ölçüde etkilenmiştir. Rusya, ekonomisi üzerindeki yaptırımlar sonucunda, enerji kaynaklarını bir savunma aracı ve ekonomik sorunlara tepki olarak benimsemiştir (Iman Ashraf,2016).. Rusya, AB ülkelerinden ve Ukrayna'dan gelen doğal gaz kaynaklarını kesmekle tehdit

etmiştir. Ukrayna üzerinden doğal gaz geçişini engelleyerek, Ukrayna'nın gaz arzını kesmemek için diplomatik müzakerelere girmesini istemiştir. Rusya'nın, Ukrayna boru hattı ağının kaldırılmasına yönelik tepkisi olmuş ve Ukrayna topraklarından Rus gazının transit geçişiyle Rusya'nın Güney Akım projesi önerisini sunmuştur.

Bu proje, Rus enerji politikasının değişiminin en önemli boyutlarından biridir. Projenin amacı, Rusya ve Avrupa ülkeleri arasındaki gazın ihraç edilmesi sürecinde bir geçiş ülkesi olarak Ukrayna'yı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. İlk olarak "Kuzey Akımı" olarak adlandırılan ve kuzeydeki Rusya'nın komşu ülkelere gaz transferi olan, ikinci sırada 2016 yılına kadar tamamlanması planlanan "Güney Akımı", Bulgaristan, Sırbistan, Macaristan, Slovenya ve İtalya ülkelerinden geçerek boru hatları, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Avusturya'ya bağlanması planlanmıştır.

Ancak Bulgaristan, güney boru hattını ABD ve Avrupa Komisyonu baskısı altında kendi topraklarından geçirmeyi reddetmiştir. Çünkü bu proje pazarının oluşturulması, Rusya'nın Avrupa gaz piyasasındaki tekeli artırır. AB ülkeleri, Rus gazına daha fazla bağımlı olacaktı ki, bu durumda Avrupa enerji güvenliği risk altına altılacak demektir.

Ayrıca AB'nin üçüncü enerji paketi yasalarının kurallarını önlediği için, AB'de doğal gaz üretimine ve transit boru hatlarına sahip olmanın birleşimini engellemektedir. O yüzden Rusya, Güney Akım projesinden vazgeçmek ve onun yerine Türk Akımı projesini ikame etmeyi istemektedir.

Türk Akımı projesi, Karadeniz'den Türkiye'ye "Mavi Akım" hattı boyunca gaz taşınması için bir boru hattının kurulmasına dayanmaktadır. Türkiye, Ukrayna üzerinden Rus doğal gazının pompalanması sözleşmelerinin sona ermesinden ve Türk Akımı boru hattı projesinin tamamlanmasından sonra, Avrupa ülkelerine Rus gazının geçiş ülkesi durumuna gelecektir.

Rusya, Türkiye üzerinden alternatif bir boru hattı kurarak çok kazanım elde etmiştir. İlk olarak, Türkiye'nin topraklarında bir sıvılaştırılmış doğal gaz üretim merkezinin kurulmasını kabul etmesi, Rusya'nın Ukrayna ve AB ülkelerindeki gaz sıvılaştırma tesisleri ile dağıtımını mümkün kılmaktadır. İkinci olarak Türkiye yatırım gelirlerinden yararlanacaktır. Türkiye, Almanya'dan sonra Rus

gazının en büyük ikinci ithalatçısı olup ve aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki bağlantısını birleştirecektir.

Rusya'nın Balkanlar, Avusturya ve Yunanistan ile ilgili kısmının, Türk Torrent projesinin uygulanmasının başarısında Rusya'nın stratejileri nelerdir? Rus hükümeti, yaşadığı boğucu ekonomik krizlerden dolayı, enerji ve gelir ihtiyaçlarını sömürerek Yunan hükümetine baskı yapmaktaydı. Rusya, Balkanlar'ı kontrol etmekteydi, çünkü bu ülkeler, Rus gazına % 90'dan fazla talepte bulunmuşlardır. Avrupa Komisyonu'nun reddedilmesiyle ve ABD'nin Yunanistan'a Rus teklifini kabul etmemesi yönünde baskı uygulamasıyla Gazprom, Avrupalı yatırımcıların altyapı inşa etmeleri ve yeni boru hatları inşa etmelerinde büyük problemlerle karşı karşıya kalabileceklerini söylemiştir.

Buna karşılık ABD, Yunanistan ve Balkan hükümetleri üzerindeki enerjisini Moskova ile koordinasyonunu durdurma yönünde baskı yapmaya devam etmiştir. ABD Enerji Güvenliği Konseyinin baş danışmanı Gal Loft, Atina'nın projeden çekildiği takdirde, ABD'nin Yunanistan'ı mali ödüllerle destekleyeceğini bildirmiştir. Washington, "Türk Akımı" projesi yerine, "TANAP" projesinin, Türkiye'den Yunanistan'a ve daha sonra da İtalya'ya Arnavutluk'tan geçmesi üzerine odaklanmıştır. ABD, Balkanlar ve Avusturya'ya ulaşmak için Nabucco boru hattı yerine, TANAP boru hattı üzerinde çalışmaktaydı. Bu nedenle Avrupa Komisyonu, İran ve Türkmenistan'ın TANAP boru hattına katılacağını ümit etmiştir.

4.4 İran-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı (ITE) Projesi

İran-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı (ITE) Projesi ile İran ve Türkmenistan kaynaklı doğal gazın, Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması amaçlanmaktadır. İran doğal gazının Türkiye üzerinden transit geçişi için, İran İslam Cumhuriyeti Petrol Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 17 Kasım 2008 tarihinde "Mutabakat Tutanağı" imzalamışlardır.

Ağustos 2011 tarihinde başlanan proje çerçevesinde, Türkiye'nin ihtiyaç duyması halinde boru iletim hattından Türkiye'nin gaz sağlayabileceği maddesi yer almaktadır. Projenin yaklaşık uzunluğu 5.000 km civarındadır. Boru hattı

güzergahının Türkiye içerisindeki uzunluğu 1.789 km'dir. Proje ile Avrupa'ya taşınacak yıllık gaz miktarı 35 milyar m³ olarak belirlenmiştir.

Taşımacılık, İran ve Türkmenistan kaynaklı doğal gazın Türkiye üzerinden Almanya'ya kadar boru hattı vasıtası ile iletilmesi için Türkiye'nin İran Bazargan/Doğubayazıt sınırı ile İpsala Edirne/Yunanistan sınırı arasındaki kısmını inşa etmek amacıyla 26.08.2010 tarih ve 2010/882 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile, Petrol Kanunu'nun 6. ve 83'üncü maddelerince 30+20 yıl süre ile BB/TRG/4476 hak sıra numaralı "Doğal Gaz Boru Hattı Belgesi"ni almıştır.(Pamir,2016)

ITE Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Türkiye kısmı, Türkiye-İran sınırından başlayarak sırasıyla Doğubayazıt/Ağrı, Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale, Ankara, Eskişehir, Bilecik, Kütahya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ, İpsala/Edirne Yunanistan sınırına kadar olacaktır.

Proje gerçekleştirilirse, İran-Türkiye-Avrupa projesi birkaç nedenden dolayı en etkili projelerden biri olacaktır.

- ITE projesi, İran ve Türkmen gazını ihraç etmeyi hedeflemektedir. Bu proje ile dünyanın en büyük gaz rezervlerini, dünyanın en büyük gaz tüketicilerine (AB ülkelerine) bağlayacaktır.
- Türkiye ve AB ülkelerinin enerji kaynaklarının çeşitliliğinin güçlendirilmesi.
- İran'ın AB ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerinin geliştirilmesi.
- Avrupa enerji piyasasının, Rus tekelini sona erdirilmesi.
- İran ekonomisini güçlendirmek, gazı ihraç etmek ve Türkmenistan gazı için transit koridor olmak.

Peki, dünyanın en uzun boru hattı projelerinden biri olan böyle bir projenin beklentileri nelerdir? Ancak, bu projeyi uygulamak için başarı oranlarını vermeden önce birkaç soru sormak gerekmektedir.

- İran, nükleer programını terk edip ABD ile ilişkilerini geliştirecek mi?

- Rusya, İran gazının ve Türkmenistan'ın, Avrupa pazarına gelişini kabul edecek mi?
- Rusya ve İran'ın, uluslararası pazarın orantılı bir dağılımına ulaşması mümkün mü?
- Rusya, İran gazının ve Türkmenistan'ın Avrupa pazarına gelişini kabul edecek mi?

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin İran gazının ithalatı kabulü, İran'ın nükleer programının terk edilmesi ile bağlantılıdır. Ancak İran, bugüne kadar nükleer programını terk etmek için ciddi bir jest yapmamıştır. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), İran'ın uranyum üretimini yüzde 3,5 oranında saflık yerine %20 saflıkta arttırdığını ve bunun da nükleer silah üretmek için yakıt kullanan %90 saf uranyuma yaklaştığını göstermektedir. Bunun karşılığında Tahran, tıbbi araştırma ve enerji üretimi amaçlı reaktörlerin yakıtını almak için, uranyum stoklarını kullanmaya çalıştığını açıklamıştır. 24 Kasım 2013'te, İran ve 5+1 grubu (BM Güvenlik Konseyi ve Almanya'nın daimi üyelerinden oluşan) Cenevre'de, Tahran'ın uranyum zenginleştirmede ortak eylem planı içeren geçici bir anlaşma imzalamıştır. Ayrıca, Tahran'ın nükleer programının hızını azaltması ve UAEA müfettişlerinin, nükleer bölgelerini denetlemelerine izin vermesi gerektiğine de karar verilmiştir. Bunun karşılığında AB ülkeleri, kısmen İran'dan ekonomik yaptırımları hafifletmeyi ve Batılı bankalardaki mevduatlarından ayda 700 milyon dolar çıkarmayı kabul etmiştir. 2 Nisan 2015'te, Tahran ve İsviçre'nin Lozan kentindeki altı büyük gücün, İran nükleer programının nihai kararına yol açacak bir “çerçeve anlaşması” imzalanmıştır (Source: Al Jazeera, 2016).

İki taraf arasında birçok ayrıntı üzerinde anlaşmaya hala ihtiyaç gerekmektedir. Uzmanlar, nihai bir anlaşmanın Çerçeve Anlaşması'ndan çok daha zor olacağına inanıyorlardı. ABD Cumhurbaşkanı Donald Trump, İran'la anlaşmayı bozma tehdidinde bulunmuştur. Çünkü İran'da uranyum zenginleştirme konusunda bir moratoryuma uyulmadı. Birçok araştırmaya göre, ABD bu anlaşmayı, yetkililer tarafından yapılan pek çok ifadede sonra iptal edecekti. Ancak anlaşma, Amerika Birleşik Devletleri tarafından iptal edilirse, İran'a yönelik politika nasıl

olacak? Birleşik Devletler, radikal İran rejimini içten içe ve bir darbeye mi yoksa halk devrimiyle mi devirecektir? Yoksa İran-ABD savaşını göreceğ miyiz?

Rus tarafında, İran gazının Avrupa pazarlarına gelişinden Rus şirketi Gazprom'un her zaman korkusu vardı. Uzmanlara göre, bu Rus korkuları, 2017 yılında Almanya'nın Frankfurt kentinde düzenlenen doğalgaz konferansında ortaya çıkmıştır. İranlı enerji şirketleri, Alman şirketleri ile, doğalgaz projelerinin geliştirilmesine yatırım yapmaya çalışmıştır.

Tahran ile Moskova arasındaki enerji rekabeti eskiye dayanmaktadır. Her ne kadar ikisi de politik olarak diğerlerini kullansa da, Rusya Suriye'de İran'ı ve KİK ülkeleri üzerindeki baskıyı kullanmaktadır. Aksine Tahran, Rusya'yı çıkarlarını korumak ve Amerikan baskısı ve Güvenlik Konseyi'ne karşı desteklemek için kullanmıştır. Rusya, İran'ı ekonomik yaptırımlardan korumak için Güvenlik Konseyi'nde veto kullanmamıştır. Belki de Rusya'nın İran'a karşı yaptırımları kabul etmesinin nedenlerinden biri de, bu yaptırımların İran enerji sektörüne dayatılması olmuştur.

Birçok uzmanlar, İran'ın Avrupalı firmalarla gaz kuyularının geliştirmesi halinde İran'a karşı Rus düşmanlığının ortaya çıkmasını beklemektedir. İran'ın gaz rezervlerinin çoğunu içeren "Pars"ın, İran'daki petrol yataklarını çıkarmak için Batı teknolojisine büyük ihtiyaç duyduğu bilinmektedir (Source: Al Jazeera, 2016).

İran'ın, Avrupa şirketleri aracılığıyla, petrol ve doğal gaz kazanımlarının gelişmesi, uzun vadede Avrupa pazarında Rus stratejisinin geri çekilmesi anlamına gelmektedir. Birçok Avrupa ülkesi ve gaz şirketi, İran'ın gelişmelerini yakından takip etmektedir.

İran gazının Türkiye ve Avrupa boru hattı üzerinden AB ülkelerine gelmesi, bu dönemde politik komplikasyonların bilinmemesi açısından zorluk göstermektedir.

4.5 Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı (BTC)

Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı ile başta Azeri petrolü olmak üzere, Hazar Bölgesi'nde üretilen petrolün emniyetli, ekonomik ve çevresel açıdan uygun bir boru hattı sistemi aracılığıyla Azerbaycan'dan Gürcistan'a,

Gürcistan üzerinden Ceyhan'a taşınması ve buradan da tankerlerle dünya pazarlarına ulaştırılması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, 18 Kasım 1999 tarihinde Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye arasında Hükümetler arası Anlaşma imzalanmıştır. Hükümetlerarası Anlaşma'nın eki olan Evsahibi Hükümet Anlaşması ise, 19 Ekim 2000 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Ana İhraç Boru Hattı İştirakçileri arasında imzalanmıştır (turkcebilgi,2015).

BTC boru hattının 1076 km'lik Türkiye kısmının anahtar teslim müteahhitliği, TPAO tarafından gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda boru hattının Türkiye kısmının işletimi, TPAO International Limited (BIL) tarafından yapılmaktadır.

Şekil 4.6: Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Haritası

Kaynak: <http://slideplayer.biz.tr/slide/9134867/>

Bakü ve Tiflis üzerinden Türkiye'ye ulaşan ve 4 Haziran 2006 tarihinde işletmeye alınan BTC Ham Petrol Boru Hattı ile Azeri petrolünün yanı sıra üretime bağlı olarak, Türkmen ve Kazak petroleri de taşınmaktadır. BTC'nin planlanan toplam maliyeti 4 milyar dolardır (turkcebilgi,2015).

Boru Hattı Hissedarları

- BP (Birleşik Krallık): %30,1
- State Oil Company of Azerbaijan (SOCAR) (Azerbaycan): %25
- Chevron (ABD): %8,9
- StatoilHydro (Norveç): %8,71
- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) (Türkiye): %6,53
- Eni/Agip (İtalya): %5

- Total (Fransa): %5
- Itochu (Japonya): %3,4
- Inpex (Japonya): %2,5
- ConocoPhillips (ABD): %2,5
- Hess Corporation (ABD) %2,36 (turkcebilgi,2015).

4.5.1 Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, büyük oyunun başlangıcı (boru hattı politikası)

Büyük oyun, Orta Asya'nın Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarına odaklanmaktadır. Bu oyundaki oyuncular Rusya, ABD, İngiltere, Türkiye, İran ve Sovyetler Birliği'nden ayrılan Hazar ülkeleri, Azerbaycan, İran, Türkmenistan ve Kazakistan'dır. Bağımsızlıklarını ve korunmalarını sağlamak için çatışan taraflar arasında bir denge kurulmaya çalışılmaktadır. Oyuncuların hedefi, denizlere ve dünyaya açılan okyanuslara erişimi olmayan, kapalı bir alanda bulunan Hazar Denizi'nin kaynaklarını dünya pazarlarına aktarmaktır. Ancak tüm oyuncular kontrol, etki veya ilgi alanları dahilinde, boru hatları olmayı hedeflemektedir. ABD ve Rusya, Hazar bölgesini, Soğuk Savaş sonrası dünya gücünü yeniden dağıtarak en önemli jeopolitik alanlardan biri olmaya aday göstermiştir.

4.5.2 Oyuncular

Rusya Federasyonu, Rusya'da petrol ve doğal gazın, nüfus ve gücün yeniden kazanma durumu ve yeteneği ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Rusya'nın Hazar Denizi, ülkeler üzerindeki kontrolünü, petrol ve doğal gaz rezervlerini güçlendirmek için çalışmıştır. Rusya, Hazar Denizi devletlerinin, Rus etkisine ait olduğuna ve ideolojik kültürel, ekonomik ve askeri bağla geniş çaplı etkiden dolayı, vesayetine bağlı olduğuna inanmaktadır.

Rusya, Hazar Denizi'nin kaynaklarını kontrol etmek için Sovyetler Birliği'nin çöküşünü yöneten ülkenin Amerika Birleşik Devletleri olduğuna inanmıştır. Batı'nın, Hazar işlerine karışması, Rusya'yı zayıflatmaya ve Rusya'nın uluslararası statüsünü bir süper güç olarak geri kazanmasını geciktirmeye yönelik bir girişimdir. Rusya'nın hedefi, mevcut Rus boru hattı ağı üzerinden Hazar petrolü ve gazının geçişini, Rus hazinesine transit ücretlerini ve Rusya'nın Hazar

Denizi'nin kaynakları üzerinde bir dereceye kadar kontrol sahibi olmasını sağlamaktadır. Rusya, petrol ihracatının büyük bir kısmını Güney Rusya üzerinden, Karadeniz'deki Novorossiysk limanına göndermek için Azerbaycan'a baskı uygulamıştır. Rusya'nın, Çeçen gerillalarına karşı büyük bir savaş açmak ve petrol boru hatlarının Novorossiysk limanından geçtiği bölgeyi istikrara kavuşturmak istemiştir. Moskova, boru hattının başarıya ulaşmasını engellemek için Gürcistan'daki istikrarsızlığı da teşvik etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere için, 1990'ların başında Amerikan Enerji Güvenliği'nin boyutu, özellikle de Irak'ın Kuveyt'i işgali, Körfez Savaşı'ndan sonra çok fazla konuşulmuştur. Bu olaylar, Körfez petrolüne olan bağımlılığın tehlikelerini göstermiştir. Bu amaçla Amerika Birleşik Devletleri, Hazar petrolünü dünya pazarına entegre etmek, kaynaklarını çeşitlendirmek için çalışmıştır. Türkiye'ye gelince, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Türkiye'nin Orta Asya ve Türk halkları ile ilişkilerini güçlendirmek, Karadeniz'deki kazanç ve ticaretini artırmak, Azerbaycan'ın gaz ve petrolüne erişim sağlamak için çalışmıştır. Çin'in, Orta Asya bölgesindeki çıkarları yavaş yavaş gelişmekteydi. Ancak Çin, enerji güvenliği elde etmek için boru hatları ile rezervlerine ulaşılabilirdi. Coğrafi olarak Çin, kendisine yakın olan Hazar ülkelerine daha çok yakınlaşmaya çalışmıştır.

Yeni bağımsız Hazar devletleri bağımsızlıklarını korumaya ve devletler olarak güçlenmeye çalışıyorlardı. Hazar devletlerinin Rusya ile güçlü bağları olduğu için, Rusya ile ilişkilerini kesmek istememektedirler. Bu ülkeler ekonomik gelişme ve iyileşmeyi sağlamak, Amerika Birleşik Devletleri, İslami İran, Rusya ve Çin arasındaki dış ilişkilerinde denge kurmak için çalışmaktadırlar.

Azerbaycan, Hazar Denizi'nin kaynaklarını, dünya pazarlarına götürmenin anahtarıdır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Eylül 1994'te Azerbaycan Uluslararası İstihdam ve Azerbaycan Devlet Şirketi de dahil olmak üzere, altı farklı ülkeden on şirket arasında yer aldığı "Yüzyılın Anlaşması"nı imzalamak için, Bakü'deki petrol şirketlerinden bir grup üst düzey yetkiliyi bir araya getirmiştir. Şirket, Azerbaycan petrolünün boru hatları üzerinden taşınmasını önermiştir (Yergen, 2011).

Ayrıca, şirket, Rusya'nın boru hatları ile ulaşımın, Karadeniz kıyıları ve uluslararası pazarlara ihracat yapılmasını da önermiştir. Bu, Rusya'nın arzusu ve

iradesiydi. Ancak ABD, bu teklifi reddetmiştir. Bu durum, Azerbaycan'ı politik ve ekonomik olarak Rusya'ya bağımlı kılmaya sebep olmuştur. İkinci teklif, Karadeniz'e bir boru hattını Gürcistan sahillerine kadar genişleterek, petrol tankerleri aracılığıyla Boğaz yolu üzerinden uluslararası pazarlara taşımak olmuştur. Daha sonra malum şirket ile Azerbaycan cumhurbaşkanı, dünya pazarlarına petrol tedarik edecek boru hatlarının iki yönü olacağını kararlaştırmıştır. Rusya üzerinden ilk boru hattı olması, ancak Kuzey Rusya hattının Çeçenya bölgesinden geçtiği, aynı yıl hattın açılmasının Rusya hükümetine karşı Çeçen savaşının yaşandığı açıklanmıştır (Yergen, 2011). İkinci hat, İran ya da Gürcistan üzerinden geçmektedir. Gürcistan, yaşadığı siyasi gerginliğin yanı sıra, Gürcistan'dan ihraç edilen petrolün Boğaz'dan geçeceğini belirtmiştir (Yergen, 2011). Uzmanlara göre bu boğaz, gemiler ve petrol tankerleri ile dolu çok dar bir yapıya sahiptir. 19 mil uzunluğunda ve en dar noktasının genişliği 739 yada bərabər ve 12 tur olduğu bilinmektedir. Bu da, 45 derecelik bir dönüş gerektirerek 80 derecelik bir dönüş daha ihtiyaç duyulmaktadır (Yergen, 2011). İran'dan geçen yol, İran'ın petrol rafinerilerine gitmesi ve Basra Körfezi'ne ihraç etmesinin en kolay ve ucuz yoludur. Ancak bu, ABD ve Avrupa Birliği tarafından, özellikle ABD'nin yaptırımlarından sonra kabul edilemezdi. 1995'te ABD Başkanı Bill Clinton, ABD şirketlerinin İran'la iş yapmasını yasaklayan bir yürütme kararnamesi imzalamıştır. 1996'da ABD Kongresi, İran'ın petrol sektöründe 40 milyon dolardan fazla yatırım yapmasını yasaklayan İran ve Libya, yaptırım yasasını kabul etmiştir. Yani bu projenin başarı şansı sıfıra beraber olmuştur (Yergen, 2011).

Öne sürülen ve uygulanan seçenek, batıya gitmek ve Arminna etrafından aşmak olmuştur. Başkent Tiflis'ten Gürcistan'a varmak ve ardından da Türkiye'ye Akdeniz'de Ceyhan limanına gitmek öne sürülmüştür. Bu seçenek en mantıklı seçim olmuştur. Rusya, bu projenin uygulanmasına olumlu yaklaşmamıştır (Yergen, 2011). Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve Azerbaycan ise projenin uygulanmasını hızlandırmak için Azerbaycan operasyonel şirketine baskı yapmaktaydı. Projenin başlangıcında, projeyi başlatmak için üstesinden gelinmesi gereken iki sorun vardı. Birincisi, Azerbaycan Uluslararası Şirketi'nin, kurucu şirketlerini istihdam için ikna etmesi ve anlaşmayı imzalamalarını

sağlamasıydı. Bu sorunun üstesinden gelmek için Birleşik Devletler, tarafların lobisinde büyük rol oynamıştır.

İkinci sorun çevre STK'larının muhalefeti, Gürcistan'daki Burjumi yaylarının yakınındaki boru hattının geçişinden kaynaklanmaktaydı. Bu engel, yatırım yapan şirkete ciddi bir tazminat ödenmesiyle de aşılmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan projesi, 21. yüzyılın en önemli mühendislik projelerinden biri olarak nitelendirilmiş olup, 2006 yılında boru hatlarının inşasının tamamlanması ve aynı yıl içinde boru hatlarında petrolün Türk Ceyhan limanına pompalanmasıyla işe başlamıştır. Uluslararası pazarlara günde bir milyon varilden fazla ihracat yapılmıştır (Yergen, 2011).

ABD ve Avrupa Birliği bu projenin uygulanmasıyla, Hazar petrolüne erişimden, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesinden, Rus petrolüne Avrupa bağımlılığının azaltılmasından ve ABD'nin Basra Körfezi'nin petrolüne bağımlılığının azaltılmasından yararlanmıştır. ABD'nin NATO'ya katılmaları için onları teşvik etmek amacıyla Azerbaycan ve Gürcistan ile ilişkileri güçlendirmek için bu projenin uygulanması yoluyla bir hedefe ulaşılmıştır. Ayrıca, Türkiye ve Gürcistan, petrol boru hatları için yıllık transit ücretleri alacak ve indirimli fiyatlardan yararlanarak önemli ekonomik faydalar elde edeceklerdir.

4.6 Kerkük Ceyhan Boru Hattı

Kerkük-Ceyhan Petrol Boru Hattı (Resmi Adı: Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı), Irak'taki Kerkük ve çevresindeki petrol sahasından başlayıp, Türkiye'nin güneyindeki Adana iline bağlı Yumurtalık ilçesinde, Akdeniz'e ulaşan ham petrol boru hattıdır. I. Hat, (986 km), II. Hat (890 km) olmak üzere iki ayrı hattan oluşmaktadır.

Kerkük'ten çıkıp, Türkiye'nin Yumurtalık limanına kadar uzanan ham petrol taşıma hatlarından birincisi 1977'de, ikincisi ise 1987'de devreye girmiştir. Türkiye, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan Körfez Krizi sırasında, Irak'a karşı uygulanan ekonomik ambargo ve yaptırımlara karşılık olarak, 6 Ağustos 1990'da boru hatlarından birini tümüyle kapatıp, diğerinin de kapasitesini düşürmüştür. Birleşmiş Milletler'in, almış olduğu ambargo kararına uygun olarak, 7 Ağustos'ta ikinci hat da tamamen kapatılmıştır. 1995'te Birleşmiş Milletler

Güvenlik Konseyi 986 numaralı kararı (Petrol-Gıda Programı) ile gelir sağlayabilmek için, Irak hükümetinin petrol satmasına izin verilmesiyle Aralık 1996'da sınırlı petrol sevkiyatı için tekrar işletmeye alınmıştır (enerji.gov.tr,petol boru hatları).

Şekil 4.7: Kerkük Ceyhan Boru Hattı Haritası

Kaynak: <http://www.ensonhaber.com/kerkuk-ceyhan-petrol-boru-hatti-onarilacak.html>

Kerkük-Ceyhan boru hattı, terörist Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) unsurlarının saldırılarıyla sabote edilerek, petrol akışının birkaç kez durdurulmasına neden olmuştur. 2014 yılında, İslam devleti boru hattında Irak topraklarını kontrol etmeyi başararak tam bir kesintiye yol açmıştır. Irak hükümeti, Irak topraklarını kurtarmak için ABD'nin desteğiyle askeri hareket yapmaya başladığında, boru hattı çok hasar görmüştür. Irak, eski hattı değiştirmek için yeni bir boru hattı inşa etmeye çalışmıştır. Yeni hat Baiji bölgesinden başlayacak ve Kerkük sahalarından, ham petrolü Ceyhan Türk limanına aktaran Feshkhabur kesişme alanına kadar uzanacaktır (Irak Bakanlığı'nın açıklamasına göre). Irak hükümeti tarafından, Kürdistan bölgesinde Barzani grubunun yürüttüğü referanduma tepki olarak Kerkük ele geçirilmiş ve boru hattını pompalamayı durdurmuştur. Ancak Kürt Peşmerge güçleri, boru hattının kuzey kısmını kontrol altında tutuyordu ve Türkiye üzerinden Ceyhan limanına gaz ve petrol ihraç ediyordu.

Türkiye, Irak'ın Kürdistan Bölgesel Yönetimi tarafından Bağdat'ın isteği üzerine işletilen boru hattını kapatma tehdidinde bulunmuştur. Fakat Ankara bu gerçeği, Bağdat hükümeti ile Erbil arasında nasıl ele alacaktı? Kürdistan Bölgesel Yönetimi tarafından ortaya çıkan referandumun güçlü bir şekilde reddedilmesine rağmen, Türkiye ile Erbil arasında büyük çıkarlar söz konusu olduğundan,

Türkiye Erbil'den düşük maliyetle ve büyük miktarlarda gaz ve petrol ithal etmekteydi. Kürdistan Bölgesel Yönetimi de Türkiye ile sınırın tamamını kontrol etmiş ve Bağdat'taki federal hükümetin Türkiye ile olan geçişlerinde gerçek bir otoritesi olmadığından bunu telafi etmeye çalışmıştır. Türkiye, Avrupa Birliği'nin ardından Irak'ın en büyük ikinci ithalatçısıdır. Bu nedenle, Türk hükümeti Kuzey Irak'ın, Kürdistan Bölgesi'ndeki referandum krizini, büyük bir dikkatle ele almak zorunda kalmıştır. Aynı zamanda KBY, Türkiye üzerinden ihracat için gaz ve petrol boru hatlarının kurulmasını önermiştir. Irak Enerji Bakanlığı, daha önce yaptığı açıklamada, Kerkük'teki petrol alanlarından günde bir milyon varil üretim miktarını artırmayı planladığını ve mevcut üretim oranının dört yüz bin varil olarak tahmin edildiğini açıklamıştır (Kaynak: Alman Haber Ajansı, Reuters).

4.7 Türkiye Boru Hatları İçin Stratejik Bir Yer

Türkiye'nin merkezi coğrafi konumu hakkında Napoleon Bonaparte'nin: "O dar boğazların Ruslara bırakılmasındansa dünyanın yarısını terk etmeyi tercih ederim" sözleri bu önemi destekleyen niteliktedir.

Türkiye doğuda Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan ve İran; batıda Bulgaristan ve Yunanistan; güneyde Suriye ve Irak ile komşudur. Türkiye, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile büyük bir öneme sahiptir.

Türkiye'nin üretici ve tüketici ülkeler arasındaki stratejik coğrafi konumu, Hazar ve Orta Doğu kaynaklarının dünya pazarlarına taşınması için güvenilir ve sürdürülebilir bir güzergah sunmaktadır. Bu kapsamda on yılı aşkın bir süredir Türkiye, önemli adımlar atmış ve büyük ölçekli projelere gereken desteği vermiş bulunmaktadır.

Türkiye, enerji ticaret merkezi olma yolunda emin adımlarla ilerlemekte, ortak fayda sağlayacak, kazan-kazandır ilişkisine dayalı her bir girişime katkı sağlamaktadır. Özellikle son dönemde yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin çok yönlü enerji politikaları ile sadece kendisinin değil, aynı zamanda içinde yer aldığı bölgenin de enerji güvenliğine katkı sağlayan büyük adımlar attığını bir kez daha göstermiştir.

2000 yılından itibaren Türkiye, küresel ölçekte yakından takip edilen projelere yaptığı katkılar ve geliştirdiği çok yönlü enerji politikalarıyla, Batı ile Doğu'yu buluşturan bölgesel güçlü aktör haline gelmiştir. Petrol ve doğal gaz, dünyanın bu bölgesinde kuralları değiştiren ve değiştirmeye devam edecek olan bir role sahiptir. Bu bağlamda Türkiye, kendisinin ve bölgesinin enerji güvenliğini arttırmaya yönelik çok yönlü enerji diplomasisini sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye, çevresindeki hidrokarbon kaynaklarının istikrarlı ve güvenilir bir şekilde Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden dünya pazarlarına ulaştırılması amacıyla ortaya çıkan projelere gereken desteği vermektedir.

Buna ek olarak, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik istikrarı gerçekleştirmek ve ihracatçı ülkeler arasında denge oluşturmak için oluşturulmuş Türk diplomatik rolüdür. Rusya-Ukrayna krizinden sonra, Türkiye Rusya'ya alternatif olmuştur.

4.7.1 Türkiye'yi bir güç dağıtıcısına dönüştürmek için kullanılabilecek hususlar

Türkiye'nin stratejik konumu itibariyle, dünyanın enerji rezervlerinin yarısından fazlasına sahip olan ülkelerin ortasındadır. Türkiye, kaynakları tüketen ülkelere aktarmak için bir köprü haline gelmiştir. Bu stratejik konum ve boru hatları sayesinde, Türkiye tüm iç ve dış seviyelerini etkileyebilecektir.

Şekil 4.8: Türkiye'nin Jeopolitik Konumu haritası

Kaynak: Orta doğu Cehennemi Dar Alanda Jeopolitik İt Dalaşı, İBRAHİM OKÇUOğLU, <http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com.tr/2015/10/ortadogu-cehennemi-dar-alanda.html>

4.7.2 Siyasi etkiler

Türkiye, enerji tedarigi için önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu, zamanımızın en önemli ekonomik kaynağı tarafından enerji musluklarıyla kontrol edilen önemli bir ÷lke olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'yi, boru hatları için kullanan ÷lkeler üzerinde politik ve ekonomik olarak etkili kılmakta, Türkiye'nin dünyadaki Türk siyasal ve diplomatik rolünün etkinliğini güçlendirmektedir. Türkiye üzerinden enerji taşıyan ÷lkeler, dünyadaki (Rusya/ihracatçı, Avrupa Birliği /ithalatçı) merkezi ÷lkelerdir. (Okçuoğlu,2015)

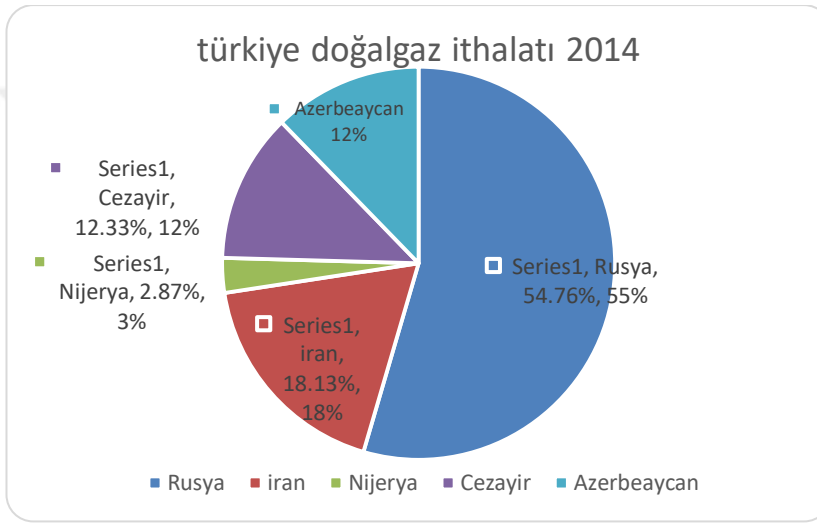
AB ÷lkeleri için tahsis edilen boru hatları, çeşitli konularda Türkiye için bir baskı kaynağı haline gelmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım dosyasını güçlendirmeye de katkı sağlamıştır. Türkiye'nin enerji kaynaklarının iletim hatlarını, AB ÷lkelerine karşı kontrol etmekle stratejik önemini göstermiş, Türkiye'nin güvenliğinin AB içinde olduğu fikrini güçlendirmiştir.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne ihraç edilen enerji kaynaklarının musluklarını kontrol ederek ABD, Almanya ve Fransa'yı, PKK teröristlerinin ve Avrupa Birliği ÷lkelerinin Türkiye'ye karşı bir psikolojik savaşıta lojistik destek ve bilgisini durdurmaya zorlamıştır. Avrupa Birliği ÷lkelerinin Türkiye'deki elçiliklerinin kapatılması ve vatandaşlarının Türkiye'ye seyahat etmeleri konusunda uyarıda bulunma durumları gerçekleşmiştir

Türk hükümetinin enerji güvenliğini istikrarsızlaştırmaktan duyduğu güçlü korku, Rusya ile olan siyasi krizinden sonra ortaya çıkmıştır ki, ihracatçı ÷lkelerden Rusya'ya bağımlılığı azaltmak için miktarlarını yükselterek bu istikrarsızlığı engellemeye çalışmıştır. Rusya'nın, AB tarafından siyasi ve ekonomik yaptırımların uygulanmasından sonra Suriye'deki savaşını finanse etmek için süregelen bir ekonomik kaynağa olan ihtiyacı, doğalgaz ihtiyacının %55'ini Rusya'dan ithal ederek Türkiye'ye gazın kesilmesini engellemiştir. Ancak enerji kaynaklarının çeşitliliği ile Türkiye'nin güvenliği istikrarlı olacak ve Türkiye'nin ithal ettiği ÷lkelerden biri ile siyasi krizden kaynaklanabilecek herhangi bir istikrarsızlıktan korkma söz konusu olmayacaktır.

4.7.3 Ekonomik etkiler

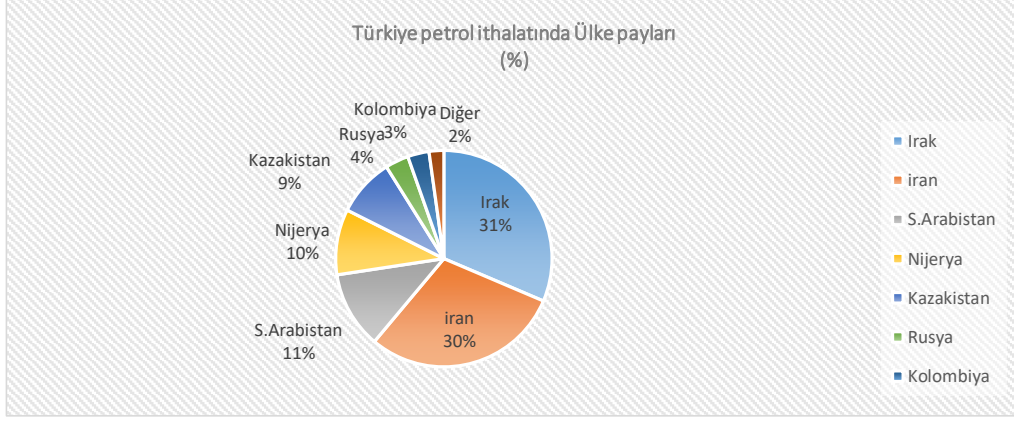
Türkiye, boru hatlarını kendi topraklarından geçirmek ve ekonomik açıdan en yüksek faydayı elde etmek niyetindedir. Bu hat nakit gelirleri, milyarlarca dolar olarak tahmin edilmektedir. Boru hattı Türkiye üzerinden geçince transit ücretleri ve gelirler artırılabilecektir. Türkiye, doğal gaz ve petrol bağımlısı olup, ekonomik sektörleri güçlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye, gaz ihtiyacının %99'unu ithal etmekte ve birkaç ülkeden doğal gaz ihtiyacını sağlamaktadır. Türkiye tarafından 2015 yılında ithal edilen sıvılaştırılmış gaz miktarı 40,4 milyar metreküpe ulaşmıştır.

Şekil 4 9: Türkiye doğalgaz ithalatı 2014

Kaynak: Doğalgaz Piyasası 2014 yılı Sektör Raporu Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu

Türkiye'den doğal gaz boru hatlarının geçişi, dünya pazarlarından indirimli fiyatlarla, düşük maliyetle üretim yapan ülkelere gaz almanın avantajını sağlayacaktır. Bu özellik, Türkiye'ye çeşitli avantajlar getirecek, en önemlisi enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve Türk enerji güvenliğinin I. ve II. Körfez Savaşı'nda olduğu gibi krizlere maruz kalmamasını sağlayacaktır. II. Körfez Savaşı'nda Irak'tan Türkiye'ye petrol tedariki durdurulmuş ve alternatif bir yol olmadığından dolayı Türkiye, petrol kaynakları sıkıntısı çekmiştir. Türkiye aynı zamanda büyük bir kazanım olan gaz pazarlamacılığını da yapmak niyetindedir. Bu politika ile Türkiye geniş ekonomik büyümeye ulaşacaktır.

Şekil 4 10: Türkiye Petrol ithalatında ülke payları %

Kaynak: Doğalgaz Piyasası 2014 yılı Sektör Raporu

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Türk hükümetinin enerji kaynaklarına düşük maliyetli erişimi, Türk vatandaşlarına hizmetlerin fiyatında bir azalmaya yol açacak ve enerji kaynaklarının çeşitliliği, özellikle elektrik üretimi, taşımacılık ve diğer araçlarda kullanılan enerji açısından düşük maliyetli hizmetlere sahip vatandaşlar sağlayacaktır. Boru hattı projeleri aynı zamanda Türk insan kaynakları, proje inşaatı ve işletme süreci için önemli istihdam olanakları sağlamaktadır. Bağlı istasyonlar ve sürekli bakım çalışmaları, birçok işçiye duyulan ihtiyaç anlamına gelmektedir. Tabii ki, eğer ekonomik yarar varsa, bu durum doğrudan sosyal duruma da yansımaya sebep olacaktır ve böylece, Türkiye'nin enerji transferi projelerinden yararlanacağı ekonomik getiri, vatandaşların eğitim, sağlık, yol ve destekleme için kamu harcamaları alanında sağlanan hizmet hacmini artıracaktır.

4.8 Doğu Akdeniz Gazı Çatışması

Tarihsel olarak Doğu Akdeniz, devam eden bölgesel ve uluslararası jeopolitik çatışmaların sahnesi olmuştur. Son yıllarda Doğu Akdeniz bölgesi ciddi gaz keşiflerine tanık olmuştur. Bölge gittikçe önem kazanırken, diğer yandan kıyı ülkeleri arasında yeni anlaşmalar ve ittifaklar kurulmaktadır.

Tarihsel olarak, Doğu Akdeniz bölgesi, ülkelerin petrol ve gaz şirketlerinin hesapları dışında olmuş ve sadece Körfez bölgesi önem sağlamıştır. Doğu Akdeniz bölgesinde gaz ve petrolün keşfinden sonra bölge, kıyı ülkeleri arasında gerginlik yaratarak büyük bir ekonomik önem kazanmıştır. Doğu Akdeniz bölgesindeki en önemli keşiflerden biri; 2000 yılında British Gas Petroleum

tarafından keşfedilen "Gazze Denizcilik" alanı olmuştur. Bu alan Gazze Şeridi sahilinden 36 km uzaklıkta olup, toplam rezervlerinin yaklaşık 1 trilyon metreküplük bir gaz olduğu tahmin edilmektedir (Pamir,2016) .

Ocak 2009'da Tamar alanı keşfedilmiştir. Toplam rezervler 283 milyar metreküp olup ve Kuzey İsrail sahilinden 90 kilometre ve deniz seviyesinden 1650 metre aşağıda bulunmaktadır. 2009 yılı Aralık ayında Afrodit sahası, Kıbrıs adasının güneybatı sahilinde deniz seviyesinden 1.700 metre derinlikte 180 km olarak keşfedilmiştir. Toplam Afrodit rezervinin yaklaşık 198 milyar metreküp olduğu tahmin edilmektedir. Kıbrıs için bu alan, dış ithalata ihtiyaç duymadan yeterli bir yerli gaz ihtiyacını temsil etmektedir. Filistin kenti Hadera'nın 60 km batısında bulunan Dalit sahasının keşfi, yaklaşık 14 milyar metreküp doğal gaz rezerviyle ekonomik olarak verimsiz hale gelmiştir. 2012 yılında, 40 milyar metreküplük bir gaz rezervi olan "Ejderha" alanı, diğeri ise Doğu Akdeniz Havzası'nda 510 milyar metreküp doğal gaz rezervine sahip olan, şimdiye kadar keşfedilmiş en büyük doğal gaz sahası Levathan alanı olmak üzere iki büyük keşif yapılmıştır. Bu alan Hayfa yakınlarındaki Kuzey İsrail kıyılarına 135 km uzaklıktadır. Mısır'da, İtalyan şirketi Eni, Zahr sahasını Akdeniz kıyılarında keşfettiğini duyurmuştur. Büyük rezervler 850 milyar metreküp olarak tahmin edilmekteydi (Pamir,2016).

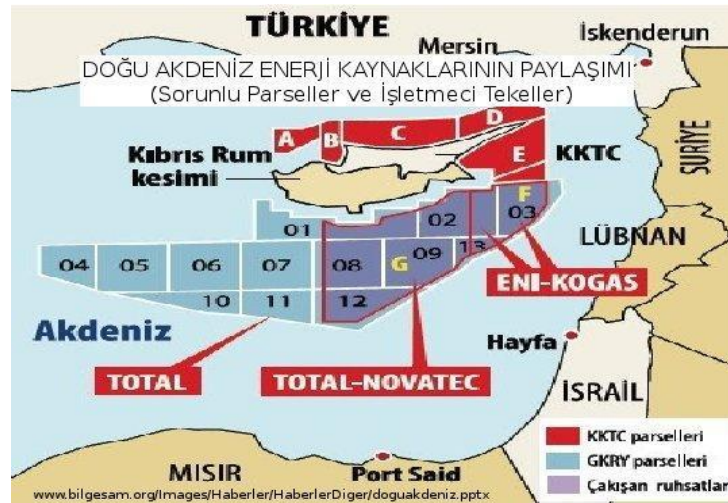
Doğu Akdeniz'e bakan (Türkiye, Yunanistan, Mısır, Suriye, Lübnan, Kuzey Kıbrıs, Güney Kıbrıs, İsrail ve Filistin) devletlerarasındaki denizlerin bölünmesi için yasal çerçeveler nelerdir?

Aralık 1982'de imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, altmış devlet tarafından onaylandıktan sonra, 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu genel anlaşma, denizlerin dört ana bölgeye bölünmesini içermektedir. Bölgesel deniz ve taban çizgisinden en fazla 12 deniz mili uzaklıktaki devletler üzerinde tam egemenlik hakkına sahiptir. 200 deniz mili ile tanımlanan münhasır ekonomik bölge de taban çizgisinden başlayarak ölçülmektedir. Kıta sahanlığı alanı, Yüksek Denizler Sözleşmesi, hidrokarbon ve petrol kaynakları da dahil olmak üzere, hem suda, hem de suda ve karada yaşayan doğal kaynakların kullanımıyla ilgili genel ilkeleri açıkça belirtmiştir. Ancak bu sözleşme genel bir çerçeve olmayı sürdürmektedir. Devletlerin buna uymasını zorunlu kılmamaktadır. Aynı zamanda Mısır ile Kıbrıs arasındaki sınırın

daraltılması konusunda da bir anlaşma bulunmaktadır. İki ülke sözleşmeyi imzalamış ve 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu iki ülke, sözleşmenin 8. maddesi ikinci kısmında tanımlanan orta hat kuralı uyarınca münhasır ekonomik bölgesinin coğrafi koordinatlar olarak belirlendiği görülmektedir (Anees Dayoub,2016). Bununla birlikte, üçüncü maddesinde, üçüncü taraflarla deniz sınırlarını sınırlamak için istişarelerde bulunarak diğer tarafa bilgi vermek ve danışmak için tarafları zorunlu kılmaktadır (Anees Dayoub,2016).

Lübnan ve Güney Kıbrıs arasındaki deniz sınırının sınırlandırılması konulu bir sözleşme de mevcuttur. İki hükümetin 2007'de Denizcilik Anlaşması'nı imzaladıkları ve sözleşmenin üçüncü maddesinin herhangi bir tarafın bir tarafla müzakere etme isteğiyle, bir güney ve altı kuzey olmak üzere iki geçici noktaya göre sınırlandırılmıştır. "Deniz sınırını birinci veya altıncı bölgede herhangi bir noktanın koordinatlarında sınırlamak için diğer tarafa başvurunuz" diye söylenilmiştir.

Güney Kıbrıs adası hükümeti, 2011 yılında İsrail hükümeti ile münhasır ekonomik bölgelerini belirlemek için bir denizcilik sınır anlaşması imzalamıştır. Haifa'nın 150 km kuzeybatısında yer alan ve on iki coğrafi koordinatta 1. Maddenin ikinci maddesinde tanımlanan orta hat kuralına göre de tespit edilmiştir(Anees Dayoub,2016).

Şekil 4 11: Doğu Akdeniz'de gaz alanlarının haritası

Kaynak: <http://arabic.arabianbusiness.com/business/2016/sep/20/422205>

Doğu Akdeniz bölgesinin çatışmaları şu şekildedir:

4.8.1 İsrail-Lübnan çatışması:

Lübnan-İsrail çatışması, Doğu Akdeniz'de, Blok 9 ile sembolize edilen bir petrol sahasına dayanmaktadır. Lübnan hükümeti, tüm alanın Lübnan'ın özel karasuları içinde olduğunu söylemiştir. İsrail, Blok 9'un bazı kısımlarının İsrail'in özel karasuları içinde kaldığını söylemektedir. Blok 9, 860 kilometrekarelik bir üçgen şeklindedir. Blok 9, 2009 yılında ABD şirketi Noble Energy tarafından keşfedilmiştir. 2011 yılında İsrail ve Kıbrıs'ın münhasır, ekonomik bölgeyi sınırlamak için bir anlaşma imzaladıklarında, Lübnan ekonomik bölgesinden yaklaşık 800 metre kare kesilmiştir. İsrail ile Lübnan arasındaki ihtilafta ABD elçisi Frederick Hoff, Lübnan'a 2012 yılında, 860 kilometrekarelik bir alana yayılan ve sözde petrol sahası sayısı dokuz olan bölgeye 360 kilometrekarelik Lübnan karasuları vermek üzere bir teklif sunmuştur. Lübnan böylece ekonomik bölgenin üçte ikisini ve İsrail'in üçte birini almıştır. 9 numaralı alanın tamamı Lübnan'ın münhasır ekonomik bölgesine dahil olduğu için Lübnan hükümeti bu öneriyi reddetmiştir (Anees Dayoub,2016).

Şubat 2018'de Lübnan, Blok 9'da petrol ve gaz arama çalışmaları için Fransız şirketi Total, İtalyan şirketi ENI ve Novatech adlı uluslararası şirketlerden oluşan bir konsorsiyum ile sözleşme imzalamıştır. Bu da İsrail Savunma Bakanı Avigdor Lieberman'ı uluslararası şirketlere katılmamaya çağırmıştır.

İsrail, birçok durumda Blok 9'u korumak için Banan'a karşı askeri güç kullanmakla tehdit etmiştir. Lübnan'ın, Akdeniz'in bu kesimindeki doğal gaz payının 672 milyar metreküp olduğu tahmin edilmektedir. Bu rezervler Lübnan'ın dünya borcunun en yüksek seviyelerinden biri olan 2017 yılının sonunda 77 milyar dolara ulaşan genel borcunu azaltmasına yardımcı olabileceğini belirtmektedir (Pamir, 2016).

16 Şubat 2018'de Amerika Birleşik Devletleri, Yakın Doğu İlişkileri Dışişleri Bakanı David Satterfield aracılığıyla deniz ve kara sınırlarında Lübnan ve İsrail arasında yeniden arabuluculuk yapsa da, Lübnan hükümeti teklifi tekrar reddetmiştir.

4.8.2 Kıbrıs Türk çatışması:

Türkiye, Birleşmiş Milletler Münhasır Ekonomik Bölgenin Belirlenmesine İlişkin Sözleşmeyi imzalamamıştır. Türkiye'nin bu anlaşmayı imzalamamasının temel

nedeni, Ege Denizi'ndeki Yunanistan ve Güney Kıbrıs adası ile ilgili sınır sorunlarından kaynaklanmaktadır.

Türk hükümeti açısından bakıldığında, Güney Kıbrıs hükümeti tarafından uluslararası petrol şirketleri ile işbirliği içinde yürütülen arama ve kazı çalışmaları yasa dışıdır. Türkiye, Kıbrıs adasının kuzey kesiminde Türk Cumhuriyeti ve Türklerin yasal haklarını dikkate almayan tüm araştırma ve araştırmalara karşı durmaktadır. Adaya karşı keşfedilen tüm gaz kaynakları Kıbrıs adasının tüm sakinleri içindir ve birbirleriyle tanımlanmalı ve geliştirilmelidir. Türk hükümeti, komşu ülkelerin, Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesini atlatması halinde, Doğu Akdeniz'de arama ve sondaj gemilerine karşı askeri müdahale de dahil olmak üzere her türlü yolla müdahale etmekten kaçınmayacağını defalarca belirtmiştir.

Türk hükümeti, Kıbrıs'ın güneyindeki ada hükümeti tarafından yürütülen kazılar ve araştırmalar için Birleşmiş Milletler'e itiraz belgesini göndermiştir. Yasal tartışmalara gelince, Prof. Dr. Sertaç Başeren'in beyanları bu yöndedir: "Türkiye, 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'ne ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf değildir. Ulusal hukukta kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) düzenlemeleri bulunmamaktadır. Türkiye, GKRY ile Mısır Arap Cumhuriyeti Antlaşmasının gerçekleştirilmesinden sonra, 2 Mart 2004 tarihinde verdiği bir nota ile konuyla ilgili görüşlerini açıklamıştır. Doğu Akdeniz'de özellikle 32,16' 18" meridyenin batısında kalan sahalarda MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye'nin yerleşik uluslararası hukuktan doğan mevcut hukuki egemenlik haklarını ilgilendirdiğini beyan etmiştir. 32, 16' 18" meridyenin batısında, MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasının, bölgedeki ilgili devletlerarasında, hakça ilkelere dayalı antlaşmalarla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Hakkaniyet ilkesine göre paylaşım). Uluslararası hukuktan kaynaklanan bu sebeplerle, söz konusu anlaşmayı tanımadığını; otuz yedi deniz yatağı, deniz yatağının altı ve üzerindeki su kitlesi dahil olmak üzere 32,16'18" meridyenin batısında sınırlandırma sahası ile ilgili tüm hukuki hakların saklı tuttuğunu bildirmiştir.

Son olarak da bir bütün olan Kıbrıs'ı, yani Kıbrıslı Türkleri ve Kıbrıslı Rumları birlikte temsil edecek hukuki ya da fiili tek bir otorite bulunmadığına işaret

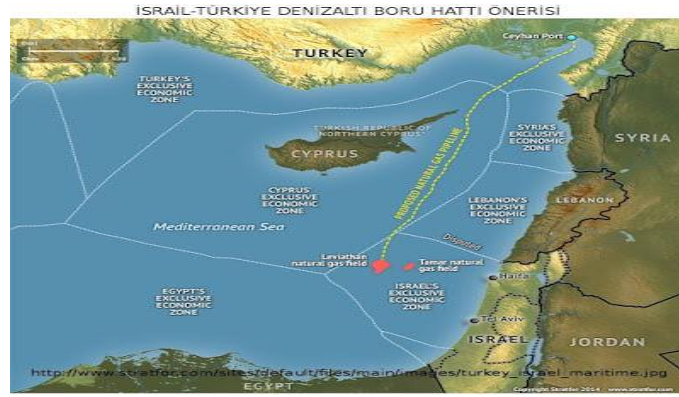
etmiştir. Türk deniz kuvvetleri, Doğu Akdeniz'de arama yapmaya geldiklerinde çeşitli petrol şirketlerinin gemilerini ele geçirmişlerdir.”(Pamir, 2016)

4.8.3 İsrail'den Avrupa'ya Gaz Boru Hattı Projesi:

Avrupa hükümetleri ve İsrail Hükümeti, doğal gazın İsrail'den Avrupa'ya taşınması ve 2025 yılında projenin tamamlanması için hedef tarih belirlemesine yönelik bir Akdeniz boru hattı projesinin uygulanmasına devam etme taahhüdünü açıklamıştır. Proje, Doğu Akdeniz'de İsrail ve Kıbrıs tarafından keşfedilen gaz sahalarından, Yunanistan ve İtalya'ya altı milyar avro (6,4 milyar dolar) maliyetle 2.200 km'lik bir deniz boru hattı inşa etmeyi amaçlamıştır. İsrail, İtalya, Yunanistan ve Kıbrıs Enerji Bakanları, Tel Aviv'deki bir toplantı sonrasında AB İklim ve Enerji Komisyonu Üyesi Miguel Arja Scanetti'nin de yer aldığı bir basın toplantısında söz almıştır. Proje tamamlandığında, Avrupa kıtasının Rus enerjisine bağımlılığını azaltacaktır. Dört bakan, projenin fizibilite çalışmalarının tamamlandığını doğrulamıştır. Ancak kuruluşundaki çalışma birkaç yıl sonra başlayacak, önümüzdeki yıllarda altı ayda bir toplanmayı kabul ettiler. İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz, bu proje dünyanın en uzun ve en derin su altı boru hattı olacağını söylemiştir. Projenin gelişmekte olan şirketlerinden Poseidon'un CEO'su Elio Rigieri, "Gazın fiyatı düştü, ancak projenin mali açıdan uygulanabilirliği, artan gaz fiyatlarına ilişkin beklentilere dayanıyor" dedi (Al Jazeera,2017) .

Kıbrıs Rum gazetesi tarafından hazırlanan daha önceki bir rapora göre, boru hattı Avrupa pazarına gaz tedarik etmek için Yunanistan ile İtalya arasındaki bölgedeki Kıbrıs'ın Afrodit ve diğer gaz sahalarıyla Liviatan sahasını bağlayacaktır. İsrail Globes sitesine göre boru hattı, Yunanistan ve İtalya arasındaki IGI boru hattını karşılamak ve İtalya'da sona ermek üzere, Kıbrıs ve Yunanistan üzerinden İsrail'in Liviatan bölgesinden işletileceği söylenmiştir.

Ama İsrail, Türkiye üzerinden gaz ihraç etmeyi hedeflemiştir. İsrail Cumhurbaşkanı Benyamin Netanyahu, Türkiye Cumhuriyetinden özür diledikten sonra, Türkiye'nin jeopolitik önemini İsrail'e yansıtarak Marmara gemisinin kurbanlarına 20 milyon dolar ödeme yapmıştır. İsrail'in Türkiye'den AB'ye boru hattı inşaatı, Türkiye'nin küresel gaz pazarındaki önemini artıracak, Rus gazına Avrupa bağımlılığını azaltacaktır (Pamir,2016).

Şekil 4 12: İsrail - Türkiye Boru Hattı Projesi Haritası

Kaynak: <http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com.tr/2015/10/ortadogu-cehennemidar-alanda.html>

İsrail'den Türkiye'ye gaz boru hattı inşaatı, Amerika Birleşik Devletleri için önemli bir başarı olacaktır. Washington, Orta Doğu'daki müttefiki Avrupa enerji dinamiğini değiştirmek istemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Netanyahu'yu Türkiye'ye özür dilemesine itmesi sürpriz bir durum olarak algılanmamıştır.

4.9 Arap Körfez Petrol Boru Hatları:

Petrol İhraç Eden Arap Ülkeler Örgütü Ekonomi Otoritesi (OAPEC) Direktörü, Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerindeki petrol rezervlerinin 2016'da 496,5 milyar varil olduğunu tahmin etmekteydi. Bu rezervler, toplam dünya rezervlerinin %39'unu ve Arap ülkelerinin toplam rezervlerinin %70'ini temsil etmektedir (Kuwait - Gulf Online,2015).

Körfez ülkeleri, enerji kaynaklarının uluslararası pazara ihracatı konusunda petrol ekonomilerine dayanmaktadır. Körfez ülkelerindeki enerji güvenliği kavramı, arz güvenliği ve uluslararası pazarlara güvenli erişim ile bağlantılıdır. İran tarafından kontrol edilen Hürmüz Boğazı, Körfez devletlerinin karşılaştığı en önemli sorunlardan biridir. Uluslararası toplum İran'ı nükleer programından vazgeçirdiğinde, İran petrol tankerlerine ve uluslararası ticarete yönelik trafiği durdurmayı her zaman tehdit etmiştir. Günlük olarak, Hürmüz Boğazı, uluslararası pazarlar için günde 17 milyon varil petrol taşımaktadır.

Şekil 4.13: Hürmüz Boğazı Haritası

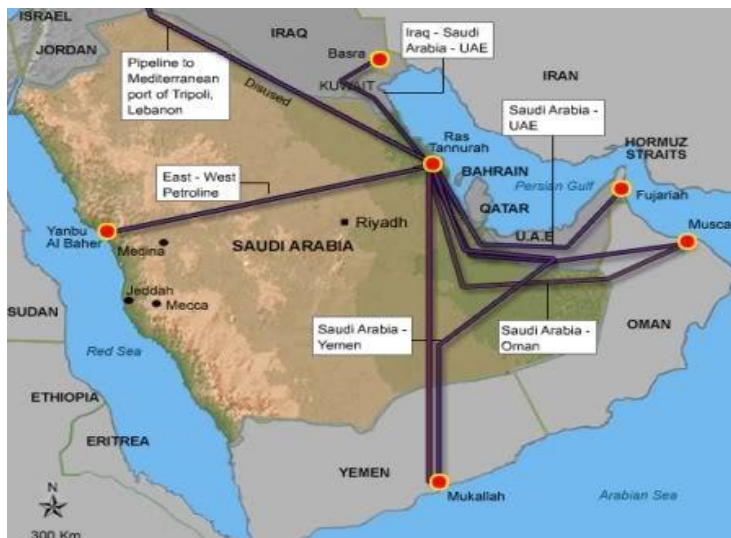
Kaynak: <http://www.dunyabulteni.net>

Bu nedenle Körfez ülkeleri, Hürmüz Boğazları'nın ötesindeki boru hatlarının yapımıyla alternatifler yaratmaya çalışılmıştır.

Hürmüz Boğazı'ndan kaçınmak için önerilen projeler:

4.9.1 Suudi boru hattı Yemen limanları projesi:

Boru hattı, Suudi Arabistan'ın güneyindeki petrol ve doğalgaz alanlarından 350-400 kilometre arasında, Arap Denizi'ndeki Yemen limanlarına kadar uzanmaktadır. Bu hat Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Kuveyt ve Katar arasındaki üretim alanlarına bağlanmaktadır. Projenin amacı, Hürmüz Boğazı ile mücadele etmek ve Hürmüz Boğazı'na yönelik tüm İran tehditlerinden kaçınmaktır. Ancak genç Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, Suudi Arabistan'ın kontrolünde Yemen'de bir boru hattı inşa edilmesini kabul etmemiştir (Kamali,2016).

Şekil 4 14: Körfez ülkelerinde tedarik hatları Haritası

Kaynak: <http://www.alsayyaad.net/>

2008'de Yemen'deki ABD büyükelçiliğinden Wikileaks tarafından elde edilen gizli bir mesaj ortaya çıkmıştır. Yemen'deki bir İngiliz diplomat, ABD büyükelçiliğindeki siyasi memur olan Bolf, Suudi Arabistan'ın bir boru hattı inşa etmek istediğini ve bunu koruyacağını, işleteceğini ve tamamen sahipleneceğini söylemiştir. Güney Suudi Arabistan'dan, Yemen'in Arap Denizi'ndeki limanlarına Hadramout üzerinden bir boru hattı geçmektedir.

Mart 2015'te ABD Askeri Danışmanı ve Washington Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nden NATO Anthony Cordesman, Yemen'in Suudi Arabistan'a istikrarı temsil ettiği için Amerika Birleşik Devletleri için büyük bir stratejik öneme sahip olduğunu açıklamıştır.

Suudi Arabistan'ın Yemen'de bir petrol boru hattı inşa etme arzusu James Town'da kıdemli bir siyaset analisti olan Michael Horton ihtiyati bir tedbir olarak algıladığını söylemiştir. Körfez ülkelerinden gelen krallık ve müttefiklerin, İranlı yetkililerin gelecekteki bir çatışmada boğazı kontrol altına almaları halinde Hürmüz Boğazı'ndan geçmek zorunda kalmadan doğrudan Aden ve Hint Okyanusu Körfezi'ne açılmasını sağlayacağını vurgulamıştır.

Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Saleh'e karşı bir devrim, Yemen'de iktidarı terk etmesiyle sona ermiştir. 2012'de Yemen'in yeni başkanlığına Abed Rabbo Mansour Hadi seçilmiştir. Fakat 2014'te Ali Abdullah Saleh ve İran'ın müttefiki Houthi ile meşru hükümete karşı bir ittifak oluşturulmuştur. Cumhuriyet Muhafızları ve Ali Abdullah Salih'e bağlı özel kuvvetler ile işbirliği içinde, Sanaa şehrinin kontrolü ele geçirilmiştir. Hükümete karşı askeri operasyonlar yapan bu gruplar, Yemen'in büyük bölümlerini kontrol edene kadar devam etmişlerdir.

El Huti'nin Yemen'i ele geçirmesinin ve İran'dan gizli askeri destek almasının ardından Körfez ülkeleri, Hürmüz ve Yemen Boğazı'nın kontrolünde oldukları için İran tarafından kuşatıldıklarını fark etmişlerdir. Bu nedenle Suudi Arabistan, 25 Mart 2015'te Yemen'e Fırtına Hazmı Operasyonu denilen Yemen'deki askeri müdahalenin ön eki olarak Yemen'e hava saldırıları başlattı. İlk saldırılar 26 Mart 2015'te başladı. Umman dışındaki beş Körfez ülkesi de dahil olmak üzere, on ülkenin uluslararası koalisyonu oluşturulmuştur.

Suudi Arabistan'ın önderliğindeki Arap koalisyon güçlerinin müdahalesi sonrasında, bu güçler el-Houthi ve Salih, El-Kaide tarafından kontrol edilen toprakların büyük bölümlerini ve boru hattı boyunca uzanan Hadramout ve Mukalla limanının en önemli bölgelerini geri getirebilmişlerdir. Mukalla kentinin ve Yemen'in güneydoğusundaki Hadramout eyaletinin limanlarının serbest bırakılmasından sonra, Suudi petrol boru hattı projesi Yemen aracılığıyla kurulmuştur. Gözlemciler, Yemen ve Suriye'deki İran müdahalelerinin Körfez Devletlerinin Hürmüz Boğazı'ndan kurtulmasını ve petrol ihracatını güvenceye almak için Suudi ve diğer Körfez ülkelerinden Yemen'in güney limanlarına bir petrol boru hattı inşasının başladığını düşünmüştür. Yemen petrol uzmanı Labib Nasher, tüm Körfez ülkelerinin İran'dan ve diğer tehditlerden kaçınmasının en iyi yolunun, Umre kıyıları veya Arap Denizi'ndeki Hadramout dahil olmak üzere boş mahallede petrol taşınması olduğunu söylemiştir (Kamali,2016).

Daha önce, Körfez ülkeleri gaz ve petrol boru hatları projesini açıklamıştır. (Kuveyt ile Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman arasındaki petrol ve gaz boru hattı) Proje, Kuveyt'ten Birleşik Arap Emirliklerine, Umman Sultanlığı limanına kadar, kriz sırasında Hürmüz Boğazı'ndan geçişi engellemek amacıyla uzanmaktaydı. Ancak İran'ın Şii-hakimiyeti altındaki Umman Sultanlığı ile yakınlaşması ve güçlü ilişkileri, özellikle de İran ve Umman arasındaki gaz boru hattı projesinin yürürlüğe girmesinden sonra, 2013 yılında iki ülke arasında bir boru hattı anlaşması imzalanması uygun görülmüştür. İran, Umman'ı Kuveyt'ten ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden uzanan projenin uygulanmasını kabul etmemeye zorlamıştır.

4.9.2 Doğu-batı Suudi boru hattı:

Suudi Arabistan'ın doğu kesiminde, Arap Körfezi kıyılarına yakın bir petrol rafinerisi boru hattı bulunmaktadır. Suudi Arabistan'ın batısındaki Yanbu limanından Kızıldeniz'e kadar uzanmakta olan bu boru hattı 1.200 km uzunluğundadır. Saudi Aramco, boru hattının kapasitesini günde 5 milyon varilden günde 7 milyon varile çıkaracak projeyi gerçekleştirmek için hazırlanmaktaydı. Doğu bölgesinde petrol alanlarından ham petrolün Kızıldeniz kıyısında ihracat limanlarına taşınması gerekmektedir.

Saudi Aramco, 2014 yılı sonunda projenin mühendislik detaylarının % 90'ından fazlasının, ham petrolün kapasite açısından dünyaya taşınması için en büyük boru hattının başlamasına yönelik hazırlıkların tamamladığını söylemiştir.

Proje aynı zamanda yoldaki kamyon sayısını azaltmanın ekonomik faydalarına da katkıda bulunacaktı. Suudi petrolünün dünyanın çeşitli ülkelerindeki tüketim bölgelerine akışı için yeni ve güvenli çıkışlar açmanın stratejik yararlarına ek olarak, Hürmüz stratejik Boğazı'nın herhangi bir siyasi durum nedeniyle navigasyonu engellemesi durumunda bu durumun etkilenmemesini sağlamaktı (Al-riyadh newspaper ,Aqeel2015) .

4.9.3 Arap körfezini arap denizi'ne bağlayan kanal projesi (suudi yüzyıl projesi)

Suudi Arabistan, Arap Körfezini Arap Denizi'ne bağlayan dünyanın en büyük endüstriyel deniz kanalını oluşturmayı düşünmektedir. Hürmüz Boğazı'nı atlatmayı ve Suudi petrolünün transferini dağıtmayı hedeflemiştir. Mühendis Esmat Abdel Hakim, Suudi Mühendisler Kurumu tarafından yayınlanan "Mühendis" dergisi tarafından yayınlanan uzun bir raporda, projenin Körfez'den başlayan ve petrolün taşınmasında kullanılan Yemen ve Umman sınırları boyunca Krallık'ta çöl boyunca uzanan bir deniz kanalının kurulmasına bağlı olduğunu söylemiştir. Suudi Arabistanlı Okaz gazetesinde çıkan haberlere göre, bu projenin çalışması yedi yıl önce başlamıştır. Nükleer enerjinin üretilmesine ve toplam 50 gigawatt'lık on nükleer enerji santralının inşasına aktarılmasını hedeflemektedir.

Kanalın büyüklüğü, 1000 km uzunluğunda ve 500 m genişliğinde 600.000 kilometrekarelik bir alanı kapsayan Suudi Arabistan'da bulunmaktadır. Kanal 125 metre genişliğinde ve 25 metre derinliğindedir. Körfez ülkeleri için kanalın stratejik önemine işaret eden çalışma, Körfez petrolünün ihracatı için de önemli bir petrol koridoru oluşturacaktır. Katar, BAE ve Kuveyt petrollerini bu kanaldan, Hürmüz Boğazı'ndan uzakta Arap Denizi'ne aktarabilecektir (News Okaz , Al-Awad,2016).

Eng. Abdülaziz El Suhaibani Al-Riyad gazetesine yaptığı açıklamada, kanalın tahmini maliyetinin 5 milyar ABD doları olduğunu söylemiştir. Yemenli bir ekonomist olan Yassin al-Tamimi, "Jeopolitik ihtilaf bağlamında Hürmüz Boğazı'na alternatif bir güzergah olarak bir su kanalı projesi kullanılacak." (News Okaz , Al-Awad,2016) dedi.

Ancak şimdilik bu durum zor olarak görünmektedir. Çünkü Yemen, projenin önemli bir parçası olsa da, böyle egemen bir karar vermek için politik olarak nitelikli değildir. Böyle büyük bir projenin uygulanmasının, karar vermesi gereken partinin Yemen'in birleşik ve istikrarlı bir siyasi durumu olduğunu garanti etmesi gerekmektedir.

Arap Körfezi ülkelerinin tüm proje hedefleri, Hürmüz Boğazı'ndan gelen trafikten kurtulmak ve İran'ın baskısından kurtulma çabalarıydı. Bu projelerden bazıları istikrarsızlık halindeki Yemen'den geçiyordu ve bu projeleri hayata geçirmek için Yemen'de politik ve sosyal istikrarın olması şarttır. Bu projelerin uygulanması için Yemen'de güvenlik ve istikrarın sağlanması, Suudi Arabistan liderliğindeki Arap ittifakının müdahalesinin amaçlarından biri olmuştur.

4.10 Suriye'de Tedarik Yolları Üzerindeki Çatışma

15.03.2011 tarihinde Suriye'de siyasi özgürlük ve reformların oluşması, yolsuzluğun ortadan kaldırılması çağrısında bulunan bir halk devrimi ortaya çıkmıştır. Barışçıl protestolar 2012'ye kadar devam etmiştir. Esad, Suriye halkı ile çatışmaya girdiğinin farkına vardı. Mübarek rejimini deviren Ben Ali ve Kaddafi devrimleri gibi kendi kaderini belirleyecekti. Protestocuları bastırıp silah almaya zorlayan Esad, Suriye örneğini uluslararasılaştırmanın en iyi yolunu gördü. Rejiminin kaderini, Suriye topraklarında bölgesel ve uluslararası güçler arasındaki çatışmanın sonucuna bağlamıştır. Ona rejiminin devrilmesinden sonra kaçma fırsatını tanıyacak ve bu çatışmanın getireceği değişikliklere göre daha fazla koruma sağlayabilecekti.

Suriye savaşı, bölge tarihinin en kanlı ve karmaşık savaşlarından birisidir. Suriye savaşının karmaşıklığı, Suriye'nin bölgesel ve uluslararası politikadaki konumunun jeopolitik faktörleri ve coğrafi etkilerinden kaynaklanmaktadır. Esad rejiminden binlerce askerin ve generalin ayrılmasından, Suriye'deki itaatsizliğin artmasından sonra Esad, çökmek üzere olduğunu anladı. Ancak Esad rejimi, İslamcılarını kullandı ve uluslararası toplumda arzu edilmeyen İslami milislerin kurulmasını kolaylaştırdı. Esad rejimi, Sednaya hapishanesinden çok sayıda İslami düşünürü çıkardı. Kaosun yayılması için sınır geçişlerinde Özgür Suriye Ordusu kuvvetlerinin kontrolünü kolaylaştırdı. 24 Ocak 2012'de Esad rejimi, El Nusra'nın kurulmasını ilan eden ve Suriye'de bir İslami hükümet kurmak için bir

açıklama yapan Muhammed el-Julani'nin davetinden yararlandı. Suriye'de DEAŞ güçleri kuruldu. DEAŞ, Suriye'nin kuzeydoğusundan Suriye-Irak sınırına kadar uzanan Suriye'nin büyük bir bölümünü işgal etti.

Afrin, Hasakah ve Qamishli'deki Kürt çoğunluklu bölgelerde, Kürt güçleri oluşturulmuş, başlangıçta Kürt koruma birimleri kendi bölgelerini korumak ve yönetmek amacıyla kurulmuştur. 2015'te Kürt güçleri askeri güçler oluşturmaya başlamıştır. Kürt güçleri terör örgütüne ait olduğunu açıkladı ve Suriye'den ayrılmak istiyorlar. Bazı Kürt partileri, Suriye'nin federal bir devlet olmasını istiyor.

Sonuç olarak Suriye'de 4 farklı askeri güç mevcut olmuştur:

- Özgür Suriye Ordusu gücü, Körfez ülkeleri, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından destekleniyor.
- Esad rejimi; Rusya, İran ve Lübnan Hizbullah'ı tarafından destekleniyor.
- Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen Kürt güçleri
- İslam cepheleri.

4.10.1 Oyuncular

Özgür Suriye Ordusu, 3 Ramazan 2012 (Hicri) tarihinde Halep şehrine girmesinden sonra, El-Nusra'nın kuruluşu, Suriye rejiminin yanı sıra İran kuvvetlerinin ve Hizbullah'ın girişi, İslam devletinin kuruluşunun ilanından sonra, Suriye savaşı uluslararası boyutlar almaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Suriye savaşı yeni bir dönem almıştır.

2013 yılında Türkiye, Körfez ülkeleri ve ABD tarafından desteklenen Özgür Suriye Ordusu, Suriye'nin büyük kesimlerini kontrol edebilmiştir (haritası).

İran, Suriye rejiminin çökmek üzere olduğunu anlamış ve doğrudan 60.000 savaşçının yanı sıra Irak ve Afganistan'dan Hizbullah ve Şii milis güçlerine askeri güçler göndermeye karar vermiştir. Financial Times, son altı yıl boyunca Suriye'ye gelen ve İran'ın arkasındaki büyük bir Şii milis grubunun parçası olduklarını ve ideolojik olarak rakip Sünni devletlere karşı bölgesel hegemonyayla mücadele ettiklerini söyleyerek Suriye'ye gelen yabancı Şii Müslümanlar hakkında bir rapor yayınlamıştır. Suriye'deki bütün Şii milisler

General Qassem Soleimani'nin komutası altında birleşmiştir. İran'ın Lübnan'da Hizbullah'a silah göndermek için güvenilir bir müttefik ve emniyetli bir geçiş olarak güvenilirliğini kanıtlayan Esad rejimini destekleme nedenleri vardı. Suriye üzerinden İran'ın doğal gaz boru hattı projesi için bir kanal olacağı söylenilmiştir. İran, Suriye'de askeri müdahalede bulunmadığını, Esad'ın çöktüğünü defalarca belirtmiştir.

10 Eylül 2014'te Obama, Suriye'deki DEAŞ'a karşı baskınların başladığını duyurmuştur. 19 Eylül'de Fransa, DEAŞ'a karşı birkaç hava saldırısı gerçekleştirerek kampanyaya katılmıştır. 23 Eylül'de Bahreyn, Ürdün, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, Suriye'deki DEAŞ'a ilk baskınlarını başlamış, ardından koalisyon ülkelerinin sayısı yirmiden fazlaya çıkmıştır.

Suriye ve Irak'ı; Amerika, İngiltere, Fas, sadece Irak'ta; Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İtalya (eğitim kuvvetleri), Hollanda ve Yeni Zelanda (lojistik destek, birliklerin eğitimi), Norveç, İspanya, Türkiye ve Portekiz.

Sadece Suriye'de; Katar, Ürdün, Bahreyn, Suudi Arabistan, BAE (Source: Al Jazeera,2017).

Koalisyon güçlerinin ve Kürt güçlerinin El Rakka'yı ve Deir el Zour'u tahrip ettiği büyük mücadelelerden sonra, ABD'deki Kürt destekli Kürt güçleri, İslam devletinin kontrol ettiği toprakların % 97'sini kontrol etmeyi başarmıştır. Bu güçler, Arap topraklarını DEAŞ ile savaştıkları bahanesiyle kontrol etmeye devam etmektedir.

30 Eylül 2015'te Rusya, Suriye'deki Esad güçlerinin yanında DEAŞ'la savaşaacağını açıklamıştır. Ancak Rus hava kuvvetlerinin Suriye'deki ilk saldırılarıyla, Humus ve Hama köylerini hedef almıştır. Rusya, İslam devletini hedef aldığını iddia etmiştir. Suriye'deki İslam devleti bölgelerinin Halep'in kuzeydoğusundan Suriye-Irak sınırındaki Albuqmal şehrine kadar uzandığı bilgisi ile Rus kuvvetleri sadece Suriyeli muhalefet pozisyonlarını bombalamıştır. 2017'de Esad rejimi, Suriye muhalefet güçleri tarafından Humus, Şam, Hama ve Halep'te kontrol edilen alanların çoğunu geri almıştır. Rusya, bu müdahalesinden

Konseyi dışındaki Suriye'deki ABD müdahalelerini reddetmiştir. Rusya, Suriye'deki doğrudan askeri müdahalesiyle Batı ülkelerine yönelik uluslararası iradesini göstermiştir.

Batılı ülkelerin liderleri, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri, Esad rejiminin meşruluğunu yitirdiğini ve çöküşünün yakın olduğunu söylemiştir. Fakat Rusya, Suriye'ye askeri müdahalesiyle, Esad'ı bölgesel ve uluslararası muhalefetine rağmen iktidarda tuttu. Rusya, Suriye'deki askeri varlığını Tartous kentindeki Rus üssünü korumak ve özellikle Çeçenistan'dan gelenler olmak üzere DEAŞ ile savaşmak için askeri varlığını ilan etti. Ancak Rusya, Özgür Suriye Ordusu ile savaştı ve en önemli Suriyeli muhalefet bölgelerini (Halep) İran güçleri, Şii milisler ve Hizbullah ile kontrol etmeyi başarmıştır. Rusya, Suriye çölünde sadece DEAŞ güçleriyle savaştı. Rusya'nın Suriye'deki hedeflerinden biri de, İran'ın Suriye topraklarını tam olarak kontrol etmemesidir. Rusya'nın Suriye'ye müdahalesi, Rusya'nın uluslararası iradesini dayattığı ve Orta Doğu'da bir dayanak oluşturduğu en önemli olaylardan biri olmuştur.

ABD, İran'ın Suriye'yi tam olarak kontrol etmediğinden emin olmak için Suriye'de askeri üsler kurmaya niyetlenmiştir. Orta Doğu'da enerji kaynaklarının ve tedarik yollarının korunması, Suriye kıyılarında Rus üsleri ve savaş gemilerinin varlığının ardından, ABD Suriye'de üsler kurmaya çalışmaktadır. ABD, Suriye ve Irak'taki İslam devletiyle savaşmak için uluslararası bir koalisyon kurmuştur. Ancak ABD, Suriye'ye askeri üsler kurmak için askeri birliklere ve bir askeri hava limanına ihtiyacı vardı. Tesis ettiği Ain Arab Copani bölgesindeki en önemli üsleri kurmaya ve Irak ile sınır bölgesinde Almanya ile ortak bir askeri üs kurmaya karar vermiştir. Suriye'deki ABD-Avrupa varlığı sayesinde Amerika, savaşın ve Suriye'nin geleceğinin en önemli aktörlerinden biri olmaya devam edecekti. Suriye'deki bu Amerikan varlığı, bir şekilde Suriye'nin tüm tedarik yollarını kontrol etmede Rus politikasını kısıtlayacaktı. ABD, Esad rejiminin ani düşüşü ve İslamcıların Suriye'deki iktidarı kabul etmesinden endişe duymaktadır.

1979'da İslam Devrimi, İran'da başarılı olmuştur ve İran bu devrimi, komşu Arap ülkelerine ihraç etmek istemiştir. Körfez devletlerini, Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'e, İran'ın genişlemesini durdurmak için bir savaş başlatması için destek vermeye çağırmıştır. ABD'nin Irak'a karşı savaşından sonra İran, Irak hükümetini kontrol edebilmekteydi. İran, dini inançlarını yeniden ihraç etmek ve

Şiiliği Arap bölgesinde yaymak niyetindeydi. Suriye'nin merkez olmasını ve projesinin başlamasını istiyordu. İran'ın Suriye'deki en önemli hedeflerinden biri de Şiiliği yaymaktı. Suriye'de 2005'ten beri Deir al-Azur ve el-Rakka'da Şiiliğe yönelik kampanyalar başlatıldı. Suriye'ye doğrudan İran müdahalesi sonrasında, Şii kampanyaları çok büyük etki yaratmıştır.

İran, Suriye'nin Orta Doğu'da bölgesel rakipleri olarak gördüğü Türkiye ve Körfez ülkelerine bağlı Sünni mezhebinden bir rejimi Suriye'ye gelmesini istemiyor. Türkiye ve Körfez ülkeleri, Suriye'deki çıkarlara katılıyordu. Körfez ülkeleri, özellikle Suudi Arabistan Krallığı, Arap ülkelerinde İran'ın genişlemesini reddediyordu. Körfez ülkeleri, özellikle de Suudi Arabistan Krallığı, Arap ülkelerinde Arap genişlemesini reddediyordu. Körfez ülkeleri, İran'ın Suriye'deki genişlemesini ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak görüyordu. Bu nedenle Körfez ülkeleri, İran müttefiki olan Esad rejiminin devrilmesini destekliyordu. Körfez ülkeleri Suriye'yi, Türkiye ve Avrupa'ya açılan kapı olarak görmektedir.

Türkiye, Esad'ı devirmek isterken, gelecekte Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt devletinin olmaması arzusunu tehdit etmekteydi. Suriye devrimi ve Suriye rejimi protestocuları öldürmeye başladıktan sonra Türkiye, Suriye'yi iç savaşa sürüklenme yöntemini reddetmiştir. Bu nedenle, Türk hükümeti, eski Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, Esad'ın protestoculara gösterdiği muameleyi reddetmesi ve felaketle sonuçlandığını ifade etmesi için Suriye'ye defalarca gitmiştir. Lakin Suriye rejimi protestoculara karşı aynı baskıcı politikayı sürdürmeye devam etmiştir. Türkiye, Esad'ın iktidardan devrilmesini desteklemekte devam ediyordu. Esad'ın Türkiye'ye tepkisi, Kuzey Suriye'deki Kürtlerin kendi bölgelerini yönetme hakkını vermek oldu. Kürt güçleri Suriye'yi bölme ve Rogava bölgesini kurma projesini duyurduktan sonra Türkiye, Afrin'den terörist unsurları çıkarmayı amaçlayan Zeytin Dalı harekâtının başladığını duyurdu. Türkiye daha önce Bab kentinde DEAŞ'a karşı Fırat Kalkanı'nı işletmiştir. Türkiye, Suriye'nin güvenliğini Türkiye'nin güvenliği olarak görüyordu. Bu sebepten, Necmettin Erbakan bu sözleri vurgulamıştır: "Batılı ülkeler Suriye'yi hedeflediklerinde, ana hedefin Türkiye olduğunu biliyorlardı".

4.10.3 Suriye'deki gaz boru hatları savaşı

Bir ülkenin jeopolitik konumu, bölgesel ve uluslararası çevre için farklı etkiler sağlamaktadır. Bölgesel ve küresel faktörler arasında anahtar faktörler yer almaktadır. Bu faktörler etnik, dini, tarihi, ekonomik, sosyal ve coğrafi faktörler olup devlet politikasına rehberlik etmede önemli bir rol oynamaktadır.

4.10.3.1 İslami dostluk boru hattı veya şii boru hattı

Doğal gaz boru hattı projesi, güneybatı İran'daki Fez sahasından Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden Avrupa'ya uzanmaktadır. Avrupa, Suriye ve Irak'taki tüketicilere doğal gaz tedarik etmek istiyordu. Boru hattının uzunluğu yaklaşık olarak 5600 km ve 146 cm çapında günde 110 milyon metreküp geçebilecek büyüklüğündeydi. İslami Gaz Projesi adı verilen proje, on milyar dolara mal olacaktı. Proje, üç ila beş yıl sürecek ve Avrupalı şirketler de katılacaktı. 2012 yılında üç ülke (İran, Suriye, Irak) boru hattının inşası için bir anlaşma imzalamış ve boru hattı üzerinde çalışmalar hazırlamak için üç ülkenin bir çalışma grubunu oluşturmuştur(Okçuolğu, 2015) .

4.10.3.2 Katar Türkiye gaz boru hattı projesi

Katar, dünyanın 24,7 trilyon metreküplük üçüncü en büyük doğal gaz rezervine sahiptir. Katar, dünyanın en büyük sıvılaştırılmış doğal gaz üreticisidir. Katar 2013 yılında, 158,5 milyar metreküp sıvılaştırılmış doğalgaz üretti, Katar'ın dünya pazarının % 29,9'unu oluşturmaktadır.

Doğal gaz ihracatının %85'i LNG biçiminde yapılmaktaydı. LNG ihracatının %30'u Avrupa, %63'ü ise Asya ülkelerine gönderilmekteydi. Avrupa'nın LNG ithalatının ise yaklaşık %50'si Katar'dan gerçekleştiriliyordu (Okçuolğu, 2015).

Katar Gaz Boru Hattı projesi Katar gazını Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye ve Türkiye üzerinden AB ülkelerine bağlamayı amaçlamıştır. Proje maliyetinin yaklaşık on milyar dolar olması ve 2000 kilometrelik boru hattının Türkiye'deki Nabucco Boru Hattına bağlanması beklenilmektedir.

Şekil 4 16: Katar Türkiye ve İslami hat proje hattı haritası

4.10.4 Hikayenin başlangıcı

Suriye'nin başkenti Şam, Fransa, Katar ve Türkiye arasında Esad ile bir zirveye tanıklık etmiştir. Bu ülkeler Esad'a Suriye toprakları üzerinden gaz boru hatlarını Türkiye'ye ve oradan da Avrupa'ya ulaştırmak için bir proje önermiştir. Ancak Beşşar Esad, Suriye'deki Rus ve İranlı müttefiklerinin çıkarlarını koruma teklifinde bulunmayı reddetmiştir. Esad'ın, Katar'ın doğal gaz boru hattı projesini reddetmesinden iki yıl sonra, İran ile 2011'de İran'dan Irak'a, Suriye'den ve Lübnan'dan Avrupa'ya ihracat yapmak için bir boru hattı uzatma anlaşması imzalamıştır. Birçok araştırmacı tarafından, Suriye rejimi ile İran arasındaki dini yaklaşmanın Katar projesinin reddedilmesinde ve İran projesinin kabul edilmesinde kilit rol oynadığı yorumlanmıştır.

Katar boru hattı projesi ABD, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve Avrupa Birliği tarafından desteklenmektedir. Katar-Türkiye boru hattı, Katar çıkışlıdır ve S.Arabistan, Ürdün ve Suriye'den geçerek Türkiye'de Nabucco Hattıyla birleşecek ve Katar doğal gazını Avrupa'ya taşıyacaktır. Rusya, Çin, Irak hükümeti, İran ve Suriye rejimi İslami boru hattı projesini desteklemekteydi. İran doğal gazını Irak-Suriye-Doğu Akdeniz (Akdeniz)-Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaştıracaktı.

Avrupa ülkeleri, gaz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve Rus gazının terk edilmesi politikasında çalışmaktadır. ABD ve Avrupa politikasındaki Rus gazının stratejik hedefinin tekelden kurtulacaktır. Bu nedenle, Avrupa ülkeleri Katar gazını elde etmek istiyorlardı. Katar'ı Türkiye'ye bağlayan bir boru hattı kurmak hedeflenmiştir. İkinci seçenek ise Katar LNG'nin alınması ve gemiyle Avrupa

limanlarına taşınmasıdır. ABD, Katar boru hattının kurulmasını desteklemiştir. Çünkü İran ve Rusya ile çatışma, denge için bir araç görevi görecek ve aynı zamanda Avrupa'ya Rus etkisinden uzak birçok gaz kaynağı sağlayacaktı. Katar'ın boru hattı, Türkiye 'ye Rusya'dan gaz ihtiyacını karşılamak için çok sayıda kaynağı güvence altına alma fırsatı sunacak ve bu da Türkiye'nin Asya ile Avrupa arasında gaz taşımacılığı için bir merkez olma hedefini artıracaktı.

Ancak Katar-Türkiye boru hattının kurulması için Suriye'de bir Sünni hükümet kurulmalıydı. Bu hükümet İran'ın bölgedeki politikalarına karşı, Körfez ülkeleri ve Türkiye ile ittifak halinde olmalıydı. Bu nedenle Türkiye ve Körfez ülkeleri Suriye'nin devrimini desteklemişlerdir.

Esad rejimine Rus bağlılığının stratejik kazanımlar yaratması, Suriye topraklarından Avrupa'ya Katar gazının taşınması projesinin engellenmesine sebep olmuştur. Katar gazının kendi topraklarından Avrupa'ya geçişinden, Türkiye'nin ekonomik fayda elde etmesini önlemek, Rus gazına bağımlılığı azaltmak için AB politikasını engellemek niyetinde olmuştur. Katar gazının Avrupa pazarına girişi, Rus ve İran gazına bir darbe olacaktı. Rusya, İran'la uzun vadeli sözleşmelere girmeye çalışmıştır. Rusya, İran gazının Avrupa'ya ihraç edilebileceğini, bunun yanı sıra Türkmenistan ve Azerbaycan'la yaptığı sözleşmelere benzer şekilde, ucuz gaz üretimi ve uluslararası fiyatlarda Avrupa ülkelerine yeniden ihracat yapabilecekti. Rusya, Suriye'deki savaşlar ve çatışmalar nedeniyle gaz kaynaklarını keserek Avrupa'ya yeni bir tehdit koyma fırsatı bulmuştur (Abu al-Haijaa,gazeteci,2016).

İslami gaz boru hattı projesinin uygulanması, Türkiye'yi Katar boru hattını kurarken yararlanacak olan birçok avantajdan mahrum edecekti. Türkiye, gaz kaynaklarının çeşitliliğini önemli ölçüde artıracak ve onu enerji güvenliğinin en istikrarlı ülkelerinden biri haline getirecekti. Türkiye'nin gaz üretimini ve tüketim kaynaklarını birbirine bağlayan bir merkez olarak stratejik konumunu güçlendirmek istemiştir. Türkiye, Katar'dan düşük fiyatlarla doğal gaz ithal etmekteydi. Türkiye'den AB'ye boru hatlarının geçişinden elde edilen bu gelirler kamu harcamalarını ve Türkiye'deki döviz kaynaklarını artırarak devlet hazinesine gidecekti.

Rusya daha önce gaz boru hatları için bir savaşa girmiştir. Rusya, Gürcistan'a Hazar bölgesinden Avrupa'ya gaz ihraç etme planlarını istikrarsızlaştırmak için

Gürcistan'a karşı bir savaş başlattı. Rusya aynı zamanda Avrupa'ya doğal gaz ihraç etmek için önemli konumu nedeniyle Kırım'ı da kontrol etmekteydi. Rusya, Katar gaz boru hattı projesini durdurmak ve Avrupa'ya ulaşım Suriye'ye geçmesini önlemek için savaşı sürdürmeye devam etmiştir. İran ve Rusya Suriye devrimini sona erdirip Esad rejimini Suriye'de tutmak istemiştir.

Son dönemde, Türk-Rus-İran yakınlaşmasının varlığına rağmen, bu yakınlaşmanın arkasında pek çok farklılık bulunmaktaydı. Türkiye, İran gazını Suriye üzerinden Avrupa pazarına ulaştırmak isteyen Rus tarafına çok fazla güvenmemiştir. Türkiye ile İran arasında Orta Doğu'nun liderliğine tarihsel bir çatışmanın varlığı görüldü. Türkiye, Avrupa'ya gaz nakli için bir merkez olmağı hedeflemiştir. İran, Türkiye üzerinden doğal gaz ihraç etmek istememiştir. İran isterse, gazını Türkiye ile boru hatları üzerinden, TANAP boru hattından ihraç edebilmekteydi.

Rusya ve Türkiye, Halep'ten sivillerin ayrılmasına karar verdiğinde, İran birkaç kez bu anlaşmayı sabote etmeyi denemiştir. Türk-Rus anlaşmazlığı, Türkiye'nin Esad rejimine karşı Özgür Suriye Ordusu'na desteği nedeniyle artmıştır. Türkiye, Esad rejimini iktidarda tutmak için, İran ve Rusya'dan farklı bir tutum sergilemiştir. Ancak şimdiye kadar en azından geçici olarak toplananlar Rusya, Türkiye ve İran'ın Suriye'yi bölmeme anlaşmasıdır.

Yukarıda söylenenler bazı sosuların ortaya çıkmasına neden olmaktadır: Suriye bölünür mü? Eğer bölünürse nasıl bir bölünme olacaktır? Suriye'yi bölmek isteyen ve bölmek istemeyen ülkeler hangileridir?

DEAŞ'ın Suriye'ye girişi ve geniş alanlar üzerindeki kontrolü çok hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleşti. DEAŞ'ın Suriye'ye girişi birçok uluslararası parti tarafından planlanmıştır. Suriye'de DEAŞ'ın varlığı için uluslararası partilerin arzusu vardı. Esad rejimi açısından, Suriye'deki İslam devletinin varlığı, yaşamını uzatacak ve rejimin İslami devletle savaşıyan rejim olduğunu haklı çıkaracaktı. Rusya, DEAŞ ile savaşmak bahanesiyle Suriye'ye müdahale etmiştir, ancak belirtmek gerekir ki, Rusya sadece çölde savaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, DEAŞ'ın oluşumundan en çok yararlanan ülke olmuş ve Birleşik Devletler, DEAŞ'ın güçleriyle savaşmak bahanesiyle Suriye'nin üçte birinden fazlasını işgal etmiştir. ABD ve Kürt güçleri, Suriye'nin üçte birini kontrol

ettikten sonra, Suriye'de bölünme başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri de Suriye'yi bölmeyi hedeflemiştir.

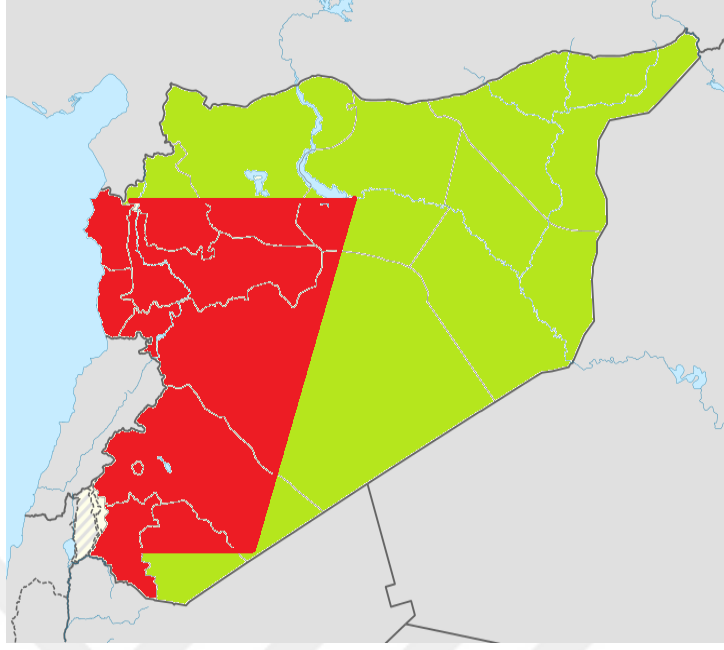
Suriye bölünmüş ise, İran'ın boru hattının uygulanması sona ereceği ve Suriye rejimi ile Lübnan Hizbullah'ı toprak bağlantısını keseceği için İran, Suriye'nin bölünmesini reddetmiştir. Rusya'nın bu bölünmeyi istememe sebebi ise Suriye'de ABD varlığını engellemektir. Suriye bölünürse, Amerika ve müttefikleri Katar boru hattını kolay şekilde gerçekleştirebileceklerdi.

Türkiye, DEAŞ'ın kontrol ettiği bölgedeki Kürt güçlerinin kontrolü nedeniyle, Suriye'de herhangi bir bölünme olunmasını istememiştir. Suriye'nin bu dönemde bölünmesi, Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulmasıyla sonuçlanacaktı. Kuzey Suriye'de bir Kürt devletinin oluşumunu engellemek için, Türk kuvvetleri ve Özgür Suriye Ordusu Afrin şehrini kontrol altına almış ve Türkiye, Kürt güçlerinin bulunduğu tüm bölgeyi kontrol etmeye çalışmıştır.

Fakat Suriye'de bir bölünme olacak mı? Bölünme göstergeleri Suriye'de ortaya çıkmaya başlamıştır. Rusya, Suriye'deki varlığından ve Tartous'taki deniz üssünden vazgeçmeyecekti. ABD, Rusya'nın Suriye'deki daimi mevcudiyetiyle, ABD'nin nüfus alanını tehdit etmesini engellemektedir. Rus kuvvetleri, Fırat'ın doğusundaki bölgelere saldırmaya çalışmış ve ABD uçakları bombalanmıştır. 2017'de, İran güçleri ve Esad rejiminin kuvvetleri de, ABD uçakları tarafından bombalanan Altnf'a yaklaştırmaya çalışmıştır. Suriye'nin bölünmesi durumunda, Tannif bölgesinin güneydoğu Suriye ve kuzey bölgeleri arasında bağlanması çok önemliydi. Bölünme olasılığını harita üzerinde görebilmekteyiz.

Ayrıca Halep şehri Esad yönetiminin dışında yer alabilmektedir. Türkiye, Suriye'de bir Kürt devleti kurulmadığı ve Suriye'nin özgür ordusu Doğu Fırat Bölgesi'ne girebileceği takdirde bu bölünmeni kabul edeceğini belirtmiştir. Bundan başka, bu bölünme, Doğu Akdeniz'de Suriye kıyılarında Rus varlığını sağlayacaktır. Suriye'nin bölünmesi, Katar gaz boru hattı projesinin yeniden başlatılması ve uygulanması için gerekli koşulları oluşturacaktır. İran, İslami Boru Hattı Projesi'nin uygulanmayacak, Irak, Suriye rejimi ve Hizbullah'ı birbirine bağlayan yolu kesecektir.

4.10.5 Suriye bölünmesinin olası haritası

Şekil.4.17:..Suriye bölünmesinin olası haritası

5. SONUÇ

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra nükleer silah kullanma fikrinin mümkün olmadığını kanıtlayan enerji güvenliği, her bir ülkenin en önemli ulusal güvenlik önceliği haline gelmiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümü, dünya petrol ve doğal gaz rezervlerinin yarısından fazlasının Ortadoğu ve Hazar bölgesinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu alanlar Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra en önemli bölgeler olarak tanımlanmıştır.

Enerji güvenliği konusunda ikinci bölümde açıkladığımız gibi, enerji güvenliği kavramı, arz güvenliğine odaklanmaktadır. Çünkü uluslararası pazardaki düşük arz, enerji kaynaklarının (petrol ve gaz) fiyatlarında bir artışa neden olacak ve bu nedenle, tüketen ülkenin ulusal ekonomik güvenliğini etkileyecektir. Ülkelerde enerji güvenliği, ulusal güvenlik için en önemli önceliklerden biri haline gelmiştir. Ancak enerji güvenliğinin sağlanmasında ülkelerin kullanmış olduğu yollar ve araçlar farklılık göstermektedir.

ABD, enerji güvenliğinin sağlanması için askeri gücün kullanılmasına dayanmaktadır. ABD dış politikasında enerji güvenliği konusu ilk etapta bir ulusal güvenlik konusu haline gelmiştir.

Enerji kaynaklarını kontrol edemeyen ulus, kendi geleceğini de kontrol edemez düşüncesine göre, ABD, Afrika ve Hazar bölgesinin petrolünü kontrol etmek ve Körfez petrolünü terk etmemek için çalışmaktadır.

Avrupa Birliği ülkeleri, Çin ve gelişmekte olan ülkeler enerji kaynaklarını çeşitlendirmek ve enerji güvenliğinin sağlanması için politik araçlar ve ekonomik anlaşmalar yoluyla çalışmaktadırlar.

Rusya ekonomisi büyüme için enerji kaynaklarına güvenme politikası benimsemiştir. Rusya, enerji kaynaklarını, Avrupa'nın en büyük ihracatçısı olarak Avrupa Birliği ülkelerine baskı yapmak için kullanmaktadır. Rusya, Avrupa

enerji piyasasında petrol ve doğalgaz ihracatı üzerinde tekel kalmaya çalışmaktadır.

Körfez devletlerinin enerji güvenliği arz güvenliğidir. Körfez ülkeleri, Hürmüz Boğazından geçmemesi için boru hatlarının inşası ile ilgilenmektedirler.

Nabucco Projesi'nin gerçekleşmemesi nedeniyle, TANAP projesi, stratejik konumu ve bu hattın aynı anda birkaç gaz kaynağına erişim olanağıyla Orta Asya, Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri için en önemli stratejik projelerden biri olmuştur. Bu ülkeler (İran, İsrail, Irak, Rusya, Türkmenistan) Avrupa'ya gaz ihraç etmek için Türkiye ve TANAP projesine ihtiyaç duymaktadırlar. Türkiye, enerji tedariki için önemli bir merkez haline gelmiştir. Bu da Türkiye'yi, boru hatları için kullanan ülkeler üzerinde politik ve ekonomik olarak etkili kılmakta ve Türkiye'nin dünyadaki Türk siyasal ve diplomatik rolünün etkinliğini güçlendirmektedir. Özellikle, Türkiye üzerinden enerji taşıyan ülkeler, dünyadaki (Rusya/ihracatçı, Avrupa Birliği /ithalatçı) önemli ve merkezi ülkeler olarak tanımlanmaktadırlar. Türkiye'den doğal gaz boru hatlarının geçişi, dünya pazarlarından indirimli fiyatlarla, düşük maliyetle üretim yapan ülkelere gaz almanın avantajını sağlayacaktır.

Suriye, boru hatlarının inşası için büyük güçler arasında bir savaş alanı haline gelmiş ve gaz boru hatlarına göre bölünmektedir. Ortadoğu'nun durumu, ABD-Rusya, ABD-İran, Türkiye-İran ve diğer bölge ülkeleri arasındaki çıkar çatışmaları vekalet savaşı boyutlarında sürmektedir. Ortadoğu'nun haritası enerji kaynaklarına göre yeniden şekillendirilecektir.

Enerji kaynakları savaşı, bölgesel ve uluslararası ekonomik entegrasyon teorisini, ekonomik entegrasyon çağrısında bulunan ve gelecekte de dünya barışına yol açacak bir teoriyi zayıflatmıştır. Ancak Avrupa Birliği'nde belli bir dereceye kadar başarılı olan bu teori, küresel olarak başarısız olmaktadır. Çünkü enerji kaynakları, ekonominin işletme gücüdür ve enerji kaynakları bir ihracat ve ithalat metalandırılmasıdır. Ancak büyük ülkeler enerji güvenliği ve güvenli tedarik yolları elde etmek için büyük savaşlar başlatmıştır. Eğer bu teori başarılı olursa, Rusya ve AB, iki taraf arasındaki değişim hacminden dolayı ekonomik olarak bütünleşecek, Avrupa en büyük Rus gazı ithalatçısı olurken Rusya, Avrupa ülkelerinin en büyük teknoloji ürünü ithalatçısı olacaktır. Bu teorinin gerçekleşmesi sonucunda, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve İran,

enerji kaynakları alanında birbirlerini ele alacaklardır. Ancak ülkeler için enerji güvenliğinin önemi, ekonomik entegrasyon teorisinden daha güçlüdür.

5.1 Öneri

- Türkiye, Türk toplumuna fayda sağlayan ekonomik ayrıcalıklara ulaşmak ve Türkiye'de istikrarı sağlamak için siyasi kazanımlar elde etmektedir. Büyük güçlerden biri olmak için stratejik konumunda büyük avantaj sağlamak gerekmektedir.
- Amerika Birleşik Devletleri küresel enerji piyasasında Rusya'yı etkisiz hale getirmek istiyorsa, İran'ın - petrol ve doğalgaz rezervlerine ulaşması gerekir.
- Petrol, gaz, kömür ve nükleer enerji yenilenemez kaynaklardır. Tüketici ülkeler en önemlisi rüzgar ve güneş gibi temiz yenilenebilir enerjilerin kullanımını geliştirmelidir. Doğal gaz ve petrol tüketimini azaltmada teknolojinin kullanımını üzerinde çalışmalıdır.
- Petrol fiyatları değişkenlik gösterdiği ve ortalama fiyatı olmadığı için, enerji üreten ülkeler, devlet harcamalarındaki petrol gelirlerine çok fazla güvenmemelidir. Fiyatların düşmesi devlet bütçesinin olumsuz şekilde etkilenmesi demektir.
- Avrupa'nın en büyük pazarı olan Alman pazarı, örneğin Körfez petrolünün ihtiyaçlarının yalnızca % 4'ünü ithal etmektedir. AB ülkeleri, ithal çeşitlendirme sağlanmak için Arap Körfez ülkelerinden enerji kaynaklarını ithal etmelidir.
- Avrupa ülkeleri, Avrupa enerji piyasasının Rus tekeli kırılmaya çalışmaktadır, bu sebepten dolayı, Rusya, Asya ülkelerine Çin, Hindistan, Japonya, Kuzey ve Güney Kore'ye ihracatını genişletmelidir.

KAYNAKLAR

- Pamir, N. (2016)** Enerjinin İktidarı Enerji kaynaklarını Elinde tutan,Dünyayı Elinde Tutarı, 2. Baskı, İstanbul.
- Abdul Muti Omar.** (2014) Energy Security in US Foreign Policy, Arab Center for Political Studies and Research.
- Paul, J. (2016),** China's approach to world domination of economic imperialism, Antoine Brunet and Translated by Adel Abdulaziz Ahmed, Publication Date 2016.
- Abdel Nabi, H. (2014)** Arab Democratic CenterSupervised by: Dr. Mohamed Salman Taya,
- Stracke, N. (2007)** Economic Jihad is a security challenge to global energy supplies, Bulletin of Security Research and Terrorism Studies.
- Clare, M. (2000)** Wars on the new geographical resources of global conflicts, Translation of Adnan Hassan.
- Al Jandali, M.(2006)** Thirst for oil, Translated Beirut Arab Science House Oil in US Foreign Policy, Amr Kamal Hamouda, Journal of International Politics Issue 164.
- Ibrahim Mahmoud, A.(2003)** The new Iraq in the US strategy, International politics magazine 157.
- Clare M. (2000)** Wars on the new geographical resources of global conflicts.
- Anani, K. (2003),** The role of oil in the Iraqi-US crisis, Journal of International Politics No. 151.
- Yergin, D. (2011)** Search for energy and security and reshape the modern world, International Relations Forum.
- Allah Diaa Eldine, M. (2014)** European Energy Security & Euro-Russian Relations, master's degree, faculty of economics and political science Cairo university.
- Fattouh, B. (2018).** U. S. Energy Information Administration, Country Analysis briefs"Saudi Arabia's Oil Policy in Uncertain Times, Paradigm?" Oxford Institute for Energy Studies, University of Oxford.
- Okcuoglu, İ. (2015).** ORTA DOĞU CEHENNEMİ DAR ALANDA JEOPOLİTİK "İT DALAŞI,İBRAHİM OKÇUOĞLU, <http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com.tr/2015/10/ortadogu-cehennemi-dar-alanda.html>.
- Puntaru, C. (2017).** "Energy Security in Europe: How Is The EU Dealing with It <http://www.aljazeera.net/news/ebusiness/2015/3/1>, European Energy Strategy and Arab Opportunities. Alındığı tarih 12.11.2017.
- Sheikh, N. (2010).** Issues trying to develop ongoing developments, Cairo: International Center for Future and Strategic Studies.
- World Bank, Quarterly Economic Review for the Middle East and North Africa (Low Oil Prices), No. 4.

Managing Oil Wealth, Al Masah Capital Management Limited, Dubai International Financial Centre, Dubai, 2014.

Atta Abdel Wahab, La. (2014). "Enerji Güvenliğindeki Sorunlar .. Körfez Arap Devletleri modeli, Al Ghad gazetesi. Alındığı tarih 5.11.2017 .

Arafa, Kh. (2017). KİK ülkelerinde enerji güvenliği politikasının zorlukları, <http://eurodialogue.org/Nabucco-Map> Alındığı tarih 5.11.2017.

Abanmi, Ra. (2005). Nabucco, en büyük jeopolitik enerji oyunu, Uluslararası Enerji ve Çevre Enstitüsü ve Stratejik Görünüm Başkanı, abanamay@gmail.com

ALAGÖZ, Em. (2018) Asya-Pasifikin Ana Ulaşım Damarı: Malakka Boğazı, 07 Haziran 2011, <http://www.bilgesam.org/incele/846/-asya-pasifik%E2%80%99in-ana-ulasim-damari--malakka-bogazi/#.WrTjDYgjQ2w> . Alındığı tarih 25.4.2018.

Awad, Al. (2018) Rusya RT kanalı ajansları. <https://arabic.rt.com> , 5.5.2018.

European Commission and EU High Representative for Foreign Affairs,(2011) Review of the European Neighborhood Policy ", joint report addressed to the Parliament, the Council of Europe, the European Economic and Social Committee and the Regions Committee, Brussels.

Kaynak: Bp statistical review of world energy.2015.

Kaynak: Bp statistical review of world energy. 2016.

Kaynak: Bp statistical review of world energy. 2014.

World Energy Outlook 2014, Uluslararası Enerji Ajansı,kasım 2014

Kaynak Türkiye petroleri, ham petrol ve doğal gaz sektör raporu 2016.

İnternet Kaynakları:

European-Russian relations and duality, Leonid Alexandrovich, <http://www.aljaredah.com/paper.php?source=akbar&mlf=interpage&sid=17437>. Alındığı tarih 5.11. 2017.

<http://www.botas.gov.tr> , BOTAŞ Gaz ve Petrol Türk Şirketi . Alındığı tarih 10.1.2018.

<http://www.enerji.gov.tr> , T.C Enerji ve Tabii kaynaklar bakanlığı . Alındığı tarih 10.1.2018.

Kaynak, Alman Haber Ajansı, Reuters .

Saudi Arabian Gulf Canal to connect Arabian Gulf with Hormuz - Saudi News Okaz Newspaper <https://www.okaz.com.sa/article/1053116> Alındığı tarih 15.1.2018.

By Clara Weiss <https://www.wsws.org/en/articles/2013/07/13/nabu-j13.html> 13 July 2013. Alındığı tarih 13.1.2018.

Prepared by the researcher: Iman Ashraf Ahmed Mohamed Shalaby, Arab Democratic Center, <http://democraticac.de/?p=25929.2016> . Alındığı tarih 10.1.2018.

Anees Dayoub, <http://arabic.arabianbusiness.com/business/2016/sep/20/422205>

Tuesday, September 20th. Alındığı tarih 2016. 10.1.2018.

Sanaa - Farouk Kamali, <https://www.alaraby.co.uk>, 14 May 2016. Alındığı tarih 5.1.2018.

gazeteci , Abu al-Haijaa - Gulf Onla gazetesinde 2016 , <http://klj.onl/Z2gVifF>
Alındığı tarih 5.5.2018

<http://www.aljaredah.com> Alındığı tarih 15.4.2018

<http://www.enerjibes.com> Alındığı tarih 12.2.2018

Al-riyadh newspaper By Aqeel14 June 2015, <http://www.alriyadh.com/1056801>
Alındığı tarih 11.12.2017

Kuwait - Gulf Online 10.5.215, <http://klj.onl/ZvbH0f> Alındığı tarih 9.10.2017

<https://www.enerjibes.com/enerji-kaynaklari>, makaleler, Enerji Kaynakları Nedir,
Yazan Fatih Uyar, 1 ocak, 2017 .

<https://listelist.com/petrol-savasinin-kirli-tarihi>, 34 Maddede Petrol Savaşının
Kapkara Kirli Tarihi, yazar Veysel Dinçer, 2014.

<http://www.arabsino.com/articles/10-05-26/2581.htm>, Arab Information Center,
Copyright © 2010 www.arabsino.com All rights reserved. mail :
info@arabsino.com .

What Drives Crude Oil Prices?, Energy & Financial Markets“, U. S Energy
Information Administration, <http://www.eia.gov/finance/markets/supply-opec.cfm> Alındığı tarih 5.10.2017.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : HASAN ALSHAGHEL
Doğum Tarihi ve yeri : 20/07/1990 -Halep- Suriye
E-posta : hasan.shaghel@hotmail.com

Öğrenim Durumu

Lisans : 2013, Ebla Private University, Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler Fakültesinden mezun oldum.

Yüksek lisans : İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İktisat, öğrenciyim

